

14.993
5/17

ÖSSZE-VISSZA.

ELBESZÉLÉSEK.

IRTA

KAZÁR EMIL

MÁSODIK KÖFET.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KIADÁSA.

1897.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

14.993/5/17

~~25.464.~~

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁR
Nyomtatv. Névedéknapis
1897. év. 496. sz.

A Stefánia-utról.

Csakugyan szép a természet, mely ugy májusban még a városligetben is üdén és csábosan képes fogadni az embereket, akik pedig bizony legkevesebbet törődnek az ő zsenge üdeségével és hagyományos szépségével, mert mégis csak fontosabb a tulajdon maguk pompája és tavaszi toiletteje. Ehhez meg nem a lombok kedves fodrozata, a fasorok festői perspektívája, a pázsit dagadozó szőnyege a földolog, hanem hogy az utak tisztességesen meg legyenek öntözve s felszálló por ne lepje be a szabó, masamód drága alkotásait és az arcok ama himporát, melyek oly sok czim alatt fordulnak elő a reklám-hirdetésekb.

Végig a Stefánia-uton, egész a viztoronyig, nincs illata a természetnek; ott az illatszergyárak párologása tölti be a levegőt — ugy tavaszkor, mikor a közönséges halandó virágok szagolásával sajtolja ki magának legközvetlenebbül a természet érzékcsiklandozó ingerét. A parfüm buja fűszeres szaga hasítja át itt a levegőt, mint az oczeánokat a golf áramlata.

A mult kiállításakor ültetett szilfák, platánok még fiatalok arra, hogy árnyékos lombbal takarják az utszéleket. A nap ide tüzi alkonyatkor fényét és melegét, de májusban még nem szokás bevárni, hogy leereszkedjék a budai hegyek mögé. Mire valók volnának a napernyők, ezek a kedves, szép mennyezetek, mindenféle színü selyemből, csipke-és szalag-diszítésekkel, hosszú nyelekkel, melyeknek rendeltetésök, hogy egy csinos keztyübe bujtatott kéznek feltünő foglalkozást biztosítsanak. És az ingerlő fátyolok szorosán az arczon! Semmi egyebet nem jelentve a fátyolok régi titokzatosságából, csak kaczérságot még a hervatagság számára is.

A tömeg oly pontosan jelenik meg egyszerre, mint a tropikus éghajlat esőzési évszakának elején az első záporok.

Negyed óra alatt a még meglehetősen néptelen ut megelevenült; még egy negyed óra s már nem látni semmit a szürke kavicsos porondból és a feketévé öntözött kocsiuton egymás nyomán dübörögnek a kocsik. A padokat ellepik az öregek, kik szülői és rokoni önfeláldozással engedik magokat hurczoltatni a friss levegőre, de örömet kikötnek az első rév-padnál, engedve, hogy a család büszke gályái csak lavirozzanak tovább ezen a hullámzó csatornán, mely kikötőhöz is vezethet, hiszen ugysis minden ut — Rómába visz. A préselő czipók, a kegyetlenül szorító füzők szenvedői is elmaradoznak a nagy marsból s a padokon

gyötrődnek. A fenyves széksorai megtelnek vegyes hüselőkkel, sűgás-bűgással és vizsga, bàmuló tekintetek mérìk azt a tarka látványt, mely az uton támadt, mely nem akar véget érni s csak az esti homály nyeli el.

Fél mértföldnyi utvonalon tolong a tömeg. Látni akar és bàmultatni — ezért teszi meg ezt az utat ötször, tizszer, míg végkép ki nem merül. Egy nagy város minden rétege és színe torlódik össze a berek szélében, mint emberek és tarkaságok vándorlása, mint egy nyughatatlan dekameron, melyet láz üldöz, hogy minél többet halljon és lásson.

Tavaszi és nyári új öltözetet a Stefánia-uton szokás bemutatni. Szép télibundát az Andrásy-uton. De a vedlett elegancia is épp úgy folytonos viselet marad, mint a fakó kopottság. Egy évtized változandóságát nagy tömegek mindig magukon viselik. Az ideális hajfürtök; a papirpióczák és czukros víz segítségével sodort csigák foszil maradványai vajjon nincsenek-e meg?

Gyémánt mellett vörös gránát is látható a fűlczipákban; és az angol, meg bécsi czipókkal együtt járja a porondot a keményszáru csizma. Az elegancia finomságát és választékos izlését nyomon kíséri a kérkedő fitogtatás, a hánytorgató duslakodás, az izléstelen kirívóság. Szerény egyszerűség nem divat többé, mióta részletfizetésre lehet öltözködni. Mi is történnék egy nővel a Stefánia-uton,

aki fiatal és csinos, ha nem a divat legteljesebb kimerítésével jelennék meg ott, hol annyi az elegancia és a sik, — ugyan mi történnék? Csodálatos, hogy még lehet látni nőket keshedt öltözetben. Vagy ezek csak véletlenül tévedtek ide, nem is tudva, hogy itt a tömeg szemlét tart egymás fölött? Bezzeg tudják a külvárosok asszonyosságai, kik drága bársonyban, atlaszban és vastag aranylánczokkal, csörömpölő karpereczekkel teszik meg ezt a mars-rutát, legalább is vasárnaponkint.

A józsefvárosi vagy ferenczvárosi mama, ki divatosan soha sem öltözködött egész életében, szintén eljön ide leányával, aki az üllői-uti vagy soroksári-utczai ruhás boltokban fölatalálja még, ami neki tetszik. Eljön az egész város, a divathölgy, a kereskedő, a tisztviselő, az iparos, a munkás felesége, a cselédek, a gavallérok, gigerlik, vén rouék, boltos legények, gyári munkások, — mert itt lehet látni egész Budapestet, a nagy urakat és ismerősöket, meg azokat, akiket soha sem láttunk még.

És mint a költészet története bizonyítja, hogy az egyszerű népdalok és népmesék életadó forrásává lesznek a műköltészetnek, úgy látjuk itt is, hogy a falusi házak előtti pletykapadok, az ősi »szakál-szárítók« mint idomulnak át a Stefánia-uton a Buchwald-féle vasszékekké, megtartva népies eredetök minden szapuló sajátságát a nagyvárosi mű-formában is. A hivalkodó hüselők és a möd-

lingi czipők maródijai azonban épp oly pompásnak találják, mint falun például a baglyasi lóczát.

Meg kell adni, hogy mi budapestiek eléggé ismerjük egymást, mintha nem is félmillió lakoságnak, melylyel mindenütt találkozunk, színházban, szabad ég alatt, vagy kirakatokban lefotografálva. Ennek aztán tudjuk a szülőföldjét, ismerjük apját, férjét, feleségét, udvarlóját, egész biztosak vagyunk a földet és házat terhelő bank-kölcsönökről, vagy a hivatali rang-osztályról, mely szerint a fizetés jár. A szomszédos tisztelt vasszék pedig ismeri jól a Lipótváros miniszteriumait, az Andrássy-uti czégeket, s folytonos nagy numerusokban beszél, ami könnyü is, mert forintokban beszél és nem holdakban, már pedig csak tizezer holdat sem oly könnyü kihasítani az édes hazai földből, mint oda vetni százezer forintot egy Wertheimkasszából.

A lóczán így szokás beszélni pattogatott kukoricza ropogtatása közt: »Böllér Terának a harmadik uj ruhája is megvan tavasz óta. Kerül az ispántól.«

A városligeti szomszédos vasszékek pedig így beszélgetnek:

— A szép professzorné ott fiakerben . . . az a piros selyem zubbony!

— Egész délután látom.

— Mindenütt látni lehet és mindig fess.

— Egy professzor felesége? Fiaker egész délutánra lóversenykor! Honnan lehet az?

— Persze, hogy nem a professzori jövedelemből.

— Nini, a kegyelmes ur! Bizony vénecske és rut már.

— Meg is járta. Felséges nyaralót rendeztetett be Svájcban a nyárra a kicsike számára... Tudja, az a nagy, kövér szőke... mindjárt erre fog hajtani. De a kicsike nem akar oda menni, mert ugy hallotta, hogy himlő uralkodik azon a környéken. Képzelve, a kegyelmes ur hősiezen beoltatta magát, a kicsike azonban nem akarja csuffá tenni a szép karjait és nem megy a járvány felé.

— Éppen itt a kicsike. Minő gyémántok!

— Itt lovagol a hadnagy is!

— Talán ez a járvány?

A vasszékek ezen jót nevetnek és bonbont szopogatnak.

.... No igen, a kocsikázókat nézni, megbámulni, azért gyül össze annyi ezer ember a Stefániauton. Mikor nincs kocsi-korzó, nincs sétáló tömeg sem. Nagy tömeg soha sem lehet cél nélkül, valaminek vonzani és összetartani kell azt.

Májusban, junius elején, a lóversenyek idején, amig az előkelőség a fővárosban időz, ez a Stefániaut csakugyan egy világváros hivalkodó utja, melyre elhosszák megjelenésök fényét, rendes vagy keresve keresett luxusukat a felsőbb tizezrek, s ott robog-

nak, lovagolnak egész délután le és föl, újra kezdve a nagy köröndnél, megint visszafordulva a viztoronynál, az ut egyik szélén arra, a másik szélén erre; sokszor összecsapzódva négy-öt kocsisorban, s megtorlódva, mintha áradat ragadta volna, úgy hogy nyolcz-tíz perczig sem mozdulhatnak a hintók és fogatok.

A főrendiház legfényesebb czimerei ragyognak itt is, ott is. Innen ismeri meg őket a tömeg, mikor a Muzeum körül tüntetésre kerül a dolog. Itt azonban nincs abczug. Nagy tiszteletre gerjeszt az a cenzus, mely ide kell, akár ősi birtok, akár részvények szelvényei, gyár, vagy jól forgatott tőke, élelmes spekuláció, okos házasság, állásbeli mellékjövedelmek, havi pénz, apanage, vagy nyegleség adja bár, s ide ülteti őket saját fogataikba, vagy ha bérkocsiba is, de láthatókká lesznek az elegáns dübörgésnek, lovak prüszkölésének, zablák csörgésének, kocsisok, inasok felséges »hollá!« kiáltozásának előkelő és kábitó atmoszférájában, mint valami planéták, melyek a föld gőzén felül futják pályájokat, habár csak egy lóversenyi délután pár óráján keresztül is.

A hadnagy ur egy hétig nem fog billiárdozni és piccolózni. Elegáns Lenczi két hétig kontóra ebédel, de egy fiakerre valónak meg kell lenni. Ő nagysága egy részletfizetéssel hátralékban marad a szabónak, de legujabb kalapja van.

Minden asszony pompás, különben nem ülne

kocsiba. A gyémántok szikrázóbban ragyognak, mint a szemek. (Nagyon sokszor a szép szemekből keletkeznek a gyémántok is.) Egy igazi elegáns toilette, egy sor gyöngy, gyémánt a nyakon valóságos szenzációt csinál a versenyt bámuló, versenyt irigykedő tömegben, mintha valami exotikus szerecsen haladna végig. A színésznők mindig hatást csinálnak, mert a legfrissebb divat szerint láthatók. Az orfeumok nevezetességeit előre nyújtott nyakkal nézik és suttogás támad utánuk. A demi-monde világot észre sem látszanak venni, pedig lehetetlen, mert a legfeltünőbbek.

A családi batárok a nagy nehéz lovakkal, az ezüst kulcsos szerszámokkal, kivált ha parókás kocsis ül a bakon, még akkor is lebilincselő látványok, ha a ragyogó belga üvegtáblákon keresztül semmit sem lehet látni. De az ilyesmi igazi jelenség. Legfestőibb mégis a négyes fogat, ha a tulajdonos hajtja. Vele együtt megy végig a gavallér ur neve szájról-szájra.

Az egyik Buchwald-szék egyszer csak felkiált: »Ez Grünfeld! Bizonyos vagyok, hogy Grünfeld Lázár. Három esztendeje még pörölt, mikor öt krajczárt kellett fizetnie értem egy ülő székért és késő estig el nem hagyott. Még libériás inasa is van!«

A felső ezrek olympusi nyilvánulása megigézi a tömeget, mely oda állt sorjában, hogy bámuljon és ámuljon. Átengedi magát egész naivságával,

teljes őszinteségével, vágyaival, irigykedésével, fáradozása elkeseredésével és szenvedésével annak a látványnak: a lemenő napban tündöklő hintóknak, a kényelmesen szegett nyaku lovaknak (a leeresztett nyakuakat elengedi szeme előtt), az összefont karokkal ülő liberias inasoknak, az illendően tartott ostoroknak, a plüs és selyem kocsibéléseknek, a tarka védő pokróczoknak, melyek mind oly megkülönböztető jelvényei azoknak, kik mindezt a magokénak mondhatják.

Valami rejtélyes mithosz ez.

Az irigylett választottak éreztetik felsőbbbségüket. Hidegen ülnek, nem is beszélnek. Az urak megfeszítik lábokat, vastag szivart szivnak, pompás felöltönyt szoritanak ölükbe; vagy nagyszerűen hajtják a lovat és semmivel sem törődnek. A hölgyek félig fekvő helyzetben tartják a napernyőt. Olyanok, mint egy ünnepi torta; édesek, kívánatosak.

Egy fagyos, zsarnok szellem tart elvonulást kocsikon, lóháton — így érzi a néző tömeg, melynek hangulata minden egyéb, csak nem az üde természet, a friss májusi levegő élvezése. Erről egészen megfelédkezik.

Jól, rosszul rizsporozott arczok egész torzképpé változnak, amint belefut tekintetük a látványba. Sebesebben kering vérük; izgatja a selyem, a csipke, az ékszer; megszállja az irigység, valami kegyetlen szomjuság tikkasztja, s állati falánkság

gyötri, hogy megizleljék a fényt, a jólétet, beülhessenek egy hintóba. Kábultan, deliriumos lázban állnak ott, s ki tudja, hol jár gondolatuk, mely kiszakította magát, hogy portyázni menjen valahova, ismeretlen régiókba, melyről azt sem tudni még, hogy lent vagy fent vannak-e, de ezek a gondolatok ma oly sokszor elcsapongtak már.

Pogány szép látvány! Van benne egy csomólappangó és nyilt nyomor, meg elvetemültség.

A kis hivatalnokné, kinek férjét csak a télen helyezték át a fővárosba, véghetetlen alázatossággal nézett mindent egész délután, s mikor este hazatérve, szépen kirázta öltözetét s oda helyezte a divánra, sóhajtva mondta:

— Majd a másik öltözetemet jobban kiválasztom, mert ez nem járja itt.

A szent-János bogár.

A Blum és Társa cég virágzott és gyümölcsözött. Nagytekintélyü bankcég, rendületlen mint a kőszikla. A hirneves céget azonban Blum szeretete volna megváltoztatni így: »Blum és Fia« vagy akár fiai. De évekig nem lehetett.

Ez is sikerült végre, mint minden ennek a kitünő és szolid cégnek. A harmadik lány után következett az, aki a cégen »és Fia« lesz majd.

Négy és fél hóval az örvendetes esemény előtt Blum Izor egy uj ismerősnek arra a kérdésre, hogy hány gyermeke van, azt válaszolta: »Három és 45 százalék.« Kilenczven százalékban vette át az uj czimletet alpári, de a kurzus emelkedésének legfényesebb reménységével.

A leendő cégtárs Csongor nevet kapott. A bölcsőtől kezdve ugy nevelték, hogy tovább-éltetője és fentartója legyen a »Blum-cégnek.«

Blum Izor a csemete Fia-t ölébe vette, s ugy revideálta a kassza-könyveket. Mikor tipegni kezdett, levitték a Comptoirba minden nap legalább egy órára. A játékszereit Wertheim-szekrénybe kellett

zárnia. A hintó gyakran megállt a börze alatt és ott sétált Blum Csongorral. Hadd szokja meg azokat az embereket, ott az aszfalton. Az eltéphetetlen képes-könyvek lapjai közé értékpapirokat illesztettek. Hadd ismerje meg azokat egyszerre a kigyókkal, baglyokkal, tigrisekkel, elefántokkal és pillangókkal.

Az első sárkányt a nyaraló mellett maga Blum Izor eresztette föl Fia számára, és így szólt hozzá:

— Látod ezt a papírost? Haszontalanság az egész, de vigyázz csak, hogy mi lesz belőle. Csak arra kell figyelni, hogy merről fu a szél. Látod, hogyan száll? Tetszik ugy-e? Ne feledd el, hogy a papír magasra tud szállni. Ha a tanító azt kérdezi tőled, mi röpül legmagasabbra, te csak mondd, hogy a sas, de gondold hozzá: a jó papír még magasabbra.

Négy éves korában Blum Csongor már ismerte a pénzeket. Apja minden este elébe tett egy marok mindenféle pénzt és kikérdezte, hogy melyik mennyit ér és miféle pénz. A legjobb értékpapírok nevére is megtanította, mint a hogy rigmusokra tanítják a gyermekeket a kisdédóvóban.

Ezüstöt, aranyat sokszor kapott. Azt szépen perselyben tartotta és tudnia kellett, hogy mennyi van benne. A hónap első napján a pénzt betették a takarékpénztárba s az erről szóló könyvre azt mondta az apa:

— Igyekezzél minél több ilyet gyűjteni. Ez

az igazi könyv, meg az, a mi az apa irodájában van, az a rézsarku nagy könyv. Azok a jó könyvek, melyeket soha sem nyomtatnak ki, hanem irva maradnak.

Blum Csongor egyszer egy koronáról nem tudott beszámolni. Hallgatva sütötte le a szemét. Már pedig Blum és Fiának pontos számadásokat kell kimutatni.

Csak annyi történt, hogy az urfi leszökött délután és a kapu alatt cseresnyét vett.

— Egy koronáért cseresnyét! — kiáltott Blum Izor, ki előtt az tünt föl, hogy Blum és Fiát becsapta egy kofa.

— Mind megetted? — kérdezte rémulten az anya és orvosért akart küldeni.

Kiderült, hogy Csongor egy pajtásával együtt lakmározott, a ki a második emeleten lakik.

Ezért a fél egyszeregyet el kellett mondania tizszer.

Blum Izor nagyon szentimentálisnak találta, hogy a leendő czégtárs cseresnyére pazarol. Ezt a fiut reálisan kell nevelni.

Fölhivatta az irodából Sipsi Lehelt, a kihez így szólt:

— Hé izé! Tiz esztendeje ismerem, még egy virágot sem láttam magánál. Soha előleget nem kért, pénzzavarba nem került, sőt tőkét gyűjtött. Ezentul szeretném, ha Csongor mellett lenne, uri ellátással. Használhatja a hintót. Elmehetnek szin-

házba, hogy a gyerek lássa, mi illeti meg őt. A páholyból magyarázza meg neki, hogy mi a különbség a földszinthez képest. Nagyon reális gondolkodáshoz kell szoktatni.

Sipsi Lehel csakugyan arra való ember volt, hogy szépen bevezethesse a cég csemetéjét az üzleti világba és megvédje a többi világtól. Semmi más nem érdekelt, csak az üzlet. Ezért lelkesedni tudott, s egész tüzzel beszélt a gyermeknek pénzümveleti történeteket, üzleti mesés eredményeket.

Csongor még csak hat esztendő volt.

Ekkor történt, hogy az apja egyszer oda adott neki egy bankót.

— Nesze fiucskám, ez a tied. Arra költ-heted, a mire akarod. Sipsi! magának azonban nem szabad semmi tanácsot adni neki. Majd a francia kisasszony elviszi sétálni és Csongor vásárol valamit.

Csongor holmi bélyeg-gyűjteményt vásárolt.

— No no! — dörmögött a cég feje, ez mégis hasonlít valamit az értékpapirhoz, csak-hogy átkozottul értéktelen. Sipsi, magának azon kell lenni, hogy Csongor ne soká maradjon gyermek.

A gyermeknek fényes játékaik voltak; szaladó vasuti vonatok, járó, mozgó emberi és állati alakok, zenélő holmik, nagyszerű hintalovak, lóverseny, színház, eleven ponny-fogat, külön zsebpénz, arany óra, gyémánt tű. Minden héten egyszer uzsonát is adott az ő válogatott pajtásainak.

Már tudott irni, először is számokat. A zsebpénzéről könyvet vitt, s a takarékpénztárban elhelyezett tőkéről minden hónapban kimutatást készített és a kamatokat is kiszámította.

Ezen a nyáron Blum Izor nem utazott el sehová, mert fontos üzleti dolgokat kellett végezni. Hanem volt neki a főváros mellett ékes nyaralója a hegyek közt.

Ott Csongor is szabadabban érezte magát. A gyermek szinte megittasult minden nap az üde levegőtől, a virágillattól, a zöld mezőtől, a fák susogásától és az erdő méla árnyékától.

Szabad volt neki pillangót fogni és hosszú sétákat tenni Sipsi Lehellel.

— Csongor mit gondol, mennyibe kerül a papának a kert fentartása? — kérdezte egyszer Sipsi.

A gyermek nem tudta.

— Évenként ezer forintba. A mi szép, az pénzbe is kerül.

— Ez a villa még többbe kerülhet, mint a mienk, — szólt a gyermek, egy új és elegáns nyári lakásra mutatva.

— Ez a villa bank-adósságból épült.

Sipsi megmagyarázta, hogyan építenek bank-adósságból.

Este volt, mikor visszatértek. Az utszélen valami ragyogott a fű közt.

— Mi az, gyémánt? — kérdezte Csongor megállva.

Sipsi lehajolt, s oda hozta a markában.

— Egy bogár, szent János bogárnak hívják.

— Hisz ez szebb, mint a gyémánt. Mibe kerül ez? — kiáltott a gyermek mohósággal. — Valaki elvesztette, vagy kiszabadult valahonnan?

— Hisz ez egy nyomorult féreg, egy pondró — felelt szárazon Sipsi és eldobta a szent János bogarat.

— Ah, mért nem adta ide.

— Hogyne! ilyen haszontalansággal fog belődni.

Megfogta a gyermek kezét, hogy sietve folytassák az utat. Csongor visszanézett. A féreg ott ragyogott a fűben akkor is.

A vacsoránál Csongor nagyon szórakozott volt, végre megszólalt:

— Szebb volt a gyémántnál, sokkal szebb!

— Miről van szó? — kérdezte Blum Izor.

— Egy szent János bogarat találtunk, — felelt Sipsi Lehel.

— Mitől fénylik úgy? — kíváncsiskodott tovább a gyermek.

— Mit tudom én. Nem törődöm ilyesmivel, — szabadkozott Sipsi megvetően.

— De a tudósok tudják? — kérdezte ismét a gyermek.

— Micsoda tudósok? — vágott közbe Blum Izor, egy pohár aszu bort hörpintvén föl nagyon előkelő szürcsöléssel. — Minek beszél maga Sipsi

a tudósokról? Elég ha az iskolában beszélnek neki róla.

A gyermek nem tudott elaludni ezen az estén.

Rendkívüli kíváncsiság fogta el. Mindig a ragyogó bogárra gondolt. Szerette volna megszerezni. Elszenderült rövid időre, de ismét fölébredt, s azon kezdett gondolkozni, hogy holnap kora reggel fölkeresi a bogarat. De hátha addig valaki meglátja és elviszi!

Gyülőlettel gondolt Sipsire.

Halkan fölkel s kitekintett az ablakon. Csöndes, tiszta éj volt. A hold már leszállt, de mintha fényéből visszamaradt volna valami, az éj oly áttetsző. A csillagok ragyogtak.

Csongor lábujjhegyen ment köpenye után, aztán az ajtóhoz és kiosont a szobából. A verandán volt fölakasztva a kert ajtajának kulcsa.

*

Reggel üresen találták Csongor ágyát.

Egy pillanat alatt föllármázták a házat.

A kétség nem sokáig tartott.

A gyermeket egy tej-hordó ember megtalálta egy szakadékban, a hol keservesen sirt és nyöszörgött. Ő vitte haza.

Csongor véres volt. Homloka lehorzsolva, orra bezuzva, s az egyik lábát fájlalta.

— Mi történt veled, hol voltál? — fuldokolta a megrémült apa.

— Szent János bogarat szerettem volna fogni. Ott tündökölt . . . utána mentem . . . Leestem a mélységbe.

A gyermek sirt keservesen.

— Egy szent János bogárért! — lihegett a megrémült Blum. — Egy ocsmány féregért veszélyezteti ez a fiu a Blum czéget és jövőjét. Milyen nagy gyermek vagy te!

Sipsi Lehel rögtön levonta az esetből a tanulságot és azt mondta:

— Drága gyémántnak nézte.

OSZK

Csak az Isten tudja.

A falubeliek és az egész környék a vasuti állomáshoz gyülekeztek. Várták haza a rezervistákat. Egynehány bizony nem fog soha haza jönni, mert ott veszett Boszniában.

Bán Lidi is felöltözött szépen, s elküldött a felvégre Borcsa néni után, hogy vigyázzon addig a kis fiura. Bán Lidinek nem volt senkije, csak az a gyermek. Nyugtalanul várta Borcsa nénit, félt, hogy ő elkésik. Már mindenki elment a vasúthoz. Lidi mindegyre kifutott a kapuba, még az utca közepére is kiállt.

— Oh Borcsa néni, siessen már! — kiáltott Lidi, mikor végre meglátta az öreg asszonyt.

Borcsa néni azért nem gyorsította a járását.

— Mi baj hugom? — kérdezte szurós hangon, mikor Lidi elébe sietett. — Mert tudom, hogy baj nélkül még árnyékot sem tudsz vetni. Ejnye na Lidi hugom, be kicsipted magad. Tánczba készülsz? A főtisztelendő betiltotta a tánczot, mert rosszak vagytok egytől egyig. Te is, mint a többi.

— Egy órácskát vigyázzon Borcsa néni a famra. Alszik a kis ártatlan.

— Ártatlan! — ismételte sipító hangon az öreg asszony és végig nézte Lidit. — A vasúthoz akarsz menni, ugy-e?

— Visszajövök azonnal. Talán nem is egyedül, — tette hozzá elgondolkozva, s maga előtt az udvarra bocsátotta Borcsa nénit.

— Hát az is megjön? Megirta talán? Két esztendeje hiába vártál tőle levelet.

— Oh abból a külső országból talán a posta sem ér el ide.

— Mások is voltak ott, a kik irtak. Hát aztán miért mész magad elébe, mért nem viszed azt a kölönczöt is. Hiszen ugy sem egyedül várod.

— Minek mutogassam magammal? — sohajtott Lidi.

— Ne félj hugom! nem olyan aggasztó már a becsület. Vállat vonva rázza le az ember magáról. Magam idejében, hajadon fővel sorba nem álltam volna veled. A templomban fölkeltek volna mellőled. Május napjára bemázolták volna a házad. Most ne tarts tőle, nem szólnak meg. Bodza Viczát látom, hogy kerteli a fazekas. Bürge Juczi hitetlenül él. Mák uramat ma figyelmeztette a főtisztelendő, hogy vigyázzon a lányára. No, hát téged is elszámolnak a többi közt.

— Ha szid is kelmed, néném-asszony, mégis csak a legjobb én hozzám, meg ő hozzá.

— Esztendeig feléd sem néztem a multkor.

— Oh hadd siessek! Vigyázzon a kis Gyurira!

— Csakugyan a vasuthoz készülsz? Öleltesd meg magadat! Talán még vacsorára is várod? Eregyj, mutasd meg magadat, hogy három esztendő mulva sem vagy csunya. Borulj a nyakába, rimánkodjál neki, hogy nézze meg a bornyát. Ugy illik az ilyen lánynak.

— Nem az oka, hogy katonának vitték.

Borcsa néni felnyitotta a pitvar ajtaját, megfogta Lidi kezét, s maga előtt belóditotta.

— Itthon maradsz! Egy tapodtat sem mégysz. Hadd jöjjön ő ide!

Várta is akkor egész este Lidi, hogy eljőjön. De nem jött.

Nyiri Gábor uram nagyot vacsorált a fiával, s éjfélig hallgatta, hogyan élt három esztendeig, s mi történt vele abban a köves országban. Most már minden borzadalom nélkül meg lehetett hallgatni azt is, hogyan lőtték vállba a bosnyákok a fiut. Elmúlt, begyógyult a seb.

— Hát Bán Lidivel hogy vagy? — kérdezte az öreg Nyiri Gábor.

Nyiri Mihály belenézett a lámpásba.

— Talán el is felejtett már.

— Azt várd. Ott sivalkodik az emlékeztetője.

— Maradt Lidire valami az apja után?

— Az a kis ház, meg a kis föld.

— Megélhet belőle? — kérdezte mogorván

a legény, s nem is hallotta, a mit az apja azután beszélt.

Éjfélkor az öreg kihuzódott a házvégbe. Mindig ott szokott aludni ilyenkor, mert tele volt gabnával a góré.

Mihály még ott maradt az első házban egy kancsó savanyu karczos mellett.

Megzörgették az utczáról az ablakot. Mihály összerezent, de aztán félrevonta a vászon függönyt, és felnyitotta a kis ablakot.

— Én vagyok, Julcsa. Bocsáss be.

Mihály csöndesen ment ki a kapuhoz.

— Te is megjöttél Julcsa?

Bementek a házba, a katonaságból haza került legény és az utról jött lány.

— Nem tudok hova szállni, meg sokan ismernek is. Nem akarom, hogy valaki lásson ebben a faluban. Holnap majd korán haza megyek.

Julcsa egy könnyü kézi batyut tett le a sarokba s leoldotta fejről a kendőt.

— Nem birtam magammal Mihály, most hát itt vagyok. Egy bokor tövis fakadt meg a keblemben és nagyon szurt. Vagy talán a Luczifer lakik bennem. Adj egy harapás valamit.

— Mikor érkeztél? — kérdezte a legény vontatva.

— Most este. A másik vonattal indultam utánad. Nem képzelted ugy-e! Nem vártál ugy-e? Nem tudok meglenni nálad nélkül. Mikor katoná-

nak vittek, utánad indultam, pedig tudtam, hogy nem szeretted. Veled voltam abban a kösziklás országban. Ugy mutattam, hogy Máté Gergely huzott maga után; pedig dehogy!

Julcsa mohón falatozott.

— Ott hagytad a kantint, Julcsa? — kérdezte Mihály, tompán és elgondolkozva.

— Ha te nem vagy a kaszárnyában, mit keressek én ott; megszokott már szemem, szivem. Most szeretném tudni, hogy visszaküldesz, vagy sem?

— Itthon vagy te a szomszéd faluban, Julcsa.

Julcsa oda könyökölt az asztalra, úgy nézett szemébe a legénynek. Szép, tüzes fekete szem volt az.

— Ebben a faluban pedig más van, — toldta meg Mihály mondását Julcsa.

— Tudhatod, hogy mióta katona lettem, semmi közöm hozzá. Mindig velem voltál, te álltál közel én hozzám.

A legény felhajtott egy pohár bort.

— Rossz kedved van, galambom, — folytatta Julcsa, le nem véve a villogó szemét Mihály képéről. — Ki boszantott meg? Nem szivesen fogadott az apád? Hát még engem hogy fogadnak majd oda haza. Miattad hagytam el a szülői házat és Máté Gergelyt okolják érte. Rólad nem is tudják, hogy szeretlek, mert titkoltam. Ha talán terhedre vagyok, Miska, édes Miska. . . .

Julcsa sirni kezdett, és újra faggatta, hogy mi veszi el a kedvét.

— Csak pihentetem a kedvemet, — válaszolt a legény. — Most ugy sem trombitálnak.

— Hej, mikor trombitáltak, ugy-e Miska! — szólalt meg szilajan Julcsa. — Mindig melletted voltam, akkor is, mikor Balog Pistát mellőled lőtték ki. Ördög tudja a kimondhatatlan nevét annak az isten verte helynek, a hol a kősziklák mögül lövöldöztek rátok. Egy hordó pálinkával, meg szalonnával mentünk utánatok.

— Nem volt olyan szép markotányosné, mint te.

Julcsa csendes, fojtott hangon egy bosnyák dalt kezdett dúdolni; és bort töltött Mihály poharába.

— Még nem mondtál el mindent Julcsa.

— Hogy a hordóba bele lőttek a bosnyákok, és szétfolyt a pálinka?

— Nem, hanem hogy a vállamba lőttek bele.

— Meggyógyult már az régen.

— Az isten áldjon meg Julcsa, jól gondomat viselted; el sem mentél az ágyamtól. Hej mikor a vállamra hajtottad fejedet, az volt az igazi orvosság. Meghálálom Julcsa!

Julcsa fölállt, oda huzta a székét Mihály mellé, a vállára hajtotta a fejét és halkán, nehogy más is hallja, dalolta azt a nótát, a mely legkedvesebb Nyiri Miskának.

*

Csaknem dél óta ott állt már a tengeri földek közt a kerülő egy halomnál. Nehány lépést

teit jobbra, néhány lépést balra, de tovább nem ment.

A kezével elárnyékolta sokszor a képét, hogy jobban lásson. De mindig csak egyfelé nézett. Szinte megijedt, mikor egyszerre valaki a háta mögött jó napot kívánt.

— Te vagy az Lidi? Nagyon sokat jársz most itt a földeken. Eddig ritkán láttalak.

— Babot szedtem.

— Tegnap az itató kutnál láttalak Lidi.

— Megszomjaztam.

— Nyiri Miska is erre szokott járni, — folytatta a kerülő, s vállra akasztotta a puskáját, hogy Lidivel együtt mehessen. — Találkoztál már vele Lidi?

— Ne faggasson Máté Gergely. Én is kérdezhetném, hogy mért áll kelmed minden délután ezen a helyen.

— A tengeri közé vaddisznó jár, sok kárt tesz. Azt lesem.

Egy pár perczig szó nélkül mentek egymás mellett.

— Hányadán vagy Nyiri Miskával? — kérdezte aztán a kerülő.

— Az én bajom senkire sem tartozik. Tudja mit, Máté Gergely, szeretném ezt a kapát betenni a csőszházba. Minek hozzam ki magammal holnap is.

— Beteheted Lidi, mindjárt felnyitom a házat. Hanem azt nem szeretem, hogy a mély kút

körül jársz. Ne csinálj bolondot hugom. Tudom én, hogy gonosz fráter Nyiri Miska, tudom én, mért jársz te most itt minden délután. Erre jár az a legény is.

— Én is tudom, hogy mért áll kelmed óra-hosszat a halomnál. Onnan lesi Patyi Julcsát.

— Isten verje meg! — kiáltott haraggal a kerülő. — Hitegetett a katonaságnál, de mikor kiszolgáltam, hiába rimámkodtam neki, hogy jőjön haza. Ott maradt a kantinban.

Lidi nem szólt semmit, hanem mikor beértek a csőszházba, csak ráomlott a lóczára, és úgy sirt.

Máté Gergely vizet adott neki, de a beszédével tüzelte a szerencsétlen teremtest.

— Patyi Julcsa két hete már otthon van, minden délután találkozik Nyiri Miskával, Julcsát az apja be sem bocsátotta a küszöbén.

Lidi csak hallgatta ezt a beszédet, de ő nem toldott hozzá semmit.

— Most is együtt vannak, — szólt tovább a kerülő. — A nyárfánál szoktak találkozni.

Lidi nagyon sápadt volt. Már többször megpróbálta, hogy távozzék, de nem birt magával.

— Máté Gergely, hagyjon pihenni engem. Menjen kelmed a dolga után. Az uraság úgy is a réten van, leszidja, ha nem látja kelmedet odakünn. A kulcsot majd oda teszem az ágas karja közé.

Máté Gergely csakugyan föl is vette a pus-káját, s indulni készült, mert tartott az uraságtól.

— Máté Gergely, ne vigye magával a puskáját.

— Mondom, vaddisznó jár a földeken.

— Háborog kelmednek nagyon a lelke. — Hagyja itthon a fegyvert.

Olyan szépen kérte, hogy a kerülő csakugyan puska nélkül ment ki, csak egy fokossal.

Lidi ott sirt aztán keservesen, egyedül, sokáig.

*

Késő este Máté Gergely a községházánál dörömbölt és a zsandárkaplárrel akart beszélni.

— Halálos szerencsétlenség történt. Vaddisznó helyett embert lőttem a sötétben. Egy leányt.

A zsandárok lóra kaptak és a nyárfa alatt találták megölve Patyi Julcsát halva.

Bán Lidi halásápadtan a nagy vörös kereszt előtt imádkozott:

— Istenem, csak te tudod! Irgalmazz!

A sphynx.

A jó öreg Bánkházi Taksony, a derék vidéki színházi direktor, vajjon az ország melyik részében alussza örök álmát? A mint a nemzeti színház melletti »Griff« fogadót lebontották, eltűnt ő is. A míg az megvolt, a nagy-hétben ő sem hiányzott soha a vidéki direktorok közül, a kik itt szokták megmustrálni a Thalia papjait és papnőit s összeállították a társulatot osztaléokra. Minden tavasszal megjelent Bánkházi Taksony és szilvórium, pörkölt és savanyuvizes itóka mellett szedte össze a kiválogatott truppot, melynek rendeltetése volt fél Magyarországnak megmutatni, hogy mi az igazi színészet és hogy kell előadni »Bánkbánt«, »Don Caesar de Bazánt« és a »Nesleyi tornyot«.

Ez a jó öreg direktor, ki soha sem hagyott föl a reménnyel, hogy a »Griff«-ből majd csak áthijják a szomszédba a nemzeti színházba, megjelenésének utolsó éveiben aláírási ivet hordozott zsebében, melyre előkelő maecenások nagy készséggel jegyezték oda nevöket, az s. k. és m. p. után

pedig bizonyos számjegyeket is irtak, hogy hódoljanak egy csodálatraméltó léleknek, mely elszállt, de költeményeket hagyott hátra és jeltelen sirban nyugszik. Bánkházi Taksony élete legszebb feladatául tüzte ki, hogy a költeményeket átadja rendeltetésöknek, a halhatatlanságnak, a behorpadt sirra pedig az idő vasfogával daczó obeliszket állitson.

Ebéd után, vagy vacsora után elővette a gyűrött és felkunkorodott szélü papirost.

— Uraim! Nemzeti kötelesség... Uraim! Katolnai Lenke fölséges költeményeket hagyott hátra. A nemzet geniusza türelmetlenül várja, hogy diszkiadásban szemlélhesse. Uraim! Katolnai Lenke sirján még nem hirdeti semmi jel, hogy ott az enyészet küzd a halhatatlansággal... Csodálatos lány, csodálatos szellem, és átkozottul csodálatos, ha valaki azt kérdezi, hogy ki volt Katolnai Lenke.

A vén direktor mélázva nézett ilyenkor a boros palaczkra és a savanyuvizes üvegre, s az aláírási ívet oda vetve az asztal közepére, minden fölszólítás nélkül elmondta, hogy ki volt Katolnai Lenke.

Mindegy volt neki, — így szokta kezdeni, — akár a »Tiszaháti libácska«, akár »Grizeldis«, vagy »Romeo és Julia«. A közönség bolondult utána, s ha nagyobb a nézőhely, ma nyugodtan pipázhatnám. De uraim, akkor nem voltak szin-

házak, a fogadók éttermében játszottunk, a mi mindannyiszor 5 forintba került. Igazi szépség volt. Soha sem kérdezte, hogyan kell kimondani a francia neveket; tudta magától is. A garderobja kifogástalan. Egyetlen, de nagy hibájától azonban nem birt megszabadulni. Sehogysem tudott bánni a férfiakkal. Teringettét! Milyen szemek, milyen alak! Mindig egy csomó finom ur várakozott, mikor próbára vagy az előadásra jött.

Köztünk legyen mondva, meg vagyok győződve, hogy a legjobb családból származott. Hanem erről soha sem beszélt. Ámde a batiszt zseb-kendők, a csipkék, a szép ruhák, a fehér, kicsi kéz és a nagyszerű modor! Ezek eleget beszéltek. Mindnyájan nagyon kíváncsiak voltunk ugyan, de Lenke hallgatott. Törvénytelen gyermek volt-e, vagy valami szerencsétlen lengyel menekült leánya, soha sem sikerült megtudni ettől a hozzáférhetetlen teremtestől. Egyedül szerepe érdekelte.

Nagyon jól emlékezem, mikor először megjelent nálam, és az ő kimondhatatlan kedves sötét szemével és szivhez szóló hangjával arra kért, hogy léptessem föl a »Tiszaháti libácskában«. Nem akarok semmit mondani, hogyan játszották azt a darabot a nemzeti színházban. Azután a »Tücsök« következett. Az én közönségem közt elég akadt, a ki látta azt a darabot Pesten is, az uj-téri nagy bódében. Goszmann Friderika csak árnyéka lehet! Ennyit mondtak ezek. Hogy ki volt Goszmann?

Hm! Tessék megnézni valami lexikonban. Én Lenkéről akarok beszélni.

Minden fölléptekor két nagy zászlót tüztünk ki a fogadóra. Estére minden szomszédos utcából össze kellett hordatni a székeket. Ez a csodálatos lány eljátszott mindent és fölséges volt. Az igazat megvallva, folyton attól féltem, hogy elragadják tőlem a nemzetihez. De ez ennél a nagyszerű tüneménynél sem következett be.

Meg vagyok győződve, hogy Lenke kitünően érezte magát az én társulatomnál. Udvarlója is sok volt, csakhogy távol tartotta őket magától. A koszorukat, virágokat elfogadta, de a leveleket felbontatlanul tépte össze. Kis csomagokat, bársony tokocskákat is sokat kapott. Azok ott voltak letéve a pénztárnál, s én szoktam megírni a czédulát, mely tudtul adta, hogy ilyen meg ilyen csomagot, órát, lánczot, gyémántot az illető átveheti.

De Pallagi Bencze és Gibát Adorján nem tágitottak. Mind a ketten komolyan beleszerettek ebbe a bübájos és rejtélyes lányba. Két igazi gavallér — uraim! Mind a Pallagi, mind a Gibátcsalád régi maeczenása a hazai színészetnek. Bizony megérdemelték volna, hogy Lenke jó szemmel nézze őket. De ez a rendkívüli lány...

Egyébiránt én ma sem tudom, hogy mi történt.

Pallagi Bencze és Gibát Adorján előtt nyitva állt minden uri ház, szívesen fogadták volna min-

denhol. Számitottak is rájuk több helyen. A két urfi azonban csak a színházba szeretett járni. Mindenki tudta, hogy Lenke tetszik nekik.

Lenke a két fiatal urat is távol tudta tartani. A feleségem nem egyszer komolyan figyelmeztette, hogy gondoljon a jövőjére. Egy művésznőnek pártfogókra van szüksége. Ez a különös lány azonban, ki napról-napra szebb lett, azt válaszolta:

— Én a szinpadé vagyok és a szinpad nem engedi, hogy magán érzelmekbe mélyedjem.

A feleségem is megmondta azonban, hogy a magán érzelmekkel számot kell vetni, mert azokat ép ugy nem lehet elriasztani fellengzésekkel, mint a fogfájást. De ez nem használt Lenkének, a ki titokzatos maradt, mint a sphynx.

Mégis Pallagi Bencze édesatyja, a ki egy jó pártit szemelt ki fia számára, abban a megrögzött véleményben volt, hogy Bencze urfi Lenke miatt nem akar házasodni. Az öreg ur, ki nem értette a tréfát, egyszer a »Lázár a pásztor« főpróbáján feljött a szinpadra, s igen kurta módon követelte, hogy Lenke kisasszonynyal beszélhessen, a kinek pedig épen jelenése volt. Félbe is szakítottam a próbát, mert egy direktornak ildomosnak kell lenni. Hanem még most is bánom, hogy így tettem. Az öreg ur nagyon furcsa módon támadt a kisasszonyra és fenyegette, hogy ha fiát ki nem bocsátja a hálójából, majd tudni fogja, mit kell tennie az ilyen személyek eltávolítására.

Más mindenki elájult volna a hallatlan sértegetésekre, de Lenke nyugodt és méltóságos maradt, és mint valami királynő, felséges hangon így szólt:

— Távozzék uram! Én nem intézem az ön fia sorsát. Azonnal távozzék!

Személyzetem alig tudta visszatartani magát, hogy megtapsolja a páratlan primadonnát.

— Ejh, kisasszony, — szólt akkor az ádáz apa. — Kössünk egyezséget. A kisasszony elmegy innen jó messzire.

— Ohó! — kiáltottam közbe. — Hát a vinkulum és a többi. Nem engedem magam tönkretenni.

Czudar, nyers ember volt az az idősb Pallagi. Olyasmit válaszolt, hogy ő csak a kisasszonynyal akar beszélni. Beszélt is aztán négy szemközt. Én csak annyit hallottam, mikor Lenke az ő felülmulhatatlan nagyszerűségében annyit mondott:

— A gazdag emberek azt hiszik, hogy egy bankótapasz meggyógyítja a belső sebeket?

Megfordult és elietett. Én »éljent« kiáltottam utána. Ő e válságos jelenet után is oly pompásan nyugodt maradt. Mily ártatlanság és megható naivság!

De mégis az öreg Pallagi zenebonát csinált a városban és a legjobb színházlátogató családok közül többen elmaradtak végképen az előadásokról. A mint a feleségemtől hallottam, mások is neheztek, a kik a Pallagi és Gibát fiukra számítottak.

A szomszéd városba mentünk tehát, de Pallagi Bencze és Gibát Adorján oda is eljöttek.

Itt történt aztán az az érthetetlen borzasztó eset, melyről — uraim! — bizonyosan sokat hallottak.

Gibát Adorján lelötte Pallagi Benczét.

Miképen történt? Én nem tudom. A rettenetes jelenet színhelye Lenke lakása volt. Nem hiszem, soha sem fogom elhinni, hogy Lenke adott rá okot. Gibát és Pallagi, mióta megismerték Lenkét, mindig gyűlölték egymást. Lehetek féltékenyek egymásra, de az a lilium árnyék nélküli volt. Mégis Gibát elkövette a sötét bünt. Hiába beszéltek némelyek, hogy Gibát saját szemével győződött meg, s akkor rántotta elő a fegyvert. Valósággal vadásztak már azok egymásra mind a ketten.

Lenke görcsöket kapott és elájult. Mikor a vizsgálóbíró ki akarta hallgatni, ismét meglepték a görcsök, eszméletét vesztette, félre beszélt. Hol az Adorján, hol a Bencze nevét rebegette, a mi természetes is, mert ez a két ur dulta föl szüzi nyugalmát.

Balzsam Ptolomeust, az én akkori páratlan komikusomat, ki tiszteletreméltó érzelmekkel volt eltelve gyönyörű primadonnám iránt, a Lenke nagy szenvedései teljes hasznavehetetlenné tették.

— Az ő szive megnyilt! O szeretett. Szerette Pallagit. Ah, a sphynx végre megszólalt és kárhozatot mondott az én szívemre.

Igy dörmögött ez a derék fiu, ki mindeddig rejtegette szerelmét; most aztán nem birt magával, mikor látta a sápadt és fájdalmas Niobét, ki két hétig föl sem lépett, s üres házak előtt játszottunk.

— Akármit mond is Ptolomeus, — szólt egyszer hozzám a feleségem, a kit meghatott a szegény Lenke nagy szenvedése, nem hiszem, hogy szerette volna Pallagi Benczét.

— De az a fiatal ember csakugyan szerette, s talán házasságot ígért neki. Ez pedig nagy dolog minden női szivre nézve — jegyzém meg, mi alatt arra gondoltam, hogy a vetélkedők közt mégis én vagyok a győztes, mert Lenke, a szinpadok gyöngye, tovább is az enyém maradt.

Egy hónap mulva jött annyira magához Lenke, hogy a rendes repertoárhoz megint hozzájutottunk. Mindnyájan nagy részvéttel és tisztelettel viseltettünk iránta és bánatát még Ptolomeus sem háborgatta, mert csak a távolból sóhajtozott.

Gibát Adorján három hónapig ült vizsgálati fogságban, hat hetet ebből a megyei kórházban töltött, megfigyelés végett. Ekkor szabadon bocsátották a pör felvételeig. Én nem sokára többször láttam a városban, s eszembe jutott, hogy bizonyosan Lenke miatt nem bir nyugodni. No de az én primadonnám senkit nem fogadott el látogatóba, a szerencsétlenség óta. Hát még Gibát Adorjánt, a ki azt a nagy csapást mérte rá!

És ime megint történt egy rendkívüli eset.

Szegény Pallagi Benczének az öcscse, Menyus, a mint egyszer meglátta Gibát Adorjánt, korbáccsal ment neki. Persze, hogy annyiba nem maradt ez a dolog. Pisztolyra álltak ki és ...

Én az egészeztől most nem tudtam semmit. A próbán csak berohan Balzsam Ptolomeus és elkiáltja magát:

— Hallottátok, mi történt? Pallagi Menyus és Gibát duelláltak pisztolyra.

Lenke, ki a szerepét olvasta, felugrott mint egy rugó.

— Mi az, mi az? — kérdezte elsápadva.

— Kisasszony, Pallagi Bencze meg van bosszulva, — kiáltozott Ptolomeus szolgálatkész lelkesedéssel. — Pallagi Menyus golyója talált ...

Tovább nem folytathatta, mert Lenke nagyot sikoltott és úgy végig zuhant a szinpadon, a mi becsületére vált volna játék közben is. A képe fehér lett, mint a vászon, s hiába rázogattuk a szegény teremtest.

Ptolomeus elképedt, aztán a haját tépdeste.

— Hát talán az volt az igazi! — kiáltott a ficzkó, a fejét lógatva.

A többieket gyötörte a kíváncsiság s miután Lenkét kivitték, tovább kérdezősködtek Ptolomeustól.

— A golyó a lábszárán találta Gibátot. Hanem Lenke nagysámot a szivén járta ez a golyó

is. Most már melyik volt az igazi. Az asszonyok igazán sphynxek, s ha megszólalnak, sem értjük. Pedig mindig szeretnek.

Ilyen különös teremtés volt Katolnai Lenke, a kitől egy kötet költemény maradt hátra, sirja pedig jeltelen.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Gálé Balázs adjutánsai.

Gálé Balázsnak egyetlen egy leánya volt és van: Kata. Az igaz, hogy szép leány. De több nincs. Mégis a leányairól vált nevezetessé és hatalmassá.

A Gálé-család portája ott van a bérczes hazában, a székely hegysek közt. Nagy tisztességben élnek ott talán még Csaba királyfi ideje óta, hol békében, hol viaskodásban, a mint az idő hozza. Az utóbbi időben már csak a szászokkal és örményekkel viaskodtak. Azokon is kifogott Gálé Balázs s jól tudta, mikor aggathatja a nyakokba legjobban a deszkát, gerendát és török buzát, meg a többi holmit. Szászszal, örménnyel az önhaszna szerint bánni, megtanulta a székely. Gálé Balázs járt a világban is, még pedig nem csak az oláh gránícson tul.

Mikor a huga fiát: Domokost beszólították a dévai nagy manőverekre, és istentől jól megáldott huga rémüldözve gondolt az urfi egyenruhájára és költségeire, Gálé Balázs néhány szóval lecsillapította.

— Hát még ez is gondot okozna a familiának? Bizd csak rám. Épen készülök fel Katával Magyarországba. Majd elcsinálom a képviselőkkel. Ha még annyit sem tehetnék!

Kata épen jegyben járt. Staffirungra, mire volt szüksége. Régen elmúlt már az az idő, mikor Brassó, vagy Kolozsvár is tökéleteset adott a menyasszonyi kelengyébe. A zóna egyenesen Pestre visz. Gálé Balázs hát ide jött a lányával bevásárolni.

Kolozsvártt nevedkedett a lány, nem volt hegyközi kisasszony. Csak a szép piros arcza mutatta Pesten, hogy talán még sem ebből a sokat vádolt levegőből való.

Gálé Balázs természetesen fölkereste a képviselőjét. Az előtt neki meg voltak az érdemei. Az első estén együtt vacsoráltak a »Vadászkürt«-ben. Egy délelőttet pedig a képviselőház karzatán töltöttek el, a kopasz fejek fölött. Gálé Katát ugyancsak szemüvegezték onnan alulról.

A képviselő ur egy pár képviselő társát föl is hozta a karzatra, s az egyikről, ki nagyon nyalka és parfümös volt, de már nem fiatal, oda sugta Balázsnak:

— Evvel beszélj Domokos dolgáról.

De az mindig csak Katával beszélt, egész addig, míg az elnök a zöld sátorban el kezdett csilingelni a villamos csengetyüvel s az üres ház megtelt. Valami szavazás volt, s erre a parfümös honatya is bucsuzott.

Gálé Balázs hirtelenében átnyujtotta a katonai behívót.

— Nem lehetne ezt elintézni?

— Dehogy nem! Ha megtudnám, hogy hol vacsorál Gálé ur, magam elvinném oda elintézetten.

Ugy is történt. Domokosnak nem kellett be-
rukkolni.

Kata akkor őszkor férjhez ment.

Tavaszerő derekán a pénzücsökkel gyűlt meg a baja Gálé Balázsnak, holmi kis-üstökben főzhető pálinka miatt. A zöld nyakuak úgy találták, hogy kis üstökben sokkal kevesebb pálinkát lehet főzni, mint a mennyit találtak, és érzékeny pénzücsőgot róttak Gálé Balázusra, a ki pénzücsőg nélkül is érzékeny ember.

Mindjárt irt a képviselőjének, mert a pálinka is hozzá tartozik a mandátumhoz, kivált mióta a fillokszera országosan pusztit. A képviselő visszairt, hogy legjobb lesz, ha maga is fölfárad személyesen.

Akkor Gálé Balázs az első estét nem töltötte ugyan a képviselőjével a »Vadász kürtben,« hanem az első délelőtt elment a képviselőházba, s a képviselője végig vitte a dohányfüstös folyosón is.

A kivasalt nyalka és parfümös honatya nagy barátsággal ment elébe.

— Isten hozta Gálé ur. Hol a leánya?

— Nem a leánnyommal jöttem, instálom, hanem mindenféle bajjal. A pénzücsök környékeznak méltóságos uram ...

— Oh ez a pénzügyminiszteriumhoz tartozik.

A pompás nyakkendő, pompás kabátos honatya hamar hátat fordított. A karzaton is egyes egyedül ült Gálé Balázs az egész unalmas ülés alatt. Még a képviselőjét sem látta oda lent. Csak délben hallotta meg tőle, hogy ma senki és semmi sem volt a házban. Azért ő sem végzett senkivel semmit.

— A lányodat mégis csak felhozhattad volna Balázs.

— Nem lehet. Gólyát látott. Magamnak is elég vagyok e nagy bajommal.

A következő napon a képviselő egy tapodtat sem mehetett jó barátjával sehova, mert megrándult a lába a bokában. Gálé Balázs egyedül barangolt a vámpalotától Budavárig; de ezen a hosszú uton sem tisztult a feje fölött a birság nehéz felhője.

Akkor támadt egy jó gondolata, a mire hogy mi vezette, az az ő örökös titka.

Talán akkor jött rá, mikor régi barátját, Bereczki Somát meglátogatta, a ki a miniszteriumhoz jutott be korengedélylyel. Volt ennek egy lánya, telve panaszszal, hogy a papa sehova se ér rá magával vinni.

— No Ágnes hugom, gyere hát velem, a mig itt leszek. Majd elviszlek én mindenfelé. A holnapi ülésre is itt a jegy a zsebemben. Azt mondják, érdekes lesz.

Ágnessel együtt Gálé Balázs másnap megint

ott ült a képviselőház karzatán, s kutatta a képviselőjét, de az nem mutatta magát. Hanem az elegáns nyakkendőös és párfümös egyszerre csak ott termett mellettük, és hajlongott. Gálé Balázs aztán nagy figyelemmel hallgatta a beszédeket, de oda sem figyelt, hogy az elegáns ur mit beszél Ágnessel. Csak hosszú idő múlva szólt oda:

— Bizony megnyuznak bennünket a finánczok a bérczes hazában.

— Valami baja van Gálé ur? Talán még megmenthetnök, hogy meg ne nyuzzák.

Az elegáns ur két illatos látogató-jegyre ráírt valamit. Az egyikkel menjen el ide, a másikkal menjen el oda.

El is ment, de Ágnest is magával vitte. A látogatójegyekre hamar elfogadták.

— Mondd Ágnes, hogy az a 300 frt a te anyai örökségedből kerülne.

Az anyai örökséget megkimélték és Gálé Balázs jókedvűen utazott haza.

Mikor aztán meghalt a közjegyző otthon, Gálé Mátyás azt gondolta, hogy az ő öccsének épen jó volna a közjegyzőség. Majd utána néz Pesten, de ám nem egyedül.

Előbb azonban elment Doroghi Áronhoz, a komájához.

— Add ide a lányodat, Birit. Elviszem magammal Pestre. Nem szeretek egyedül utazni. Katát nem engedi az apróság. Biri a legkedvesebb

keresztlányom, régen akarok már neki meglepetést szerezni.

Biri nagyon örült, hogy fölmehet Pestre.

Gálé Balázs föl sem kereste a képviselő-jét, hanem ott sétált Birivel a korzón, az Andrassy-uton. Ott meg is találta az elegáns és nyájas honatyát.

— A leányom.

— Milyen szép leányai vannak, Gálé ur.

— Sok gondot is adnak a familiában.

A honatya oly szives volt, hogy egész este velök maradt.

— Oh most legalább is egy hetet itt töltünk — mondta az éjjeli bucsuzáskor Gálé, ki a pezsgő mellett elbeszélte legujabb bajait.

Egy hétbe bele is került, míg végig jártak mindent. Biri már alig bírta a lábait és megörült, mikor végre haza indultak. Gálé Balázs is meg volt nyugtatva.

Mikor az öcscsét csakugyan kinevezték, Biri kisasszony egy pár szép fülbevalót kapott ajándékba.

A kolozsvári vasuti igazgatóságnál is akadt baja Gálé Balázsnak. De oda Birit már nem vihette el, mert a lányok mulandók; ha szépek, hamar asszonynyá lesznek. Volt egy szegény, elzüllött rokona. A lányról sok mindent beszéltek, de szép volt. Gálé Balázs ezzel szokott utazni most már. Körülbelől tudta, hogy Magdolna nem megy egyhamar férjhez.

Gyakran föl járt Pestre, kivált mióta a képviselője betegeskedett. Hol stipendiumot kellett megszereznie, hol a Ludoviczeumi alapítványi helyre bejuttatni valakit. Mert az atyafiság nagy volt.

— Magdolna pompásan beválik az én lányomnak, — gondolta gyakran a furfangos ember. — Nem süti le a szemét minduntalan. Megérdemli, a mit ráköltök.

Gálé Balázsnak otthon nőttön-nőtt a tekintelye. Sokat tudott keresztül vinni a felsőségeknél. Látszik, hogy jó összeköttetései vannak. Az aszályos esztendő után még az adót is elengedték felére, a mi már nagy dolog; állami iskolát kaptak. Most jött aztán a vasuti dolog. De erre már deputációval kérték föl Gálé Balázst, hogy csak még egyszer emelje föl a hathatós szavát. A képviselőre ugy sem lehet számítani, mert a köszvény zsongorgatja.

Két szép leánynyal járt akkor Gálé Balázs a fővárosban.

— Van-e még több leánya is Gálé ur?

— Az apámnak tizenkét felé kellett kenyeret osztogatni. Én sem esem kétségbe.

Ugy hívták Gálé Balázst, hogy a szép leányok apja. Sok méltóságos és exczellenciás ur jó ismerős volt vele.

Következett egyszer a legnagyobb dolog. Gálé Balázs képviselőnek akarta megválasztatni magát. A mostani képviselő jó ember, derék em-

ber, de beteges. A két leánya is sokat tudott beszélni róla, hogy a kerületben nem népszerű. Nagyon nehezen lehetne megválasztani. De a képviselő régi ember volt, a kit nem akartak elejteni. A pártnak tetszett, az pedig nagy szó. Más kerületben nehéz volna az öregnek már újra kezdeni.

— Na Terka és Lujza, most szépen menjetek haza. Már eleget láttátok Pestet. Én sem tudom mikor megyek föl ismét, — így szólt a fogadott lányaihoz.

Gálé Balázs azonban diplomata volt. Nyelve eltitkolta az igazságot. Még csak most kellett igazán Pesten lennie.

Ekkor hozta föl a legfiatalabb és legkedvesebb lányát. Olyan volt a haja, mint az arany, olyan fekete a szeme, mint a szén, s olyan az arcza, mint az alma.

A mikor a képviselőház karzatán megjelent vele, az ismerősei mind egymást figyelmeztették:

— Gálé Balázs még nem fogyott ki a leányaiból.

Ezt a leányt Herminának hívták. Bécsben nevededett, s tudott énekelni is, legfőképen pedig mosolyogni. Mindenki elismerte, hogy ez a legszebb Gálé lány. Mikor a margitszigeti majálison tánczolt, körülrajongták. Mikor Tarjáni miniszteri tanácsos ebédje után énekelt, mindenki azt mondta, kár hogy nem művésznő, hisz annak született.

— Oh, Hermina a legkedvesebb lány a

világon, — mondta elérzékenyülten Gálé Balázs, a ki különben nagy tüzzel kártyázott. — Itt is volna neki helye a nagyvárosban. A mi bérczeink közt ugyan mi lesz belőle? Tekintetes asszony. Szegény leány. De én nem jöhetek föl lakni, az én gyökereim a Királyhágón tul vannak. Jönnék ugyan, de ha nem lehet. Bizonyosan tudom, hogy a kerület is küldene nagy szeretettel. És még sem lehet. Én pedig meghajlom a párt parancsa előtt. Hermina is férjhez megy valami góbéhoz.

Nagyon el volt keseredve. Annál jobban érezte magát Hermina.

Gálé Balázs szőke leánya egy pár nap alatt ismerős lett a főváros egész elegáns világa előtt, mert mindenütt látni lehetett. Sok meghívást is kapott Gálé Balázs és lánya. A párt-klubban is szívesen látott vendég volt az öreg. Ismerte már ott mindenki és ő szintén mindenkit.

Este mindig nagy társaságokban vacsorált és pezsgőzött. Ott volt vele Hermina. Nem bánta, ha jó kedve támadt is.

— Szegény Hermina, talán most mulat Pesten utoljára. Azért engedek neki egy kis szabadságot. Meg talán én is vajmi ritkán kerülök már fel. Bucsuzzunk uraim, bucsuzzunk barátaim.

Még néha el is szenderedett Gálé Balázs, s csak reggel csodálkozott, hogy a szállásán van.

Bruder lett egy csomó urral. Volt köztük exczellenciás is.

— No öregem, a kerületben csakugyan nagyon melletted vannak, Olyan hű kerületnek még sem lehet valakit a nyakára erőszakolni. Bizhatsz öregem.

Jól is fordult minden.

A választások idejére Gálé Balázs leutazott haza, de itt hagyta Herminát a fővárosban Tarjáni miniszteri tanácsoséknál, hadd élvezze még a fővárost, mert ugy is bizonytalan minden. A kerületben ugyanis nagyon kavarodtak a dolgok. Gálének kemény ellenfele támadt, s a mi fő, amaz pénzzel is győzte.

Gálétól egymásután érkeztek a táviratok: »Meg kell menteni a bérczes haza határszélén a lobogónkat.« Hermina nem egyszer futott ilyen táviratokkal a végrehajtó bizottsághoz.

Az ilyen megmentésekre ötpecsétes leveleket és postautalványokat szoktak alkalmazni.

A lobogót csakugyan sikerült is megmenteni. Gálé Balázst megválasztották.

Még otthon élvezte diadalát, mikor táviratot kapott Pestről. Tarjániné küldte neki s ez volt benne:

»Hermina két nap óta eltűnt. Meg vagyunk rémülve.«

— Bizonyosan megszöktette valaki, — szólt egykedvűen Gálé Balázs és pipára gyújtott a távirattal.

A sárosi gázló.

A vizeki töltésen leszegett fővel haladt tovább Göre Miska, a tanyaházak felé. Tarkójára toltotta vissza a kalapját, nehogy a karimája eltakarja az eget, melylyel épen pörbe szállt.

— Hej, te magasságbeli, minek fogadtad el az esküjét, mikor tudtad, hogy nem tartja meg. Tudom, érzem, hogy megszegte álnokul. Ne büntess meg, ha számon veszem a neked és nekem tett esküjét.

Megállt a töltésen. Mintha maga sem tudná, hogy előbbre menjen-e? Hátrafordult a falu felé, rátámasztva a két kezefejét az elébe szurt füttykösre, de a fejének nem volt támasztója, csak sulya és lelógott. Ugy nézett vissza Vizekre, hogy nagy megerőltetéssel birta csak ráemelni szemét a zöld fák bodrai közül kidomborodó bogárhátú barna házfedelekre. A meszelt falakat tündöklővé tette a nap fénye. A tömzsi kéményekből sebesen sodródott föl a barátságos és hívogató füst, messzire hirdetve a tüzhelyt. A jegenyefákkal versengve meredt föl

a körteformájú vörös torony és a gőzmalom hosszú kéménye, nehéz, fekete füstbokrétájával.

Göre Miska rásóhajtott a falura, szinte hogy dagadt tőle a melle.

— Mondják is, tudom is, megvette valaki a szivedet, Magdus. Jaj nekem, de jaj annak is, a ki megrontott minket.

Megint csak tovább haladt a töltésen, lassan, elgondolkozva, mintha nem is volna célja a járásának.

Alig egy hajításnyira téglavető cigányok dolgoztak. A purdék elébe futottak kunyorálni.

— Ismeritek Bokor Pistát? — kérdezte Göre Miska. — Járt ma erre?

Mit tudták azok, hogy kit hínak Bokor Pistának. Csak azt ismerik, aki krajczárt ad nekik, az pedig mind »szípsíges ur«, vagy nagyságos ur.

Arrább meg vizeki gyerekek szedtek sóskát. Azok bizonyosan ismerik.

— Nem láttátok erre Bokor Pistát, onnan Sárosról?

— Már délben járt itt. Arra ment a faluba. Négyen-öten is mondták ezt.

— Akkor hát erre kell neki visszatérni hazafelé, Sárosnak.

Ugy tett, mintha nézdelne. Rátámaszkodott a botjára, beszélgetett a gyermekekkel; de csak megint ment tovább a töltés aljában.

Délutáni idő volt s melegen tűzött le a nap.

Köröskörül csendes minden. Igazi magány ez a nagy siklás, melyre az ég teljes kupolája borul rá, mintha mindent egybefoglalna, a mit csak beér kékes peremével, tündöklő boltozatával és felhőivel. De egészen más magány, mint az erdőké, ahol elbujik, elrejtőzik az ember. Itt elvész, megsemmisül, mint a madár a légben, a hangya és a tücsök a földön. Kikerülheti, a kit akar, van rá elég távolság. Ebben a magányban mindig egyedül érzi magát az ember és azt hiszi, ő az ur.

— Találkoznom kell veled, Bokor Pista.

A zombékos, vizes környékből gólyák szálltak hazafelé, a fészükbe. Göre Miska busan, irigységgel nézte.

— Boldog oktalan párák! Van fészketek. Nekem nincs már!

Megtelt a szeme könnyel, mert égette szeme világát a vadvizekről visszatüöző fényesség, a mint a napsugarak sziporkáztak mindenfelé.

A Tisza tavaszi kiöntése sok vizet lopott el ide, mert a mióta a rakonczátlan folyót szabályozták, alattomosan kerülget mérföldekre. Az esős tavasz is fölfakasztotta a zombékokat. Tündöklük köröskörül minden, a viczinális vasut töltése is meghorpadt, annyi viz áztatta. A vadruha, szárcsa visszatért. Kasban, kosárban hozzák a csíkot, és esténként békáktól zeng az egész tájék.

Hanem most ragyog, mintha óriás pléhdarabok volnának szétterítve. A délibáb habos

pántlikája mintha csak folytatná a vizet a széleken, úgy beleillik ebbe a tájba, mely valóságos tenger.

Szigetre jutott a »Bogaras-csárda«. Még a környékére sem lehet eljutni. Teknőn, kapun járnak a vizen a nádashoz, egész nap puffog a puska a szárnyasokra. A gyalogutak, a dohánycsempészek ösvényei, belevesznek a vízbe.

Göre Miska elnézi ezt a tájat a töltésről, de mindig visszafordul a tekintete Vizek felé, pedig ugyan mi látni való van ezen a síkságon egy kis falun, mely szintén csak meglapul, mintha oda volna tapasztva a földre, s csak az égalján támaszt egy kis csorbát. Torony, sudar, kicsinyes kérkedés itt. A zugási nagy topolyfa olyan, mint valami gomba. Csak a hol rétet égetnek, annak a füstje emelkedik fel magasra, mint valami rop-pant orsó.

Göre Miskára egy szekeres ráköszönti a jónapot és szitkozódik utána.

— Fölvet bennünket a víz. Már a sárosi gázlónál sem lehet átjutni. A Tisza a zöld árt hozza, abból is kapunk. Vissza kellett fordulnom a gázlótól, elvesztettem az egész napot.

Mit törődik azzal Göre Miska. Egyre nyughatatlanabbul tekint vissza Vizek felé, végig a töltéses uton.

Egyszerre felszisszen, hozzákap a melléhez, mintha tapló égne a zsebében. Valaki közeledik a falu felől. Még jó távol van, de megismeri.

— Ott voltál megint Bokor Pista. Most már leszámolunk.

Megáll, hogy bevárja. De az a másik nem-sokára letér a töltésről s oldalvást veszi az utját Sáros felé. Göre Miska is letér a töltésről, hogy elébe kerüljön.

Gidres-gödrös föld ez, egy-egy nagy veremmel, a mit a vályogvető czigányok vájtak. Csenevész giz-gaz, bogáncs, kutyatej, üröm, papsajt, apró pipacs nőtt imitt-amott, de oly szétszórva, mintha szégyenlenék egymástól nyomoruságos szegénységüket. Göre Miska lába azonban sokszor megbotlik ezekben, mert nem keres ösvényt, csak megy egyenesen annak a másiknak. Emez is siet ám.

Bejutnak a vadvizek közé. Ezek ott terülnek el a mélyedésekben, mint apró tengerszemek és hosszú, keskeny halas tavak. Az a másik ember mindig jobbra tart és egy dombhátnak veszi az utját. Mielőtt szóval utolérte volna Miska, már egy vizöntés választja el tőle, mély és széles, mint egy folyó. Bokor Pista jól tudta, hogy miért tért le amaz a töltéstől.

De Göre Miska megy tovább és utána kiált:

— Állj meg Bokor Pista!

Meg is áll Bokor Pista a viz tulsó szélén.

— Te vagy az, Miska? Mit akarsz velem?

— Gazember vagy Bokor Pista! Nálam

jártál, megloptál, megrontottál. Az egész falu beszél róla.

— Elhiszed te azt, Göre Miska?

A szalmakalapján vigan lengeti a szél a kék pántlikát, egy csomó sárga viola is mellé van tűzve.

— Ismerem ezt a pántlikát, a viola is az én kertemből való. Számolj velem Bokor Pista.

— Rosszat álmodtál czimborám, aludj rá még egyet.

Erre tovább indult.

— Az életedet akarom, Bokor Pista, az életedet! — harsogott Göre Miska.

Bokor Pista visszafordult erre a hangra, mely átjárta a levegőt, mint az eb üvöltése.

— Különb legény vagyok mint te! — kiáltott vissza, fölemelve mind a két karját, melyről visszahullt a bő ingujj és látni lehetett a két izmos kart. Hatalmas legény volt, másfélszer akkora, mint Göre Miska.

— Te akarnál nekem ártani? — kérdezte gúnyosan a vizen tulról.

— Meg akarlak ölni, Bokor Pista, most vagy máskor. De a halálok halálát szántam neked, — kiáltott át Göre, felemelve a botját és megrázva.

— No majd elvárom, Göre Miska! Vagy jőjj át a vizen, tudom, nem éred el a partot.

Göre Miska is tudta azt, hogy ha átgázolna a vizen, ott a tulsó szélen, mielőtt még kilépett

volna belőle, a halálos ellensége hatalmában volna. Nem volt egyéb fegyvere a botjánál.

Bokor Pista kaczagott egyet és folytatta tovább az utját a sárosi gázló felé. Hallotta mögötte megint azt a vad üvöltést.

A földhát után sovány, szíkes föld következett, az is egészen szárazon állt. A vadvizek azonban ott csillogtak Bokor Pista előtt mindenféle, mintha halpikkelyeket hintettek volna el. Emelkedés, domb azonban mindenütt akad, azokon jött délelőtt is Sárosról; tudja jól az utat a gázló felé. Ott a Morgó-éren hid visz keresztül.

Tanya vagy ház nincs itt. A vadvizek sokszor három-négy esztendeig sem apadnak ki, kivált a mióta az egyik oldalon egy vasuti töltés is zárja; a lecsapolásra alakult társaság pedig nem bír túladni a részvényeken. Legalább így kizöldül a legelő és nád.

Negyedóra mulva Bokor Pista körülnézett, mert azt vette észre, hogy olyan helyeket is viz borít, ahol délelőtt még szárazon járt. A mint széttekintett, meglátta, hogy Göre Miska követi, de jó távolra választották szét őket a vizek és pocsé-ták. Hanem az elkeseredett ember most már neki-gázolt a viznek s úgy törtetett előre vizen és szárazon.

A nap lenyugvón állt, és hosszú árnyékot vont. Göre Miska árnyéka az egyik földhátról át-

ért a másikra. Olyan volt, mint egy szörnyü óriás, de elterülve a földön.

Átgázolt a »Bogaras-csárdá«-hoz és Bokor Pista látta, hogy a szigetté vált dombon legelésző lóra veti magát, aztán neki megint a kátyuknak, a kiöntéseknek. A ki pedig lovon ül, az mindig erősebb a gyalognál. Ez most már kemény hajsza.

— Ej, ha legalább botom volna! — gondolta Bokor Pista és vizsgálta a szárazat.

A Morgó-ér mentét mutatták az apró füzek, meg a láncsás és bokkrétás nádas. De a gázlóhoz vivő ut el volt öntve és Göre Miska épen arra tartott. Bokor Pista nyugtalankodni kezdett.

Szép biboros szint ontott a lemenő nap. A barna dombok és halmok közt mintha nem is viz, hanem izzó tűz rezegne.

— Gyere hát utánam a zsombék közé! — mondta magában Bokor Pista. — Gyere oda a lovaddal, jőjj utánam a nádasba!

Gyorsan haladt előre, jobbra fordulva, a hol az ér zsombékot és ingoványt táplál. Vizi madarak keringtek a levegőben, messziről hallatszott a nádiveréb berregése, a csiripelés, a hápogás, kuruttyolás, a szüntelen való hangkeverék, mely mégis össze bir olvadni valami csodálatos, vad kórussá.

Lábai alatt egyszerre dagadozóvá lett a föld és sziszegni kezdett minden lépésre, háta mögött pedig már egész érthetően hallotta Göre Miska szitkait és fenyegetőzését. Itt van egész közelében.

Bokor Pista megrázkódott. Mindjárt szemközt állnak leszámolni.

Most már olyan szép sima zöld rét terül el előtte, mintha selyemmel volna letakarva. Hanem a föld mind jobban puffadozik lábai alatt, és nagyokat fuj, mint a fuvó. Itt már csülökig besülyed a ló lába. Vajjon mi történt a Göre Miska lovával? Hátra néz. Göre Miska azonban már leszállt a lóról; nem kell tovább gázolni, hogy utolérhesse. Csupa víz és iszap az ember, olyan, mint egy kisértet, hanem az arcza fehér, azzal is jobban hasonlít a kisértethez; és a mint a nap tűzében megcsillog a vizes ruhája, vörösen, szikrázón — igazi pokolbeli ördög. A hosszú, fekete árnyéka meg itt himbálózik egészen Bokor Pista előtt.

Ennek pedig a lelke ég belől.

Neki megy annak a szép selymes zöldnek, mely rögtön felhasad, a hol lába érintette s bele sülyed térdig. Ez a békalencsés víz máskor nem szokott itt ilyen mély lenni.

Göre Miska magasra föltartott botjával rohan előre.

— Se víz, se tűz, se pokol föl nem tart engem.

De a mint oda ér a süppedékes földön a mocsár széléhez, mégis megállítja valami.

A szép zöld takaró libeg, mozog, körbe gyü-

rüzik s a fészékek közt vörös tündöklés támad. A lenyugvó nap tüze ég azokban is. Alig négy ölnyire ott bent emberi fő emelkedik ki, szemközt épen a nappal. Egyszer az egyik kar nyul fel, aztán a másik, két izmos, hatalmas kar, de tehetetlen. Aztán egy pillanatra eltűnik minden s a helyén meghasad a zöld takaró, mint egy nagy csillag, még ragyog is vörösen. Megint felbukik a fő, elboritva békalencsével, maszatos indákkal. Hörög és ordít, de nincs semmi emberi sem az arczán, sem a hangjában. A két szeme épen úgy tündökök, mint a mocsár megtépett felülete. Rémesen kimereszti s tüzel a két vörös karika, villogva, szikrázva, de ennek mégis egy ember rémületes tekintete van és benne a szörnyű iszonyodás, a borzalom, az esdeklés. Száját kitátja, a zöld maszat azonban belecsapódik, mondani nem bir semmit, kiáltani sem, csak hörög, ordít és sohajt hosszan, rettenetesen.

Még egyszer-kétszer csapkod a karjával, s akkor, mintha olvadt tűz támadna reá, szikrák és lángnyelvek veszik körül. De vergődik egyre, kiemelkedni azonban nem képes, kitátott szája sivit és bőg. Még egy nagyot csattan a víz, néhány hab ugrik fel magasra, sziporkázik a víz és nagy, vastag, lapos gyűrűk fodrozódnak körbe, megringatják a mocsár egész felületét, úgy játszanak a zöld selyem takaróval és a nap utolsó sugaraival.

Göre Miska ott áll az ingovány szélén, két kézre szoritva botját és oda bámulva, ahol most

buborékok emelkednek fel. Azok is olyan vörösek, mintha a pokol tüzéből fúnák föl.

De aztán elcsendesül minden azon a helyen. A zöld takarón maradt ott egy nagy szakadás.

A Bokor Pista fejéről leesett a pántlikás és bokrétás kalap; ott van a viz szélén.

Göre Miska felragadja, oda vágja abba a szakadásba, mely Bokor Pista sirja fölött támadt. Hantot szokás vetni a sirba.

A kalap a kék pántlikával és sárga violával ott lebeg a mocsárban.

A második kötet.

A nagyságos asszony rendkívüli izgatottsággal olvasott egy sötétzöld vászonkötésű disztelen könyvből, melyre könnyen rá lehetett ismerni, hogy kölcsönkönyvtárból való. A lámpa piros selyem ernyőjét levette, mert nagyon bántotta, hogy ilyen vörös világosságban látszik a szoba, akárcsak egy szinpad, mielőtt kisértet lépne föl. Az óra azonban még nem mutatott tizenkettőt.

A nagyságos asszony becsöngette a cselédet és a nagyságos ur után kérdezősködött, hogy nem jött-e még haza. De nem jött meg. Lapozgatta tehát tovább a könyvet, miközben holmi pasztillákkal igyekezett csillapítani izgatottságát.

— Oh boldogtalan lady Watkins, oh szerencsétlen asszony, oh te ártatlan bünös! — sohajtott a nagyságos asszony mély érzéssel. — Jószágos istenkém! ha én is lady Watkins sorsára jutnék. Ha egy nyomorult Sevab, egy megszökött gályarab, azt mondaná nekem: Morvai Nina, 10,000 font sterlinget adsz, különben . . .

Összerázkódott, megint férje után tudakozó-

dott, és meghagyta a cselédnek, hogy a mint a nagyságos ur megérkezik, rögtön küldje be hozzá.

— Be kell vallanom mindent férjemnek! — sóhajtott nagy elhatározással az asszony, s aztán nézte tovább a könyv kinyitott lapját, a nélkül, hogy olvasott volna.

Férje, Morvai Pál, csak éjfél után jött haza, egy orfeumi kuplét duruzsolva a lépcsőn, melyet a házmesterné lámpája világított meg előtte oly alázatosan, a minő alázatossággal csak egy háziurnak képesek világítani a házmesterné kezében levő lámpák. De abba hagyta a dudolást rögtön, a mint a cseléd értesítette, hogy a nagyságos asszony nyughatatlanul várja. Hiába nézte óráját, az idő épen nem volt biztató.

A nagyságos asszony azonban minden szemrehányás nélkül fogadta; s ezért Morvai Pál meg is ölelte s kijelentette, hogy parancsolatját várja. Az asszony egészen feléje fordította kerek, husos orcáját, de a szemével bizonytalan irányba nézgetett s mikor megszólalt, hangja reszketett, de komoly és ünnepélyes volt.

— Nem olvastad Pál valamikor ezt a könyvet? A czime »Sötét titok«. Két kötet. (Gyűrűktől ragyogó ujjai ott jártak a czimlapon.)

— Mit gondolsz Nina, hogy egy építkezési vállalkozó Budapesten és ilyen építkezési időben még regényt olvasson! — kiáltott indignálódva Morvai Pál.

— Te is voltál fiatal valamikor — folytatta a nagyságos asszony hátra dőlve a karos székben. — Én leánykoromban olvastam, de csak az első kötetet. Füzetekint hordozták a házhoz és én möhón kaptam rajta. Akkor a Svábhegyen nyaraltunk.

A nagyságos asszony ismét sóhajtott és szünetet tartott.

— Pál, vallomással tartozom neked.

— Mit fogok hallani! — dörmögte Morvai drámai hangon, mert ha nem is olvasott regényeket, a színházba sokszor jártak.

— Pál, mielőtt téged szerettelek volna, az én szívem már megnyilt, — szólalt meg ismét az asszony nyujtott és suttogó hangon. — A győztes azonban te lettél. Ne szólj közbe Pál. Ugyis el akarok mondani mindent.

— Oh Nina!

— De ha mondom, ne szólj közbe! Valaki (ő volt, majd megmondom nevét) levelet irt nekem. Én csupa ártatlanság voltam és nem tudtam neki mit válaszolni. De a »Sötét titok«-ban ott volt lady Watkins válasza Fülöphöz. Lady Watkins is leány korában irta azt Fülöpnek. Lemásoltam a levelet válaszképen és elküldtem. Mily ostoba voltam, istenkém! csak most látom be. Persze, te nem tudod, hogy mi volt a levélben. (Fölveszi a könyvet és olvassa.) »A park ajtaja az éjjel nyitva lesz, ott várom a tó mellett.« Nem ezt irtam szó

szerint, mert a »park« helyett »kertet«, a »tó« helyett »lugost« tettem.

— És csakugyan így történt? — kérdezte mohón Morvai.

— Mondom, hogy ne szólj közbe Pál! — kiáltott erélyesen a nagyságos asszony. — Nemsokára megismertelek téged. Pál. Aztán mult az idő, mindent elfelejtettem, mignem ma reggel az ujságból ezt olvasom. Olvasd el magad is.

Morvai Pál átvette az ujságot, s a megmutatott helyen ezt olvasta: »Marosi Béla nyugalmazott pénzügyi titkár meghalt 47 éves korában.«

— Marosi Bélának irtam a levelet, — vette át ismét a szót a nagyságos asszony megilletődéssel. — Visszagondoltam a multra. És eszembe jutott a »Sötét titok« regény, melyből a levelet lemásoltam. Kiváncsivá lettem, hogy mi lett lady Watkins levelének a következménye. A regényt Marcsa azonnal elhozta a kölcsönkönyvtárból. Borzasztó, borzasztó! A becsületes Fülöptől egy gonosztevő kezébe jutott a levél, a ki lady Watkinstól 10,000 font sterlinget akar kicsikarni vele, különben nyilvánosságra hozza. Oh a nyomorult Sevab! Tudod-e Pál, hogy mennyi 10,000 font sterling?

— Meghiszem azt, hogy tudom, lelkecském. De az egész történet nekem nem tetszik.

— Egyszer találkoztam Marosi Bélával és kértem, hogy adja vissza leveletem. Azt mondta,

hogy mindörökké szive fölött fogja viselni. De most már vége a mindörökkének. Meghalt! Hátha ez a levél egy elvetemült Sevab kezébe kerül.

— Gondolod, — mondá sziszegve Pál, — hogy 10.000 font sterlinget fog kérni a te irkafirkádért?

— Hogyan Pál? Te még 10,000 fontra sem becsülöd a feleséged hirnevét! Oh istenkém, minő ember! — csattant föl a nagysága és összecsapta a kezét. — Tudja meg, uram, hogyha a gaz Sevab, a gályarab előmbe áll Fülöp levelével, én lady Watkins, azonnal oda vetem elé a 10,000 font sterlinget.

— Szép. Legalább is 120,000 forint.

— De az én becsületem!

— Ki nem állhatom a regényességet.

— Morvai Pál, önnek kötelessége holnap reggel megjelenni a halottas háznál és tudakozódni lady Watkins levele után. Bizonyosan a szive fölött találták. A család most nagyon meg van hatva s ön könnyen megszerezheti.

— De ha már nem viselte a szive fölött?

— Valamelyik fiókban lesz jól elzárva.

— De hátha nem engedik meg a kutatást?

— Megvesszük a butorokat. Én semmi áldozattól nem riadok vissza.

— Nem rossz! Igazán nem rossz. Olyan hangon beszélsz Nina, mintha meg sem sebezted volna szivemet.

— Rosszul illik hozzád a regényeskedés, Pál.

— De szindarabokból is tudhatnád Nina,

hogy milyen bolondság bizonyos leveleket kutatni és nyomozni. Mindenki felsül vele, s az emberek nevetnek. Végre megtalálják valamelyik zsebben, vagy a kalaptartóban. Aztán nem mondtad meg, hogy nyitva volt-e csakugyan a kert ajtaja?

— Nem szenvedhetem a kíváncsi embereket.

— De az én szívem, sajog, arra valami csillapító tapasz kell.

— És az én szívem, te kegyetlen Pál, az én becsületem? Meggondolhatnád, hogy a szökevény gályarab 10,000 font sterlingre verte föl lady Watkins levelét?

— Az bizony szörnyü sok pénz!

Morvai Pál másnap reggel csakugyan elindult és fölkereste a halottas házat. Egy óra mulva már visszajött. Felesége elébe rohant.

— A levél nincs. Marosi Béla semmit sem hordott a szive fölött. Különben is szélütött béna volt már évek óta, hát nem szorongathatta a te leveledet. Milyen mesét kellett kigondolnom régi barátságáról, fiatalkori villongásról, hogy a bánatos család bizalmát megnyerjem.

— Bizonyára nagyon ügyetlen mesét! — vágott közbe szenvedélyes kétségbeeséssel az asszony.

— Marosi Béla bizonyosan egész haláláig keblén viselte a levelet. Talán már gonosz kezekbe akadt! Oh nincs nyugtom, nincs!

Az asszony elkezdett keservesen sirni, azután meg jajgatni.

— Mért nem olvastam én előbb a »Sötét titok« második kötetét! Menj vissza Pál, vásárolj meg a butorokat, minden butort.

De a butorvásárlásról csak a temetés után lehetett beszélni. Morvai Pál azzal állt elő, hogy ha ugyanis kiköltöznek a lakásból, valószínűleg eladják a butort. Neki éppen szüksége volna minden darabra.

Igen, a család rögtön elköltözik a városból is. Eladnak hát mindent.

— Ezer forintot kellett fizetnem a lomért! — kiáltott Morvai, mikor elbeszélte az alkut. — Felét sem éri meg.

— De én már egy kicsit nyugodt vagyok! sóhajtott az asszony.

Marosi hátrahagyott családja két nap múlva már elszéledt. Mivel a lakásból még ugy sem kellett volna kiköltözködniök, ott hagytak mindent.

A nagyságos asszony aztán hozzálátott a kutatáshoz. Az ő levelének meg kell lenni. Felnyitogatott mindent, szétbontott tükröt, képet. Három napig tartott a kutatás, mert mikor befejezte, újra kezdte. Ekkor is csak ugy maradt abba, hogy belebetegedett. Láza volt és lady Watkinssal meg a gályarabbal foglalkozott. De az ilyen láz elmulik, azonban a kétségbeesés és lelkiismeret élve marad.

A boldogtalan asszony megint csak kutatja multját a butorokban. Nem akarta hinni, hogy nincs semmi.

Morvai Pál végre meg akarta nyugtatni és ő is elolvasta a »Sötét titok« regényt.

— Nina, megbocsátok neked. Ezt azért jelentem ki ünnepélyesen, mert Sevab gályarab a levéllel úgy akart pénzt csikarni, hogy különben megmutatja a férjnek. Mihelyt tehát valaki előmutatja neked azt a levelet, csak igazítsd hozzám és én megrázom a fülét a semmirekellőnek.

— Mai világban az olyan leveleket kinyomatják és úgy tesznek vele tönkre! — szolt két-ségbeesve az asszony. — De én már nyomon vagyok. Marosinak volt kertje és nyári lakása a városon kívül. Bizonyosan ott van elrejtve a levél.

— Talán azt is megvegyük! — csipősködött Marosi.

Az asszony hallgatott. Öt nap mulva azonban azt mondta a férjének.

— Megvettem Marosiék kertjét, házát és földjét.

— Teringettét! Minek a földet is?

— Ugy sem akarták eladni, s mikor látták, hogy minden áron meg akarom venni, azt mondták, hogy csak a kert alján levő földekkel adják el. Tizezer forintban megkötöttem az alkut.

Morvai Pál káromkodott, mert mihelyt pénzről volt szó, nem ismert tréfát.

— Asszony, nagyon a szivembe mártogatód a tört. Hol fekszik ez a mi új birtokunk?

— Jó messzire, a Rákoson.

— Csupa homok!

— A pénzemen azt vehetek, a mi tetszik. Megveszem a nyugalمامat és jó hirneveemet is.

— De én hol találok tapaszt a szivemre? — sóhajtozott Morvai.

A rákosi falusi lakban is összevissza kutatótt mindent az asszony. Már négy nap óta be sem jött onnan. Sok irkafirkára akadt, azokat mind végig nézte. Morvai is kiment hozzá, hogy megnézzé: mit lehetne csinálni azzal a pusztasággal, mely a kis kertet körülvette.

— Pál, Pál! Megvan! — kiáltott egyszerre az asszony lázas sikoltással és egy kis négyszögletű papírt mutatott. — Ez az én levelem. Igen, az én levelem, de én nem ezt kerestem. »Tisztelt Marosi ur! Nagyon köszönöm a bokrétát, melyet születésnapomra küldött.« Oh istenem, tévedtem Pál, tévedtem. De most már mindenre emlékszem. A hadnagynak küldtem lady Watkins levelét . . .

— Nina! Nina! Meg akarsz ölni. Még egy hadnagnál is van leveled. Összezuktál, megsemmisítettél. Most természetesen a hadnagyot is föl kell kutatni, ha generális is, és megvásárolni a birtokát. Megmondod-e most már, hogy a lugasban voltál-e akkor?

De az asszony néma maradt mind e kérdésekre, csak a levelet nézte. Aztán diadalmasan fölkiáltott:

— Ugy-e hogy megőrizte Marosi Béla az én levelemet?

Hanem Morvai Pál nagyon megharagudott, fogatott és behajtatott a városba. Három napig nem látta a felesége. Akkor egész derült arczzal lépett elébe.

— Nina, rendbe hoztam mindent.

— A levél? . . .

— Ne emlegesd azt a levelet. Tul adtam a rákosi buczkán. Kivitem oda az irodából két rajzoló, mindenféle piros-fehér póznát és három nap-számot. A póznákat leszurták a földbe, czövekeket is vertek le, a rajzoló, messzelátóval néztek és jegyezgettek. Estére már elterjedt a hire, hogy villamos vasut fog arra menni. A másik nap megrohantak, hogy nem adom-e el a buczkákat. A harmadik nap el is adtam az egészet, épen háromszoros áron, pedig téged ugyancsak becsaptak. Ez legalább egy kis tapaszt a szivemre. De kérlek Nina, ne regényeskedjél! Szerencséd, hogy oly praktikus férjed van, mint én.

Igy aztán megnyugodtak. Morvainé pedig nagyra volt vele, hogy valaki egész a haláláig megtartotta az ő levelét.

A kisasszony fejkötője.

Amint ugy tavaszkor a meleg déli szél végig járja a fél-toronyi lapost, s a hó olvadásnak indul, a Fitymáló csárda közelében kopaszodik meg legelőször egy dombocska. Nyáron belepi a vetés, a tengeri, akkor észre sem lehet venni. Hanem tavaszkor alig várja, hogy a fehér lepelből kiüsse magát s egy jókora barna foltot ejtsen legelőször is azon a nagy abroszon, melyet a tél terített le.

Mindössze egy bütyök az egész, legfeljebb két ölnyivel magasabb hely, mint a környezete. De még csak egy kökénybokor sincs rajta.

— Látszik már a kisasszony fejkötője, — mondja a szekeres gazda ilyenkor, amint a Fitymálóba érkezik. — Egy hét mulva szánthatunk.

A tóból kifeketélő dombhátnak olyan a formája, mintha valami óriás fejkötő volna oda dobva. Látszik még a kontya is; elől meg a dudoros csipke pereme, mint a minő ezen a vidéken szokott lenni a fejkötő, melyet minden hetivásáron szép sorban ott árulnak a templom tövében, ember emlékezet óta.

Minek kérdezni hát tovább, hogy a Fitymáló melletti dombot miért hívják fejkötőnek.

De a vármegyei régészeti társulat nagy érdemü titkára fölvetette a fogas kérdést, hogy miért hívják »kisasszony« fejkötőjének? Ez ellentétes fogalom. A kisasszonynak nincs fejkötője, az csak asszonyt illet meg.

A kérdés nagy tudományos vitát keltett, s a környékbeli lapok csak úgy visszhangoztak tőle.

A titkár ur ásatásokat is rendezett a kisasszony fejkötőjén, s konstatálta, hogy az a domb nem hun sir, sem római sáncz, de még római castrum sem volt, hanem valami elpusztított kastély maradványaiból keletkezett. Minden jel mutatta, kormos téglák, szénrétegek, hogy ezt a kastélyt tűz pusztította el, kő kövön nem maradt; aztán a homok betemette, eltakarta, szép dombot hordott föléje. Valami elpusztult uri lak helye az.

Ki lakott ott, mikor pusztult el, ki pusztította el?

A tudós titkár egy csomó pergament rejtegetett a fiókjában. A fél-toronyi kastély pókhálós kamarájában találta, mikor a millenniumi kutatásokhoz ő is hozzá akart járulni. Egyszer aztán, mikor a »kisasszony fejkötője« eredetének vitájával már fölzigatta az archaeologiai kedélyeket, hirtelen csak előállt vele.

A Rákóczi ideje után, mikor a szatmári béke visszaparancsolta a kardokat hüvelyökbe s a buzogányokat szépen felakasztották a pohárszék mellé, az Izsépi és Nyárádi familia is szépen visszakerült megint a családi tüzhelyhez. Az Izsépié volt Féltorony, a Nyárádié pedig Tömzsi. Szabad szemmel is jól láthatták egymás portáját.

A zürzavaros világban mind a két család volt labancz is, kurucz is. Ezért egymásnak semmit sem vethettek a szemére. Még azonképen katolikusok és protestánsok is voltak fölváltva. Még ez is kiegyenlítődött volna, ha Izsépi uram nem épen az uj rend kezdetén szánja-bánja meg tévedését, ellene mond az ördögnek és lesz ismét katolikus, még pedig nagyon buzgó. Nyárádi uram pedig épen akkor bicsakolta meg magát, s maradt zsoldár-éneklőnek.

Ezért a két család messzi került egymást, s Izsépi uram még annak a nyulnak sem adott gráciát, mely Tömzsi felől futott az ő tagjára. Különben is ő érezte magát hatalmasabbnak, mert Károlyi Sándor mellett volt akkor is, mikor a szatmári békekötést megcsinálták.

Akármennyi érdemet szerzett is a két család, aligha marad fenn emlékezetök, ha az egyiknek lánya, másiknak fia nincs. Ez különben egy csöppet sem ismétlődése a Montecchi és Capuletti családok ismeretes történetének, mint a régészeti társulat nagyérdemü titkára is megjegyzi.

Izsépi Ilona és Nyárádi Miklós közt semmiféle erkély-jelenet nem volt. A két család nem érintkezett egymással. A fiu és lány szépen felnőttek. A pergamentek nem tudnak semmit fiatalságokról.

Csak ott kezdik a történetet, a mikor Izsépi Ilonát egyszer hiába várják haza, nem jön. Kiment a mezőre a belső lánynyal, sétálni, vagy virágot szedni s már esteledett, de egyik sem tért haza. Az éjjel is elmúlt, s mindhiába várták, mind hiába kutatták. Másnap lovasok vágattak szerteszét, hogy hirt szerezzenek. De csak annyit tudtak meg, hogy Ilona kisasszonyt és a belső leányzót a vetés közt látták, a mint pipacsot szedtek.

A török-világ idejében ilyenkor rögtön gyanakodni lehetett az agára, vagy a basára, de hol voltak most azok.

Izsépi Lázár uram elküldött Tömzsire is, hogy nem tudnak-e valamit a lányáról. A kérdezősködőt elkergették.

Napok mulva Borbála, a belső lány megérkezett. Nem volt se rongyos, se sovány, se halvány. Sőt a tiz nap alatt mintha meghizott volna. De keservesen sirt és a fuldoklástól alig tudott beszélni.

Nyárádi Miklós neve akkor fordul elő először az Izsépi család után maradt pergamen írásokon. Hórihorgas, istentelen életü ifju, a ki nem érdemes, hogy a föld hátán járjon-keljen. Borbála

nagynehezen mégis csak elmondta, hogy az istentelen ifju ur harmadmagával ott őgyelgett a földeken, aztán szépen magok mellé, a lóra emelték őket, elvitték Tömzsire. Ő ezóta nem látta a kisasszonyt, mert külön tartották elzárva. Ma hajnalban azonban megszökött. A kisasszony bizonyosan ott van még most is Tömzsiben.

Izsépi Lázár csak elbődült, mint egy vadállat és káromkodott iszonyatosan. A feleségét eczettel dörzsölték föl. Lázár uram aztán vette a fringiáját, a buzogányát, még négy emberét maga mellé ültette, s aztán elvágatott Tömzsibe.

Erős falu kastély volt az, apró ablakkal. A kapu nagy bolthajtása bele szolgált épen a kastélyának homlokzatába, csak azon lehetett bejutni az udvarba. Köröskörül pedig árok védelmezte a mogorva tanyát, melyet azokban az időkben építettek, mikor nem minden kopogtató érdemlette meg a bebocsátást. Az ablakot is sűrű rostély védte.

Este felé volt már, mikor Izsépi Lázár a kastély elé érkezett. A kapu be volt zárva, de a mikor Lázár döngetni kezdte, az egyik ablakon kiszóltak valamit.

— Hol van a gazda, Nyárádi Gergely? — harsogott Lázár.

— Már régen nincs itthon. Őszig nem is várjuk.

— Hát az istentelen gézengúz fia?

— Az meg ki nem nyitja a kaput.

Hiába volt káromkodás, fenyegetőzés. A kapu ki nem nyílt.

— No hát majd visszajövök én még! — kiáltott Izsépi Lázár.

Ment haza Féltoronyba. Még éjjel összegyűjtötte a jobbágyokat s megparancsolta, hogy kaszát, fegyvert, cséplőt tartsanak készen. Reggel ellovagolt a Nyírségbe, ott összeszedett egy csapat hajdut. Aztán megindult velök Tömzsi ellen. Volt vagy ötven fegyverese, de tudta azt is, hogy Nyárádi Miklós szintén a kastélyba gyűjtötte a környékből a fegyverbírókat.

— Nyárádi Miklós, te istentelen! Add vissza a leányomat.

— Izsépi Lázár, add hozzám feleségül a lányodat! — hangzott a válasz valamelyik ablakból.

— Inkább a pokolnak adom, mint neked.

Az ostromló csapat körülfogta a kastélyt, szépen oda lapulva a kastély árkának széle mellé. Ugy lövöldöztek be az ablakon, de sok kárt nem tettek.

A hiteles följegyzések szerint az ostrom július 24-ikétől kezdve július 27-ikéig tartott. Akkor éjjel szurkos csóvákat dobálták a kastély tetejére és udvarára. A tető két helyen kezdett égni, az udvaron is kigyult a szénaboglya.

— Nyárádi Miklós, ha az életed kedves, add ki Ilonát.

Nem válaszolt egy hang sem.

Hajnagra betörték a kaput, miközben az árok

átmászásánál három embert lelőttek az ostromlók közül. Ez bősitette föl azután Izsépi Lázár embereit annyira, hogy mikor behatoltak az égő kastélyba, ott szörnyü pusztitást vittek végbe. Szobáról szobára mentek, de se Nyárádi Miklóst, se Ilonát nem találták. Végre a sebesült kulcsár megmondta, hogy a kisasszony lent van a pinczében, az a legbiztosabb hely.

Ott valóban meg is találták Ilona kisasszonyt, a ki sirva imádkozott. A mikor meglátta apját, elfedte az arczát és nem tudott szólni semmit.

— Szerencsétlen gyermekem!

Nyárádi Miklós azonban szerencsésen megmenekült.

— Bosszut állok érted boldogtalan leányom!

A mi még nem égett a kastély udvarán, azt is felgyújtották. Szabad volt elragadni, a mi tetszett. Reggelre csak kormos omladék volt a tömzsi kastély.

A győztes csapat nagy ujongással tért vissza Féltoronyba. Az édes anya beszélni sem tudott, mikor lányát ismét megölelhette.

Nem szólt semmit ez a lány, csak sirdogált csendesen, és sóhajtozott.

— Megtalálom én még Nyárádi Miklóst! — fenyegetőzött az apa.

Három napig volt már szülőinél Izsépi Ilona. Akkor megint eltűnt.

A belső leányzót faggatták, hogy hová lett a kisasszony.

— Elment . . . nem tudom . . . Visszament,
— hebegte a lány. — Az este kopogott az ablakon Nyárádi Miklós. A kisasszony azután kiment, és azóta nem jött vissza.

. . . Ezért égették föl és dulták szét a tömzsi kastélyt 187 esztendővel ez előtt. Ezért nevezik annak helyét most is a »kisasszony fejkötőjének.« Senki sem tudta meg, vajjon a pap áldása is egyesítette-e az istentelen Nyárádi Miklóst a szép Izsépi Ilonával.

Mindenesetre a lovag romantika utolsó történetei közé tartozik már ez.

Az uti társ.

A gerjeni erdőt egészen vörösbe borította a letünő nap világa. Égni, lángolni látszott, s az ember szinte várta, hogyan fut ki belőle minden élő lény. De csak lomha varjak röpdöstek fölötte, melyek a földekről, a félig érett tengerivel jóllakva, tértek szállásukra s a parasztok boszuságára nagy elégteliséggel károgtak. A réteges felhők közül sokáig nézett vissza a vörös nap és az egész tájék olyan színű lett, mintha piros márványból volna.

Egy ember jött ki az erdőből, ott, a hol ut sincs, a bokrok közül. Magas, izmos ember, a jó-módu falusiak viselete szerint öltözve, sötétkék posztóba, rövid ujjasba. Túl lehetett a harmincz éven. Arcza sápadt és izzadt, ruhája poros. Az erdő szélén nyugtalanul állt meg, előre és hátra nézett s a hosszú botot görcsösen szorongatta. Tétovázva vizsgálódott, mintha csapást keresne vagy utat kerülne.

— Már alkonyodik? Ennyi az idő!

Augusztusi meleg alkonyat volt, de az ember didergett. Tájékozatlanul, révedezve nézte a tájat.

Mögötte az erdőben csendes szél suhogott és száraz gallyak zörögtek. Visszafordult arra felé, belenézett az erdőbe.

— Senki sincs ott, senki sem jön!

Köröskörül sem látott senkit. Ledőlt egy bokor tövébe, megpihenni, de nyugta nem volt. Hirtelen felgombolta az ujjasát, bőrbugyellárist vett ki a belső zsebéből és kezdte számlálni, hogy mi van benne, a szép sima kék bankókat. A szeme rámeredt, a keze reszketett.

— Sok! Elég! — hörögte lázasan égő tekintettel. — Most már az enyém mind! Nyugodj, öreg Tavi Bálint, nyugodj békén szegény ember. Ne jőjj utánam, ne zörgesd a harasztot, ne suhogtasd az ágakat. Maradj te itt az erdőben, nincs már neked semmi bajod. Engedj az utamra egyedül. Ugy sem tud te felőled senki semmit többé. Senki sem látta, hogy együtt mentünk be az erdőbe. Most meg már kinek mi köze hozzá, hogy nincs többé utitársam és egyedül jöttem ki az erdőből. Most már megnézhetnek, a szemembe nézhetnek; mit törődöm velük. Megyek a magam utján, nem félek, gazdag vagyok, jóba foglalom magamat. Szegény Tavi Bálint, szegény jó öreg, maradj itt csöndesen, nagyon csöndesen, hadd menjek én tovább egyes egyedül.

A dünnyögő beszéd alatt össze-összemarkolta a nagy csomó bankót, beletömte a bugyellárisba, majd kivette, mintha nem tudná, hogy mit csinál-

jon vele. A fejét mindig nyujtogatta, mint a gém, hogy ki láthatja, vagy kit láthat ő. De mégis csak visszafordult mindannyiszor a tekintete az erdő felé, mely nem volt csendes, mindig zsongott benne valami nesz a szél, és járta a madár.

Az ember érthetetlen motyogással tovább bucsuzott az erdőtől és attól a másik embertől, a kinek neve vaczogó foga közül előtör. Egy varju rákiabált a magasból. Ekkor aztán felugrott a bokor mögül, tenyerével lecsapdosta magáról a port, kalapját is megtörülte a könyökével, arcza verejtékét föl-itatta zsebkendőjével s neki indult a tarlónak, mely messze terült el laposan és sárgán. Nagy távolságra el lehetett látni, de nyugodt minden, csak a fölföléledt szél kavarta itt és ott a port. Az ember feje nagyon legörnyedt s úgy vont a lábát, mintha béklyóba volna verve.

Előtte a tücskök egész raja pattant föl, néha olyan zörgéssel, hogy az ember riadva kapta föl a fejét. A szeder indáiban sokszor megbotlott s akkor, mintha fölébredt volna, elkiáltotta magát:

— No mi az, ki az?

Igy ért ki a poros szekéruttra; azon jobbra kellett fordulni. A nap hosszú árnyékot vetett s az ember mellett megjelent a saját árnyéka, ott ment vele, belekapaszkodva. Amikor meglátta, félreugrott és két kézre fogta a botot. De aztán összerázkódott.

— Uram teremtőm! Ki kísérne engem? Az bizonyosan nem. Más meg nem ismer itt senki.

Éppen mellette szólalt meg egy hang:

— 'Csés jó estvét kívánok.

A kerülő volt, a mint az utszéli árok fölötti hantra felkapaszkodott s megemelintette réztáblás süvegét.

— Nini, hát hol a kegyelmed társa? — kérdezte.

Az ember megtántorodott, mintha mellbe lökték volna.

— Micsoda társam?

— Hisz az imént beszélgetett valakivel kel-med. Azt hittem, a molnárék térnek haza.

— Egy dongót szidtam, mert a szemem világának esett, — dadogta az ember és ment tovább, a falu felé.

Már beállt a szürkület, mikor bejutott a faluba. Ott megkérdezte valakitől, hogy merre a korcsma. Az nagyon megnézte.

— Nem erre a környékre való kegyelmed, látom a ruhájáról.

— Azért kérdeztem a korcsmát, hogy megszálljak.

— Magában van kegyelmed?

Az ember torkát görcs szorongatta. Persze, hogy magában van, nincs vele senki. Minek kérdezik?

— Mert ha kocsival van, akkor menjen a templomon túl; ott akad szin meg istálló. Ha pedig magában van kigyelmed, amott lóg a czégér, ott is kap szállást.

Fáradtan telepedett le az ivóban. A zsidó korcsmáros éppen akkor gyújtotta meg a petróleumlámpát és sokáig szöszmölődött vele. Az alatt egy öreg paraszt is oda ült az asztalhoz.

— Adjon egy ital bort, gazduram!

A korcsmáros elhozta a bort és két poharat állított mellé. Az ember fölcsettant.

— Minek az, hiszen egymagamnak kell.

— No bizony! Azt gondoltam, együtt isznak. A fáradt ember megtöltötte mindakét poharat; oda kínálta az egyiket az ismeretlen embernek.

— Igyék kelmed is, ha már két pohár van.

Azután jött a korcsmárosné, letörülgette az asztalt, és megkérdezte, hogy nem kívánnak-e valami harapni valót.

— De bizony hozzon.

— Két porczyót?

Az ember káromkodott.

— Hát ki van itt én velem?

— Ejha! Együtt isznak, hát csak szabad kérdezniem.

— Vagy ugy! — motyogta az ember összerázkódva. — Hozzon hát ennek az embernek is.

Hamar összebarátkozott a két ember és koczingattak.

— Honnan jött kelmed?

— A Tiszántulra való vagyok. Egy kis ügyesbajos dolgom akadt itt.

— Csak egyedül jött kegyelmed?

— Hiszen látja, atyafi! Nincs senkim, magános ember vagyok.

Kocintottak és ittak. Kivülről a szél zörgette az ivó ablakát.

— Kié az az erdő a határban?

— Az uraságé. Fácánost tart benne, de alig egyszer egy esztendőben lövöldözik, mert az uraság Pesten lakik.

— Falusiak hát nem is járnak az erdőbe?

— Még gombát szedni sem szabad.

Csaknem éjfélig ittak, beszélgettek és nagy barátságban bucsuztak el.

A jövevény embernek keskeny, dohos szobát nyitott fel a korcsmáros. Nagy légáramlás lobogtatta meg a gyertyát.

— Két ágy, ily szűk szobában, két ágy! — zsörtölődött a vendég. — Két pohár, két porció, két ágy. Hát látott engem valaki másodmagammal? Van is nekem, volt is nekem utitársam. Nincs más szobája, csak egy ágygyal?

— Ugyan ne csörömpöljön kegyelmed, ha még többet is kap, mint kellene. Bizony nagyon várja kendet valamelyik ágy. Feküdjék le és aludja ki magát.

A korcsmáros ásitva csoszogott ki a szobából s ott hagyta a faggyu gyertyát a szék karjára akasztva.

A vendég megnézte mindakét ágyat, nem

fekszik-e benne valaki. Gyorsan bezárta az ajtót, behuzta az ablak külső tábláját és leült az ágy szélére. Az ablaktáblát rázogatta a szél, a kályha kürtőjének nyílásában pedig dudolt.

— Soha sem lesz már csöndesség körülöttem?

A bugyellárist oda tette a párna alá s rögtön maga is ráfeküdt, végig nyujtózva az ágyon csak úgy felöltözötte. A gyertya gombás kanócczal égett és lobogott s árnyak imbolyogtak a falon, fölemelkedve, leszállva. A szél dörömbölt az ablakon, a kürtőnyílás morgott, sóhajtott, sipolt és horkantott.

— Tudom, hogy itt vagy, Tavi Bálint. Mindig velem vagy, jól érzem. Te sóhajtasz, te fuldokolsz. Ismerem én a hangodat, mindig hallom, hogyan hörögsz. Eljöttél velem, a csósz is meghalotta, hogy beszélgettünk. Velem vacsoráltál, velem ittál és ágyat vettél magadnak énmellettem. Menj hát aludni, ha nem haltál meg. Hagyj nyugtot, hadd aludjam. Minek állsz itt, mért fuldokolsz, mért dörömböazol, mért sivalkodol? Pihenj meg, elég öreg voltál. Hagyj élni most engemet. Hagyj aludni, Tavi Bálint.

Elfujta a gyertyát. A nagy kanóc azonban parázs maradt, s kellemetlen füst szállt föl belőle. Teljes erejével ráfujt, hogy eloltsa azt is, de akkor a kanóc lángra lobbant és megint világosság támadt.

— Neked kell világosság, Tavi Bálint? Itt akarsz maradni mellettem, a szemem közé akarsz nézni? Jó, jó! Ugy-e hogy élsz, ugy-e nem haltál meg, ugy-e nem bántott senki? No lásd, no lássa kegyelmed, jó uram, milyen iszonyu bolondságot álmodtam — de nagyon irtózatosat, rémségeset. Hallja kelmed, hogy dörömböl a vonat, hogy fortyog a lokomotív? Nem jó volna, ha most kiugranék a sinből. Felesége is van ugy-e, és két nagy fia. Lássa, nekem senkim sincs. A feleségem meghalt, most nézek másik után. Hát kigyelmed meg vásárra mén? Mit mondd kelmed, hogy 8—10,000 forint ára marhát is összevásárol? Tyü! milyen mód kell ahhoz. Most is hatezer forint van kelmed zsebében — hatezer forint! Oh, Tavi Bálint uram, be jó hogy megismerkedtünk, hogy éppen mellé jutottam a vasuton. Hát lássa kelmed, négy ökröm volna eladó — pénzzé kell tennem, mert az uj asszony is hoz jószágot, én meg házat építék neki. Nézze meg az ökreimet, hogy mit szól hozzá. Kiszállunk Gerjennél, azután, ha megegyezhetünk, bizony köszönetet mondok. Így lesz? Egy fél óra alatt már ott vagyunk Gerjennél . . .

A szél egyre erősödött és a kürtő nyílása sikongott. Künn a kutágas csikorgott s a padlás nyitva hagyott ajtaját folyton csapdosta a szél. A gyertya lángja himbálózott s az árnyak egyre tánczoltak a piszkos falon.

— Nem alszik, Tavi Bálint uram? No hát

beszélgessünk tovább. Én sem akarok elaludni, mert a mélységes poklot jártam álmomban. Hogy mikor én megláttam kegyelmednél azt a sok pénzt . . . Hallja kelmed, a mit mondok? Némely álmodt a sátán csinálja. Nem lakom én Gerjenben, sohasem is laktam. Katona koromban voltam ott manőveren. Messzebb utazom én, le Aradra. Nincs nekem Gerjenben négy ökröm, de még semmim sincs. Mégis, hogy megálmodtam, a mint leszálltunk a vasútról mi ketten, neki mentünk a rétnek, aztán be az erdőnek . . . annak a csendes gerjени erdőnek, a mély vizmosás felé . . . Oh jaj, Bálint gazda, csakhogy itt van kelmed, mellettem. De ne sóhajts on úgy, ne hörögjön úgy, mert fölszakad a fülem, szét-pattan a fejem! Ugy-e, hogy itt van kelmed, édes gazduram ?

A gyertya leégett egészen, sáppadtan pislogott; még egyet lobbant és kialudt. A szél dörömbölt tovább, eső csapdosta az ablakot és a víz zuhogott az ereszről.

A korán fölkelt korcsmáros, a mikor elment az ajtó előtt, beszélgetést hallott a szobából. Gondolta magában, két ágyért fognak fizetni. A vendég jó sokáig aludt, de hát sokat is ivott az este. Az arcán is meglátszott. Fakó volt, a szeme be-
esve. A korcsmáros káposztalevest ajánlott neki, az majd helyrehozza.

— A társának is csináljunk talán ?

— A társamnak ?

— Akivel az egész éjjel beszélgetett. No tudja, kelmed.

— Igen, az uti társamnak is.

Megfizette két személyért a hálást, két személyért a korhelylevest. Azután valami szekeres után tudakozódott, a ki elvinné Szent-Jánosra másodmagával. A szekér előállt és az ember beült.

— No hát meddig várunk még?

— Várom a kelmed társát, hisz másodmagának rendelte a szekeret, — válaszolt a szekeres.

— Hajts! ha mondom.

A szekeres gondolta magában, hogy ez az ember csakugyan másodmagával van, ami a paraszt szójárás szerint azt teszi, hogy lakója akadt a felső kondignációban.

A szent-jánosi fogadóban sok volt a vendég, éppen hetivásár lévén. A cigány is huzta. Az az ember nem tudott helyet találni egyik asztalnál sem, mert neki két hely kellett.

— Ketten vagyunk. Két palaczkot, két poharat, két tányért. Becsüljék meg kigyelmetek a társamat.

A mig hely akadt, félre állt. A cigánynak két darab pénzt adott a tányérozáskor. »Magamért, meg a társamért.«

Alkonyat felé neki indult gyalog, hogy tovább menjen. És ment ismeretlen uton, beszélgetve folyton.

— Majd csak haza érünk már, Tavi uram. Marján lakik ugy-e, kigyelmed? Elkisérem, elvezetem én oda. Nem gyujtana rá Tavi Bálint uram? Nem fáradt el kigyelmed? Nézze, ott az alatt a fa alatt nyugodhatunk egyet. Kelmed már törődött ember, jó lesz a pihenő. Ne féljen semmit, őrzöm én a bugyellárisát. Semmi hiány, semmi baj! Oh jőjjön kelmed, pihenjünk egy nagyot.

. . . Soványan, elcsigázva, rongyosan jutott el Marjára. Két bot volt a kezében; az egyik az utitársáé. A kutyák majd lehuzták. két kézbeli bottal védte magát. Odaszólt az egyik embernek, ki a csaholó ebeket kussolta el:

— Megérkeztünk, — semmi baj! Hát nem ismeri kend Tavi Bálintot, még a kutya sem ismeri! Mi? Miért nem köszön kend neki.

A Tavi Bálint nevére megálltak az emberek, közre fogták a szurtos, megviselt jövevényt. Mindig többen és többen gyülekeztek körüle.

— Hol van Tavi Bálint? Mit tud róla?

Az az ember pedig nevetett, feltolta a konyaszélü kalapját a homlokáról, egészen a feje bubjára. Kényesen lépegetett és lenézett mindenkit.

— Nem látják kendtek? Itt jön velem. Együtt utaztunk.

Az emberek csapata szépen hozzá tartotta magát az irányhoz, amely elvezetett Tavi Bálint házához, egy nagy hosszú épülethez. A tágas udvar-

ból hetes, béres, szolgáló jött ki lelkenedzeve. Egy örege asszony pedig a tornáczról futott le.

— Hol van az én Bálintom?

A rongyos ember bele nyult a kebelébe, kivette a bugyellárist és átadta.

— Semmi hija.

— Hová lett Bálint?

A szerencsétlen körülnézett és a kétségbeesett asszonyon akadt fenn a tekintete.

— Elhoztam, velem jött . . . együtt utaztunk. Mindig mellettem volt, mindig, mindig! Oh sokan látták velem, mikor elhagytuk a gerjeni erdőt. A csósz hallotta, mikor beszélgettünk. A gerjeni korcsmában együtt mulattunk. A korcsmáros megmondhatja, hogy éjjel is velem volt. Sokan látták velem, van rá tanum sok. Azután együtt keltünk utra. . . . Tavi Bálint uram, hova lett kigyelmed? Hisz itthon vagyunk! Mindig mellettem volt, édes uram, édes bátyám uram, hát most miért hagyott el kelmed.

Az asszony sirt, jajgatott, forgatta a bugyellárist. Jól ismerte, hogy az uráé. De hát hol van az ura?

Megtelt az udvar emberekkel. Két zsandár csak nehezen tudott áttörni rajtuk. A mint a ványadt emberhez értek, azok is azt kérdezték tőle:

— Hol van Tavi Bálint? Mit tud róla?

— Velem jött, soha el nem hagyott. Itt kell lennie, itt van mellettem. Szóljon már kelmed Tavi

Bálint uram, szóljon. Mondja el, hogy velem jött a gerjeni erdőből. . . .

A zsandárok lánczot tettek az ember kezére.

— Van nekem elég tanum, a kik látták, hogy a gerjeni erdőből együtt jöttünk, együtt utaztunk. . . .

OSZK

A szél szekeren.

Mindenki, aki látta valahol azt a kifogástalan megjelenésű urat, finoman, elegánsan öltözötten, frissen beretválkozottan, feszesen simuló keztyűivel, értékes melltűvel és óralánczczal, mozgékonyan és nyájas mosolylyal: mindenki tudni akarta, hogy kicsoda. Azok közül való volt, akik jól festenek, mint mondani szokás. Akár frakkban, akár könnyű nyári ruhában, mindig ugyanaz az elegáns stilben mutatkozó ember, a kiről hajlandók vagyunk föltenni azonnal, hogy előkelő és igen derék ember. Modorában is világfi, elég előzékeny, elég tartózkodó udvarias tulajdonságai bizalomra gerjesztenek, de a maga részére is megtart valamit magából, a hol aztán a bizalmasság véget ér és megtalálhatni a tiszteletre méltó gerinczet, amely ezt az alakot mozgatja, magasra emeli.

Birivszky Zenó, bankhivatalnok . . .

Nagyon sokfelé ismerték és régen. Soha sem élt visszahuzódva. Látni lehetett az aszfalton, színházakban, hangversenyeken; szakbeli tanácskozások zöld asztalánál, sport-kompániákban, bálokban, ki-

rándulásokban, Tátra-Füreden és Karlsbadban. Jól ismerték elegen már fiatal kora óta, a mint szakálosodott, emelkedett. Mindig ugyanaz a kifogástalanság, az a fogyatékoság nélküli tökéletesség, melynél fogva odailik bárhová.

A bankhivatalban a kapustól legtöbbször ő utána tudakozódtak. A színes ablaku folyosón az ő ajtaján nyitottak be legtöbben s mikor nyári szabadságát élvezte, kétségbeeséssel akarták tudni, hogy mikor tér vissza. Mert csupa szivesség volt és kitünő vérmérséklettel bírt.

Éppen ilyen jól festett családja is, a nagyságos asszony, a fiu és két leánya. És minden jól festett, a mi körülöttük volt, a pompás szállás, a nagyságos asszony selymei és ékszerei; a fiu hivatala egy biztosító társulatnál, a leányok szépsége.

A fiu Hamburgban és Londonban tanult.

— Azt hiszem, mindent megtanult, amit egy gyakorlati embernek tudnia kell, — mondta büszkén az apa. — Most hát vegye elő a csákányt s törje magának az utat. Semmit sem szabad egyebet remélni az élettől, se sikert, se szerencsét, csak a mit kiküzdhetünk magunknak. Előre Vilmos! Velel már rendben vagyok, te magadra onthatod a bizalom egész lavináját. Hanem a két lány gondot ad.

Két szép leány nem is könnyü ráadás a családi életre. Minél szebb, annál nagyobb egy szülő feladata, hogy ez a szépség érvényesülni tudjon és ne csenevészsen el hatalma, hanem hódítson.

Birivszky Zenónak nemcsak kitünő vérmérséklete volt, hanem határozott elvekkel is birt.

— Ugy kell venni az [életet, mint valami szivtelen zsugorit, a kitől semmit sem kapunk más-képen, csak ha kicsikarjuk. Azért semmi alkalmat sem szabad kimélni. Még fejszével is halántékon üti az ember, ha birja.

A két leányt franczia és angol gouvernanteok nevelték. Egy csomó nyelvet beszéltek, azon-kivül énekeltek, zongoráztak, festettek. Elárasztotta őket minden, a mi divatos volt; jour-fixek, esték, udvarlók.

Láposiné, a miniszteri tanácsos neje, a ki Birivszkyékkal egy emeleten lakott, jóval kisebb lakásában, — évek óta emésztő irigységgel nézte, hogy mi történik odaát. Ha véletlenül a lépcsőn összetalálkoztak, ő mindig visszamaradt, mert hisz a vak is észrevehette volna, hogy mi különbség van közte és Birivszkyné közt. Ez még nem fájt annyira neki, mint hogy annyi a különbség a két Birivszky-leány és az ő egyetlen leánya közt. Pedig az ő leánya is szép, de a Birivszky-leányok való-ságos herczegnők.

— Így aztán könnyü jól férjhez adni a leányt. Mindig és mindenütt ott vannak, — így panaszko-dott sokszor férjének. Minden két hétben estély. Nyáron fürdő, télen bál és koncert.

Láposi, a sovány és sárga beamter is csak azt mondta:

— Oda át egészen más. Bugyelláris és kalamáris, nagyon különböző kádencia.

De azért ő is jó barátságban élt Birivszkyvel, mint mindenki, a ki ismerte e példaszerű embert. Sőt Birivszky sokszor át is ment, hogy szeretetreméltó szemrehányásokat tegyen, a mért Láposiékhoz oly ritkán van szerencsájök.

A szomszédi barátság azonban nem ment annyira, hogy Birivszky egyszer így ne szólt volna a fuhoz:

— Vilmos, tudom, hogy bokkrétákat küldözöl a Láposi lánynak. Nem szeretném, ha ott ragadnál, mint a viasz a papiroson. Nem azért költöttem rád, hogy egy bolond pillanatban holmi feszítő rudakkal állj elő s betörd a falakat, a melyeknek utadat kell elzárni. Bécsbe mész, jobb állást szerettem számodra. Majd ott egészen közeledben lesz valaki, a kinek aztán küldhetsz bokkrétát. Nagyon is szeretném, ha küldenél.

Az ifjabb Birivszky heveskedni kezdett és ellenkezett. De az idősb Birivszkynek családja számára is megvolt a maga kitünő modora. Először is megölelte fiát, aztán érzékenyen szólt:

— Egész életemben ti értetek fáradtam, mint valami pelikán. Semmit sem kiméltem tőletek. Vagyont nem hagyok rátok, hanem inkább szárnyakat adtam, hogy szabadon szállhassatok. Édes Vilmos, mindig azt hittem, hogy te már egészen rendben vagy. Az ördögbe is fiu! Azt hiszed, olyan

könnyü valakit úgy talpra állítani, mint én téged, hogy akárhol megállhatod helyedet! Barátocskám, hiába voltunk Hamburgban, Londonban? Most Bécsben folytatod, egy kicsit más pályán, a vasutnál. A leány nem nagyon szép, de teringettét, nem szabad köznapián gondolkozni és érezni. Nézd meg mellette az apja részvényeit. Nem tudnád, mit jelent egy csomó részvény a közgyűlésben? Azért hát, édes Vilmos fiam, ne keserítsd az én életemet. Ne játszd ki az én számításaimat. Azt akarom, hogy mindnyájan szerencsések legyetek és ne ott kezdjétek, ahol én és ne a szél kocsiján járjátok az életet, mint én, mert az oda visz, ahová neki tetszik és az ember soha sem tudja, mikor dobja le. Holnap tehát Bécsbe indulsz, édes Vilmos.

Birivszky megtörölte a szemét, mert könnyezett; azután megölelte a feleségét, a két lányát s meghatottan kérte őket, hogy készítsenek el mindent a Vilmos utazásához. A fiatal ur azonban morgott és sohajtott, hogy mért akarják őt megfosztani mindazoktól, a kiket szeret.

— Reménylem, Vilmos, hogy szülőidet és testvéreidet érted? — kérdezte Birivszky mély megindulással. — Testvéreidtől, ha az ég is úgy akarja, nemsokára ugyis meg kell válnod. A mi pedig minket illet, mi velünk is szabadon rendelkezhetik az ég. Azután tudd meg, Vilmos: atyai akaratom, hogy távol légy innen. Ezt jegyezd meg magadnak.

Birivszky oly komolylyá és ünnepiessé vált, hogy az egész család elnémult. Felesége mélézva ismételte többször is: Atyai akaratja — hallod, Vilmos!

Vilmos csakugyan elutazott.

A Birivszky-családnál azonban csak most kezdődött az igazi élet. Alig mult el nap látogatók nélkül, kocsik jöttek-mentek. Este kvartetteket játszottak, tánczoltak. A divatárus-kereskedések »kifutó« leánykái nagy skatulyákkal szaladgáltak a házhoz. Az udvari ablakoknál varrónóket lehetett látni.

Eliz kisasszonyt elvette egy bácskai birtokos. Birivszky meg nem állhatta, hogy el ne mondja Láposinak.

— Nyolczszáz hold, prima klasszis. Utána néztem a telekkönyvnél is. Meg vagyok nyugodva. Csakhogy szegény Eliz elmegy messzire, de az ura szeretni fogja.

Birivszky Zenó azonban az utóbbi időkben hatalmasan öregedni kezdett. Az arcza halovány és szürke lett, mint a hamu. De még mindig az az elegáns ember, mint valami inkognito lord.

Csak rövid idő mult el s már a másík lány is férjhez ment. Egy vasuti vállalkozó szerette meg s elvitte Bulgáriába.

— Megfosztanak, mint a hársat héjától, — mondta Birivszky odaát Láposiéknál, a hová most már gyakrabban átjárt, mert otthon a felesége

szemrehányásokat szokott tenni, a miért így magánosan maradtak s úgy szétszóródtak a gyermekeik.

Birivszky azt mondta, hogy most már nyugodt, most már pihenhet. Egész életének feladata csak az volt, hogy gyermekeit boldoggá tegye.

— Aadtam nekik nevelést. Akárhol megjelenhettek, volt hozzá gyémántjok és módjok. Nem kell hinni, hogy a szép leánynak arczában van a szerencséje, tőkéje, oh nem! A leánynak nemcsak úgy kell magát kínálni, mint a virágnak: a szépségével. Hogy is ne, könnyen leszakithatnák. Eliz is, Berta is, Vilmos is . . . Mind rendben vannak.

Láposiné kelletlenül nézett Birivszky szeme közé, mert úgy tetszett, hogy az ő leányára czéloz. De Birivszky a telt pohár után nyult, mohón kiüritette és észre sem vette a kihívó pillantást.

— Itt hagyjuk a lakást, folytatta nemsokára, dünnögő hangon. — Minek nekünk fényes lakás. Jobb nekünk a csendesség . . . Szegény feleség! bizony nagyot változott körülöttünk a világ . . . Talán még el is utazunk.

Ujra a pohár után nyult, újra mohón kiitta. Láposiné ideges kezdett lenni s oda sugta férjének, hogy ő több bort nem tesz az asztalra. Birivszky hátradőlt a széken, otthonosan, mint a fáradt, álmos vagy ittas emberek szoktak.

— A szél szekeren. . . Az bizony ragadja az embert. . . A rosszul ruházottakhoz ugyan mikor alkalmazkodik a szél?

Birivszky mindig szerette a hasonlatokat, de a zagyva beszéd hallatára a háziasszony eltávozott s együtt hagyta a két férfit. Birivszky hosszú ideig csak a lámpába bámult. Láposinak nem volt kedve erőltetni a társalgást, mert az idő már későre járt s vendége arcza egyre dúltabb lett. Végre Birivszky az óraütésre fölriadt.

— Már ennyi idő? Pedig ma este sokat akartam feleségemmel beszélgetni.

Fölállt, összeszedte magát. Megint visszatért finom modora, a mint bocsánatot kért és üdvözlétet adta át önnagysága számára. Az előszobában melegen megszorongatta a házigazda kezét.

— Még mindig vannak pelikánok, akik keblük vérével etetik övéiket.

E homályos mondással bucsuzott el. Erre Láposi is megcsóválta a fejét és a feleségével még hosszan beszélgetett Birivszkyről, kinek kitűnő modora ma este annyira oda volt.

Kivül a folyosón egyszerre futkosó lépteket lehetett hallani. Ajtók nyitak és becsapódtak. Zűrzavaros hangok hallatszottak, elharapott szavak, izgatott beszéd. Aztán megint lőtás-futás, ajtók csapkodása, futkározás le és föl a lépcsőn, csengetyü csilingelése. Minden zaj, mely hirtelen kerekedik, veszedelmet szokott jelenteni.

Láposiék kiszóltak a cselédekhez, hogy mi történik. Azok már künn voltak a folyosón,

melynek tulsó részén lámpával szaladt végig Birivszkyék szobalánya.

— A nagyságos asszony nagyon rosszul van.

Birivszkyné ott feküdt az ebédlő nagy divánján, merev, fagyos és szederjes arczczal, felakadt szemmel, mozdulatlanul, megdermedve. A mig Láposiék bejutottak hozzá, azalatt a szobalány a hátok mögött elmondta, hogy mi történt. A nagyságos ur és a nagyságos asszony együtt beszélgettek. Egyszer csak a nagyságos asszony felsikoltott, hosszan és borzasztón, úgy, hogy mindenki meghallotta a lakásban. Be is futottak az ebédlőbe. A nagyságos ur akkor emelte föl a földről és a divánra vitte. A nagyságos asszony csak hörgött és fuldokolt. Hirtelen leöntötték vízzel, próbálták feldörgölni, de nem jött magához.

Ott feküdt föltépett ruhában, vizesen. Szürkülő, összechapzott haját Birivszky félre simította. Ajka nyitva maradt, a szeme is; fény nélküli szem, tekintet nélkül, de mély és borzalmas sötétség vette körül, mintha örvény volna, mely kavarg. Birivszky lehajol hozzá, homlokát, kezét tapogatja; léleketét hallgatja. Az ember arcza is épen olyan szürke, olyan sárga; az ő szeme is két mélységes örvény, ég benne valami foszforos tűz, mely villog kísértetiesen, hidegen, hanem oly emésztón, hogy elhamvadással fenyegeti az egész embert, mintha tapló gyuladt volna meg.

— Az orvos? — kérdezi kongó hangon

hátrafordulva s mikor látja, hogy nem az orvos jött, mikor visszaesik kezéből az a másik kéz, mikor hiába figyel a lélekzetre, akkor maga is oda hull a diván mellé és fuldokló, sivitó zokogását beletemeti a vizes ruhába és elfojtja a tehetetlenség lármás és feltarthatatlan kitörését a kéz csókolgatásával, melyet mint valami szent ereklyét szorongat és von ajkához félelmes, mohó kétségbeeséssel, vad fanatizmussal, mintha csodatevő talizmán volna.

Az orvos végre megjön.

— Csakugyan meghalt?

Az orvos is fölemeli a nehéz kezét, megtapintja a sziv táját. Aztán felgyüri a karon a ruhát megszurja a könyök-hajlásban az eret. De a vér nem szökel ki. Meghalt.

Birivszky eltántorog egy szélig s ahogy beledől, ő is olyan, mintha halott volna.

Szegény Birivszkynét szélhűdés érte. Nagyon sajnálták őt is, jeles férjét is, ki a csapásra ugy összeesett, mint az üres kabát. Nagy pompával temették el a szegény asszonyt.

A temetés után másnap Birivszky haza sem tért. Hiába várták a másik napon is, egy egész hétig. Elment valahova, hogy felejtсен. A házbeliek már nem is érdeklődtek utána. Hanem ugy a tizedik napon más érdeklődők jelentkeztek a lakáson s mivel a kopogtatásra az ajtók föl nem nyiltak, hivatalosan betörték; ott kutattak egész nap, aztán pecsétet tettek az ajtókra.

Láposi ismerte a rendőrtisztet.

— Mit keresnek?

— A mit ugy sem találhatni meg, mikor bizonyossá lesz, hogy hiányzik.

— Pénz!

— Még pedig sok.

Birivszky eltűnt végképpen, magával ragadta az a szekér, melybe annyian kapaszkodnak, melyet az élet fürgetege hajt maga előtt, melynek szél a kocsisa is. Talán valahol a Dunába vetette be s az a fölismerhetetlen halott, a kit a szigetségnél dobott ki a hullám, csakugyan ő volt.

Évekig sikkasztott és váltókat hamisított. A rendőrség annyit kinyomozott, hogy Birivszky a maga és felesége számára külföldi utlevelet akart szerezni, de a szegény asszony hamarabb és megszibbre elutazott.

Csakugyan pelikán volt ez az ember, de a legnyomorultabb, a ki keble becsületét adta oda családjának, hogy duslakodjék.

Mit öröl a molnár?

Ott volt fiatal, ott is nyűtt el sok kalendáriumot Gyürke Pista bátya abban a háromkerekű malomban, a Sebes-Ág partján. Jó messzire köröskörül nincs is malom, pedig jó buzatermő az egész környék. A szilasi gőzmalmot felépítették ugyan, abban a reményben, hogy majd erre jön a vasut, de a vasutak iránya kiszámíthatatlan lévén, másfelé görbült, s az állam egy pár ezer forintért megvette az egész gőzmalmot vinczellér-iskolának. Az sem maradt soká benne, mert a filloxera elpusztított minden szőlőt és nem volt miről tanítani. Most a nazarénusok imádkoznak és énekelnek benne.

Gyürke Pista bácsi örölte tovább is az egész vidék gabonáját, férjhez adta két leányát, pompásan eltemette a feleségét, s most még a Gyuri fiú van hátra, hogy diplomás gépmester legyen, amikor aztán akár műmalmot is rendezhet be a Sebes-Ágon. Az öreg molnár mindig kedves embere volt az uraságnak is, a ki soha sem emelte az árendát. Ez a vén malom ugy hozzá nőtt Gyürke uramhoz,

mint a csigához a háza. Már csak itt szeretett volna meghalni, ha egyszer csakugyan meg kell halni, minél későbben.

Gőzmalom, szélmalom nem okozott volna Gyürke bátyónak akkora aggodalmat, mint mikor az uraság meghalt. Ki láthat az új uraság veséjébe? De még ekkor is szerencsés volt. A szilasi jószág miatt pörlekedés támadt és nem sokat gondoltak a malom árendájával. Két év múlva költözött csak oda Semlei Vilmos, az új földesur, a Semlei-nemzetség nyitrai ágából, a melyik perelt a nemzetség meleghi ágával, de csak felében nyert, s a vagyon a nyitrai és meleghi ág közt oszlott meg. Nyitrai Semlei Vilmos így is meg volt elégedve. Egész életében köszvény és adósság gyötörte. Az elsőre Gyürke bátya ajánlott neki hathatós kenőcsöt, a másik pedig most már elmúlt, a leányát is, Matildot férjhez adhatta, s így annak az asszony-áldásnak szintén csak a fele maradt meg, a mit felesége és leánya együtt képviseltek.

Nagy kár, hogy a Semleiek nyitrai ága nem hosszú életű. Leánya lakodalmán Semlei Vilmos annyira meghült, hogy ama bizonyos jéghideg kéz felbátorítva érezte magát utána nyulni. A jóval szivósabb meleghi Semleiek akkor aztán szépen bevonultak a Sebes-Ág mellé is, de nem mindjárt, mert a pör újra kezdődött.

A meleghi Semleiek bezzeg egészen más nép volt. Gyürke Pista bátyának sehogy sem tetszett

se az ur, se az asszonyság, két vénség. No ezeknek már a sok ősz hajából és orcájuk ránczából is látszott, hogy jobban birják, mint a szegény nyitraiak, a kik megint hozzá láttak a perhez.

Meleghi Semlei Mihály és felesége már a harmadik napon ott jártak a malomban.

— Halljuk, hogy van mit örölni! — szólt Semlei Mihály nagyon katonás, kemény hangon.

— Ha ebben a patakban csupa tej folydogálna, még akkor is volna mit aprítani bele, — folytatta a nagyságos asszony, rögtön elárulva, hogy a jelképes beszédek szereti.

— Oh nagyságos asszonyom, csakhogy a patak nem tej; az aprítani valót a bicskám hegyére szurhatom, — válaszolt a molnár alázatos sopánkodással. — Halakban sem bővelkedem, mert a mi hálóba akad, csak arra sok, hogy minél több szálkája akadjon a torkomon.

A nagyságos asszony végig nézte a molnár gazdát, de ugy, hogy a nézéshez hozzá toldta szájának kevély fölbiggyesztését is. Aztán belefogózott férje karjába, hátat fordítottak a molnárnak, s oda mentek az örlető asszonyok közé, kik a malom előtt a vásott és törött malomköveken ülve szokták várni, míg rájuk kerül az örletés sora. Most pedig alázatosan álldogáltak ott, azt sem tudva, mit tegyenek dagadt erű vörös kezeikkel.

— Mindig ennyien várakoznak itt? — kérdezte a nagyságos asszony.

— Olykor többen is.

Gyürke Pista bátya pedig megvakarta a tarkóját s ugy nézett a távozó uri pár után. A parfüm illat ott maradt utánuk a levegőben. A molnárnak nagyon csavarta az orrát.

— Bizonyos, hogy felsrófolják az árendát.

Vasárnap, a mint elzárta a malom zugóját, s megálltak a kerekek, vadgalamb színű ruhájába felöltözve, elment a nagyságos urhoz. Utána ballagott Misa, a csacsi is, a hátára vetett egy pár megosztott zsákkal, mely tele volt láng-liszttel. Az uraság a gangon ült; a molnár alázatosan kérte, hogy ne vessék meg jó szándékát.

— Mikor a nagyságos Matild kisasszony férjhez ment, az én lisztemből sütöttek kalácsot, fánkot, csőregét.

— Hallom, bejáratos volt kelmed akkor ebbe a házba? — kérdezte a nagyságos asszony, fagyos, barátságtalan hangján.

— Régi ember vagyok itt, hát egyet-mást megkérdeztek tőlem; egy pohár bort is élembe tettem, ha jöttem. Szivelt a nagyságos ur, meg a kapitány ur is...

— Micsoda kapitány? — kérdezte a nagyságos asszony hirtelen.

— A városból lovagolt ki. Szép, fekete ember volt s ugy ült a lovon, mintha egy lett volna vele. Pedig dehogy volt egy. Sok ló elpusztult alatta.

Nem is csuda. A városból ide kijönni, aztán visszamenni éjfélkor . . .

— Matildért járt ide? — kérdezősködött újra a nagyságos asszony.

— Már mint a nagyságos kisasszonyért? — ismételte a kérdést a molnár, figyelmessé lévén a nagyságos asszony kíváncsiságától. — Hiszen tudja nagyságos asszonyom, hogy máshoz ment férjhez. Kedves, jámbor teremtés volt, olyan jó, mint egy darab kenyér.

— Ugyan Miska, — fordult a nagyságos asszony férjéhez, — kináld meg a gazduramat valami pohárból. A ki viznél él, nem vízzel él. Matild kisasszonnyal sokszor volt együtt a kapitány?

— Nem tudom, nagyságos asszonyom. Én csak akkor láttam a kapitányt, mikor a malom előtt ellovagolt. Néha hajnalban is hallottam a lova dobogását.

— Hajnalban mondja gazduram? No még egy pohárral!

— Lehetett más katona is, azért, mert kardja csörgött. Mindig lovas katonaság van ezen a vidéken. Az ezredes is nem egyszer volt itt, meg az őrnagy, meg sok tiszt. Ezen a helyen uzsonnáztak, a hol mi most vagyunk. Ha nagy egzeczirozás volt, még a banda is játszott.

— Meghiszem azt! — kiáltott közbe fanyar képpel a nagyságos ur. — Vilmos atyámfia élte

a világát. Teringettét! Miféle törvényeket csinálnak, hogy még olyan ember betehette ide a lábát.

Semlei Mihály képe egészen kivörösödött, a mig ezeket mondta. Látszott, hogy mennyire gyölöli kedves atyafiát még a sirban is.

— Arról a kapitányról szeretnék valamit tudni, — mondá a nagyságos asszony, férjéhez fordulva, mialatt a molnár megint egy pohár bort ivott ki.

— Hát aztán volt-e pénze rendesen annak az uraságnak? — kérdezte nagyságos Semlei Mihály nagyon gunyos hangon.

— Engedelmet kérek, nem mutatta nekem a bugyellárisát soha.

— Nem tudja gazduram a kapitány nevét?

— A nevét... a nevét? — elmélkedett a molnár. — Ha a fejem leütnék, se jutna eszembe ebben a pillanatban.

— Nézze csak molnár uram, — vette át a szót megint a nagyságos ur, — tudom, hogy maga belső ember volt itt. Nem vette észre, hogy... izé, hogy a jövő évi termésre már télen alkudozott volna az a nagyságos ur?

— Az allegóriákkal csak megillető alkalmakkor kell élni, — jegyzé meg szigoruan a nagyságos asszony. — Nem jártak-e ide uzsorás zsidók?

Ez persze újabb allegóriája volt bizonyos dolognak, de a molnármester felfogásához mért népies formában. El is értette Gyürke uram. Le-

hunyta a szemét, végig simogatta a bajuszát, s fölkapta a vállát.

— Jártak ide elegen, ki és be, szaporán, mint a szűcs túje. Semmi közöm hozzá. Én soha életemben nem adtam tovább a szót. Csókolom kezét nagysága.

Szépen, illemtudón köszönt s mentegette magát, hogy még egy kis sora van, mennie kell.

— Ez a vén ember tud valamit, — szólt a nagyságos asszony, mikor Gyürke bátya az udvaron eloldotta a szamarat. — Én is szeretnék tőle megtudni valamit arról a kapitányról. Ha valami rá-sülne Matildra, el lehetne tőle ránczigálni a férjét, azt a gonosz Biga Miklóst és visszafordítani szegény Ellához. . . .

— Ugyan már min jár az eszed?

— Ella az én hugom gyermeke. Soká hitegette Biga Miklós. Most is sir utána a lelke.

— Én meg azt szeretném tudni, hogy honnan pénzelt Vilmos, mikor ellenem pörösködött és meg is nyert félig. Az pedig pénz nélkül nem megy. Ez a vén ember arról is tud valamit.

— Maraszszuk itt ebédre, Mihály.

Gyürke Pistát visszahívták, s délben oda ültette az uraság maga mellé az asztalhoz. Öntöttek a poharába vöröset is, fehérét is, meg savanyu vizet.

— Volt ilyen bora a másik uraságnak? Volt ilyen ezüstje, ilyen arany czukortartója?

— Néha volt, aztán megint nem volt. De gyémántja, smukja mindig volt a nagyságos asszonynak, meg a Matild kisasszonynak. Ezüst nyakravalója volt a nagy fekete kutyának is. Nem ugatott soha, csak morgott. Se szelindek, se agár . . . soha se láttam olyat.

— De a kapitány, Gyürke uram?

— Nagyon szeretett agarászni, nagyságos asszonyom. Az a két agár röptében fogta el a fecskét. — Isten bizony.

— Nem emlékszik a nevére? vág közbe boszusan a nagyságos asszony.

— Na bizony! Minden agár vagy Szellő, vagy Fecske.

— A kapitány nevére.

— Az őrnagyot Bivaliczának csufolták, mert kövér volt.

A nagyságos asszony haragosan állt föl az asztaltól.

— Ez az ember olyan mint a szivacs. Tele szivja magát, de semmit sem ád ki. No de majd meglássuk később. Ne hozd elő neki most az árendát.

A nagyságos ur együtt maradt a molnárral, s tele-tele töltötte a poharát.

— Nekem bezzeg soha sem szakadt ugy a nyakamba a pénz, mint nyitrai Semlei Vilmosnak; — bizalmaskodék meleghi Semlei Mihály.

Gyürke uram rejtelmes szippantás közben

huzott egy nagyon sűrű füstfelleget a pipájából, egész homályba burkolta vele magát, de a szemének egy furcsa villanása mégis áttört ezen a fellegen.

— Hej, hej nagyságos uram! Hátha nem is egyenes uton jutott ahhoz a nagyságos Semlei Vilmos, — mormogta mély hangon.

— Mit mond, édes barátom, mit mond?

Gyürke Pista köhécselni kezdett, mintha a kimondott szó reszelné a torkát.

— Alázatosan bocsánatot kérek... Valami bolondot mondtam, Egy kicsit eljár a nyelvem. Jó bor, igazán jó bor. Talán 1868-iki termés... vagy csak buza termett akkor sok és nem bor? Akkor tizenkét kőnek is dolgot tudtam volna adni a malomban. Egész garmadák vették körül a malmot. Soha sem lesz több olyan idő. Apám beszélte, hogy 1834-ben...

— Semlei Vilmos nem egyenes uton jutott hozzá?..

— A nagy fekete kutyához?

— Az ördögbe! a pénzhez! — kiáltott ingerülten Semlei Mihály.

— Mondom, hogy szép ezüst holmik...

A nagyságos ur belátta, hogy semmire sem mehet ezzel az emberrel, mert azt sem tudja, hol áll a feje. Előveszi majd később.

— Én sem tudhattam meg tőle semmit, —

panaszkodott boszusan a feleségének. Nagyon homályos ember ez.

— A gyanu és a bagoly szemének homály, sötétség kell, — válaszolt fenségesen ő nagysága.

Gyürke bátya pedig nagy meglepődéssel látta, hogy elmúlt Szent-Mihály napja, a nélkül, hogy a malom árendáját emelték vagy felmondták volna.

— Kezemben tartom már a rigót! — dörögte az öreg.

De a nagyságos asszony nagyon panaszos levelet kapott Ellától. Ez az ifju hölgy kolostort emlegetett, a mi a derék asszonyt mélyen meghattotta s egyik csipős novemberi délután kisétált a malom felé. Az emberek épen a sokféle névnapra, disznótorra készültek, melyek ilyen időre esnek. Annyi volt az örlető, hogy a molnárral alig lehetett beszélni.

— Látja nagysága, mind egyszerre jönnek, — sopánkodott a molnár. — Egész éven üresen jár a garat. Most mit csináljak velük. Máskor oly egyedül vagyok ebben a malomban, mint most ebben a kabátban.

A nagysága azonban mégis szépen rátért a kapitányra.

— Ugy káromkodott az, kérem szépen, mintha nagy terüs-szekérbe fogott rossz lovat hajtana.

Egyebet sem lehetett tőle kivenni. A nagyságos ur biztatón mondta a feleségének: »Majd

megszárnyalom én a madarat«, amire ő nagysága kicsinylőleg mosolyog, s tovább füzte a szárnyaló képletet: »Majd én fogom meg a rigót.«

Ha ő szépen elválaszthatná Biga Miklóst Matildtól!

Látogatásokat tett a városban, kérdezősködött a hadsereg vitézeiről, a kik kapitányi rangot viseltek s a muló emlékezet még vissza tudott gondolni rájuk. Egész névsor és több fotografia volt látható jele egy gárda szereplésének. Azután szépen áthitták a molnárt a kastélyba, valami beszélővalóra. Csupa panasz volt az öreg. Csorog a fedél, nincs egy jó zár; kirothadt a malomkerék tengelye.

— El-elnézem napjában azokat a kerekeket a mint le- meg fölkapaszzkodnak a vízben, — így beszélt molnár uram, — és azt gondolom, bizony így küzködöm én is.

— Becsülettel küzködik gazduram, — szólt a nagysága, kinek érzéke volt a hasonlatok iránt.

— De bezzeg jó volt ide beülni annak a földes urnak, én helyettem. Én is tudom, hogy nem tisztességesen jutott a pénzhez, a mivel a szilasi kastély kapuját betörhette. Jól tudom én azt.

— Én is, — szólt tompán a gazda, — de megfogadtam, hogy nem szólok. Megfogadtam. Becsületes ember vagyok. Tessék megkérdezni Csengőéket...

A nagyságos asszony elővette a fotografiákat.

— Nem ismeri ezeket, gazduram?

— Kétféle posztó, ennyiből áll egy katona. Egyik olyan mint a másik, — mondja a gazda. — Ha a hangját hallanám, az más . . .

— Ez Vogel, ez Brunner, ez Madarasi, — sorolta föl a nagyságos asszony, felmutatva a képeket. — Hogy hívták azt a kapitányt?

— Azt hiszem, Kamerád volt a neve.

A nagyságos asszony összecsapta a képeket mint egy tuczat kártyát. — Ez az ember mindjárt leiszsa magát. Most is már alig tud hebegni.

Gyürke uram még sokszor lecsipte magát az asztalnál. Már egész otthonosan bejárt a szilasi urasághoz, a hol szívesen fogadták mindig. Hanem ha inni nem adtak neki, sehogy sem forgott a nyelve; egyáltalán nem emlékezett semmire. A jó szivar is bedugta a száját. A bortól azonban megindult belőle a szó, de az olyan áradat volt, mint a záportól dagadt pataké, s hozta magával a 49-iki muszkákat, az 56-iki földrengést, a kolerát, sáskát, a himlőt, mely a kis [Pannát is elvitte, a ki épen olyan volt mint az édesanyja.

Egyszer nagyon értelmesen elmondta, hogy a kapitány virágot is küldött Matildnak és hogy arrafelé sétáltak a malom mellett, a nagy fűzfák felé; de a fűzfánál megállapodott valami holttestnél (tudniillik a molnár beszéde állapodott meg), a melyiket huszonkét esztendő előtt fogtak ott ki és ma sem tudják kicsoda. Ettől a holttesttől aztán el nem mozdithatták.

Hanem a nagyságos urnak mégis csak azt mondta egyszer:

— Megfogadtam ugyan annak a másiknak, hogy nem szólok bizonyos dologról. Hanem czudar ember volt az. Hej, be magasan hordta a vizet! Kevély nánczió volt és megbántott. Majd eljön az idő, hogy elmondom . . .

Közelebb hajolt Semleihez és titokzatosan sugta :

— Elmondom a dolgát, mert bizony furcsán került az a pénz.

A nagyságos ur mohón kapott ezen a konczon.

— Hogy is volt hát?

— Sohse baltázott az az igazságos oldalon!
Soha!

Azután hirtelen ott volt az öreg az előbbi, meg az előtte való uraság igás lovain, leszállt a téglavetőnél, a hol a cigányok közt végleg megrekedt és Semlei megint csak nem tudott meg semmit.

— Majd elmondom én azt! — biztatta Gyürke a mérges uraságot. — Tudom, nagyot bámul nagyságod.

A nagyságos asszony most már ingerülten sürgette, hogy ne hagyják meg a malomban azt a vén rókát. Háromszáz forinttal többet ígérenek a maloméért.

— Már csak mégis megfosztom én azt a hársat a hójától! — fogadkozott Semlei.

— Elmult már három esztendő. Akkor Szent-Mihálykor Gyürke uram emelt fővel és olyan keményen, mint valami heraldikai figura, lépett be a nagyságos urhoz.

— Megkövetem alásan. Nem tarthatom tovább a malmot. Tessék kiadni másnak.

— Hát nem elég olcsón árendálta kelmed?
— fakadt ki a földesur.

— De most már nem ér semmit, mert a patak másik oldalán, az országut mellett, csaknem szemközt azzal a vén malommal, műmalmot építenek.

— Ki építi?

— Én, meg a fiam. Köszönöm nagyságos uram a sok szivességet. Csókolom ő nagysága kezét.

A csodálatos kép.

A kávéház villamos lámpái egy pillanat alatt pislákolva fölgyultak. Zeusz villámai a világító részvénytársaság kezéből már mint szembántó mécsvilág jutott az apró üveggömbökbe. A lámpák bronzlevelei dermedten állnak, mintha megkövültek volna annak a kötelességnek teljesítésében, hogy ily világításhoz diszül szolgáljanak. Egy csomó ember eldobta a lapokat s álmélkodva nézte a fényleni akaró üveggömböket, mint a tudomány és technika csodálatos vívmányát, mely a felhők ragyogó fényét ennyire képes meghamisítani.

A kávéház legvégén, a nagy kerek márványasztalnál, most is együtt volt a rendes társaság: festők csoportja, mely naponkint eljött ide a maga becsvágyával, szép terveivel, elégületlenségével, kifakadásaival és mindazon társas erényekkel, melyekre nézve a magány nem kedvező, de többek közt ragadós lesz, mint az ásitás.

Taksonyi Adorján eddig szorgalmasan irogattott jegyzőkönyvébe. Most félbehagyta, a mig hozzá szokik szeme a részvénytársasági világításhoz. Nem

volt rendes tagja a kompániának, nem is a festők-
höz tartozott, hanem életrajzi lexikon számára
gyűjtött adatokat. Szívesen fogadták hát a halha-
tatlanság nevében s bőven földiktáltak neki mindent.

— Hol találom meg Daróczy Károlyt? —
kérdelte türelmetlenül. Már nyomtatni kellene a
D ivet, és Daróczyról nincs életrajzom. Legalább
hatszor irtam neki, még nem is válaszolt. Most
már itt az utolsó pillanat. Mondjanak kérem róla
valamit.

Megint maga elé terítette a jegyzőkönyvet és
türelmetlenül fogta kezébe a czeruzát. De mivel
késtek a válasszal, sürgetni kezdte:

— Született... hol született?... Járt kül-
földön... képei közül nevezetesebbek... No igen,
tudom, hogy van egy nevezetes. Hogy is hívják azt?

Erre egyhangulag rámondták: a pályi kép.

— Mi az? Hol van?

Mindnyájan mosolyogtak, némelyek hangosan
nevettek.

— Elég annyit oda irni az életrajzába, hogy
a pályi kép festője.

— Hát egyebet mit festett még?

— Édes barátom, egyetlen kép is nevezetessé
tehet valakit — szólt a társaság egyik tagja a
legkomolyabb meggyőződés hangján. Egyébiránt
8 óra 27 perczkor itt lesz maga a pályi kép festője.

Addig már nem sok idő volt. És 8 óra 28
perczkor csakugyan megérkezett egy zömök ember,

a ki egyetlen fejbólintással köszöntött mindenkit s elfoglalta üresen tartott székét. Mindig ugyanazon helyre ült, soha nem enyhülő dülő-fuló kedélyben, és az ideges mozgékonyság szakasztott egyforma gesztusaival törölte végig homlokát, szedte elő szivarát, lecsipte hegyét, rágyujtott, megczukrozta pikkolóját, üritette ki az apró csészét és végig futtatta szemét egy csomó hirlapon, melyet meghatározott sorrendben elébe raktak. Az ideges emberek tettetett közömbösségével nézte meg a lapokat, keresve, hogy mi érdekelhetné.

— Mindig ilyen? kérdezte sugva Taksonyi.

— Egyik nap úgy, mint a másik napon.

— Bocsánat Daróczy ur . . .

Bemutatta magát és elmondta: miért jött.

— Gondolja Taksonyi ur, hogy nekem is a festők közt van a helyem?

— A pályi kép festője kitünő helyet foglal el ott.

— A pályi kép bizony pompás dolog volt a maga idejében, — szólt Daróczy Károly, összeránczolja a homlokát s elgondolkozva. — Magam is szeretek rá visszaemlékezni, mint tanulságosra és meghatóra. Hanem azontúl semmi és semmi. Ez az én életem. A pályi képet nem ismerik, de a mi azontul van, mindenki ismeri.

— Daróczy ur több évet töltött külföldön. Szabad-e tudnom, hol tanulmányozta a festészetet?

— Hol? Megnéztem egy csomó képtárt . . .

— Tudom, hogy irt is róluk. De maradjunk előbb a festésnél.

— Oh azt rendkívül szeretem, még ilyen kontárok alakjában is, minőt akárhányat lehet találni ennél az asztalnál.

— Édes öregem, — szólt akkor a kövér Maróti, ünnepélyesen fölemelve a csibuk szárat mint valami tamburbotot — meg lehetsz győződve, hogy ezek a kontárok, ugy mint a többiek, csak a te kedvedért jönnek ide.

De egy borzas haju, hegyes szakállu, szőke ifjoncz kellemetlenül, csak ugy félvállról odavetette

— Ej professzor ur, mikor is látunk már öntől valamit?

Nyolcz vagy tiz festő együtt szokott lenni itt, eltelve egymás iránti barátsággal és vegyesen világgülyölettel, a mi már Rafaelnél kezdődött, a ki ha most élne, bezzeg tapasztalhatná, hogy nem fizetnék ugy. Mindnyájan szemhunyoritással és fejcsóválással figyelmeztették a fiatal embert, hogy hallgasson.

Daróczy Károlynak már szürkébe játszott a feje. Nagy és szép formájú fej, kemény, erős vonásu arczczal, nyilt tekintetü, éles szemekkel és vastag szájszéllel, mely rátermett az elbiggyesztésre, a gunyos és megvető mosolyra. A két szélén az adott érzelmek szerint fölhajlik a száj, mint a patkó, a mikor oly hatalmas gunyt fejez ki, hogy szivesen megörökítették vásznon, falon és márványban, vala-

hányszor egy szatirt vagy középkorbeli stilszerű zsarnokot kellett festeni. A félelmes és jól ismert szatiri mosoly most is megjelent egész festői és erkölcsi erejében.

— Édes barátom, Rubens, hiába vágyakozik könnyű győzelmekre, én nem állok be versenytársai közé. Ha az ember nem tudja, hogy egy selyemruhába öltözött hölgy helyett nem egy bádogtokba bujt hölgyet festett-e, jobb, ha egyébre gondol, mint a festésre.

A Rubens-fiu vörös lett mint a rossz téglá. A társaság a pikkolós csészékbe nézett és hunyorgatott. Az életrajzi adatok gyűjtője a czeruzáját hegyezte. Daróczy Károly pedig fél szivarját szétnyomogatta a findzsa tálczáján.

— Professzor lettem, Taksonyi ur, — folytatá Daróczy, egy csillogó pillantást vetve a Rubens-fiura. Megtettek rajztanárnak. Bizonyosan protekció működött hozzá. Réme voltam tanítványaimnak. Akadtak köztük, a kik komolyan rajzolni akartak tanulni lineával és czirkalommal. Sajnáltam a boldogtalanokat és kellő időben utjába álltam hóbortjoknak. Te, vastag Maróti, mondd csak, nem valóságos inkvizíciót rendeztem ellened és kényszerülve voltál kerülni és elhagyni az iskolát? Ez a szerencsétlen fiu komolyan kezdett rajzolgatni, és mutogatta nekem, hogy mivel tölti idejét. Emlékezel, mit mondtam neked?

— Meghiszem azt! kiáltott Maróti. Nagyon

mormogtál öreg, mikor azt mondtad: »Öcsém, neked Rickert, Rifler vagy miféle rajzeszközökkel kell dolgoznod, és meghatározott nagyságu papirosra rajzolnod, a mint a tanrend megszabja, klaszszikus virágokat, kacskaringós ornamentikát s egyéb hasznos dolgot. Nekem hát elő ne állj többé efféle haszontalanságokkal, mert az ilyesmivel megronthatod az egész életedet.

Daróczy haragosan nézett maga elé.

— Hogy is ne, azért fizet bennünket az állam — így dohogott tovább — hogy holmi eltévesztett pályára neveljük a kölyköket, a kik aztán az államot cserbe hagyják, és többek akarjanak lenni, mint segédmérnökök és hivatalnokok.

A Rubens-fiu oda sugta szomszédjának: »Valóságos anarkhista.« Daróczy bizonyosan meghalotta, mert arcza rögtön egy első rendü modell minden kitünő tulajdonságát öltötte magára. Megvető mosolya valóban nagyszerü volt és tekintete olyat villant, mint valami futó meteor.

— Hát bizonyos, hogy egy pár rossz piktort még kellő időben megfojtottam, mert hát Taksonyi ur — szólt a biografiai adatok gyűjtőjéhez — festő professzornak is alkalmaztak, de csak mithológia és antikok elméletét bizták rám. Egyébiránt ma a geometriát tanitom, a mi keservesen emberi dolog ugyan, azonban nem olyan végzetes, mint a rajzolás és festés és nem gerjeszt holmi ideális ambíciókat.

— Hej, öreg pajtás, előállsz te még egyszer, — szólt a társaság egyik tagja, ki épen egy főherceget festett most életnagyságban és lóháton. — Fogadni merek, pajtás, hogy nagy meglepetést szerzel még nekünk.

— Meg kellene ám festeni a pályi kép párját — mondja a Rubens-fiu szörnyen füstölve.

A vakmerő fiu incselkedő közbeszólásai már nyugtalanították a társaságot, mert, habár senki sem látta közülök a pályi képet, sem más képét, a telivér bohém itéletéről sokat tartottak s elég volt a Rubens-képüre nézve, hogy őt semmibe sem vette. Egész csodálatos módon azonban Daróczy Károly most a hetyke kérdésre kifejező arczának épen legkevésbbé várt tulajdonságát vette elő. Jóságosan, mint valami szerető apa, nézett a ficzkóra, a ki izgatottan kezdte szipákolni a füstöt czigaretájából.

— Nem lehet, édes öcsém, — szólt Daróczy szeliden, hanem a szája körül ott volt az ő bizonyos mosolygása. Nem lehet annak párját festeni.

— Oly kitünő és nagyszerű az a pályi kép? — akadékoskodott tovább a kis szőke, a ki nem akarta megadni magát.

Daróczy lehunyta szemét és elgondolkozott. Azután sóhajtott, de csak röviden, mintha rögtön megbánta volna. A társaság tagjai, kik már régen ismerték, elérkezettnek hitték a pillanatot, mikor a rejtélyes képről tudakozódhatnak.

— Öreg, szeretném látni azt a képet! — kiáltott elszántan Maróti.

— Mit ábrázol? kérdezte czeruzáját forgatva Taksonyi.

— Valami szent kép, vagy genre?

— Kié most a kép?

Daróczy minden kérdezőnek csak a szemével válaszolt olyan formán, hogy a kérdés után ránézett és a tekintetét belekapcsolta annak a szemébe; aztán hirtelen kiakasztotta és a másik kérdező arczába tűzte. A morózus embernek kék szeme volt, s olyan puhává, olvadozóvá bírta tenni az ő hires, büszke nézését, mint a gyermek tekintetével fegyverzett szemet. Most egyszerre felragyogott, ártatlanul, szeliden, könnytől ázottan, üdén, mintha fényes harmat lepte volna el.

— Soha sem láttok ti oly képet. Én sem láttam, — tevé hozzá nyugodtan, szilárdan, mint mikor azt szokta mondani: semmit sem ér a vásznad, kedves pajtás.

— Bizonyosan valami bájos női arczkép, folytatta a nagy Viktor, a ki csak lovakat és vadászebeket fest.

— Ostobaság minden festő történetében a szép nő, mihelyt a vászonra kerül. — Válaszolt Daróczy mordul. Soha sem hittem azokban az émelygős mesékben. Édes öcsém, fordult a Rubens-fíhoz, elmondom neked. Tanulhatsz belőle.

Mindenki kíváncsi volt. Daróczy Károly azután

hátra dőlt székében és a pályi képről ezeket mondta:

— Olaszországból jöttem haza s meg voltam győződve, hogy sokat tudok. Három esztendőt töltöttem mindenfelé és jól ismertem a mestereket. Apám szemrehányásaira kerültem haza, a ki megakadályozta, hogy Mexikóba menjek önkénytesnek, mert én sok mindenre kedvet éreztem. Végre elhatároztam, hogy festő leszek, a mi apámnak nem nagyon tetszett, de szegény öregnek utoljára is mindegy volt, csakhogy legyen valami. Elvonultam hát a zajos világtól s folytattam kóborlásaimat szerte-szét és festegettem mindent, leginkább körorvosokat, patikusokat, plébánosokat, jegyes párokat és aranylánczos meg karpereczes asszonyságokat és katonatiszteket. Pályiban nagyon festői volt a természet, igen népes a káptalani ispán családjá, maga az ispán pedig műszerető és hiu ember. Fejenkint tizenöt forintban alkudtam meg, de csak az első portréra, mert az ispánt le kellett festenem mint családfőt, vadászt, tüzeltő-kapitányt és bandéristát panyókában és kócsagtollas kalpaggal. Nagyszerű iskola volt a pályi, azt mondhatom. Közös falusi házban ütöttem föl a műtermet. Persze hogy semmiféle szőnyeg, régi fegyver, váza, vagy japáni napernyő nem volt benne. Még egy parasztcsalád lakott ott, szegény népség. Felső Mátyás gazd' uram, a kinek volt egy tizennyolcz éves lánya is.

— Ahá! — szólt valaki a társaságból.

— Semmi ahá! Lidi egész nap csak sirt-ritt, estenkint jajgatott, és ha az ember kérdezte, két kézre szoritotta a fejét, úgy fuldoklott, mintha csont akadt volna a torkán. El volt keseredve a halálig, mert a szeretőjének apja megmondta, hogy az a leány, ki az ő menyé akar lenni, egy pár ökörral álljon elő. Felső Mátyásnak négy gyermeke és egy kecskéje volt. Ez szomorította a leányt. De hát segíteni nem lehetett. Az ispánt már az ötödik formában festettem, mikor fotografiát mutat nekem, s azt mondja, hogy az senki más, mint a prépost, a ki ezelőtt tiz esztendővel a templomot építtette, jubileumot ül, a falu is megüli, eljön ide és Pályi nemes községe, hogy ha már én épen itt vagyok, elhatározta, hogy meglepi a prépostot arczképével. Az örök időkre ott lesz a községházában. Hanem fogjak hozzá, de aztán becsületet valljon velem Pályi községe, mert a prépost érti a képeket, magának is képtára van. Elhatároztam, hogy kiteszek magamért. A képet megfestettem.

— Ez a pályi kép? — kérdezte nyughatatlanul a szőke borzas.

— Várja csak édes öcsém a végét. Nagyon szép volt az ünnepély. A képet én állítottam föl a község házában, az ispánné vörös függönyei közé és ugyancsak az ispánné gránátszinü ruhájából készült az ünnepélyes lepel. A beszédet a szolga-bíró mondta. A prépost, a kit kezdet óta figyel-

mesen néztem s örömmel győződtem meg, hogy jól el van találva, meg volt hatva. Egy rántás a zsinóron s a kép le volt leplezve. A falu háza előtt a taraczkok durrogtak és zúgott az éljenzés. A prépost hosszan nézte a képet és engemet, a kire a szolgabíró rám mutatott. Aztán a prépost közelebb jött a képhez s a mig mindenki éljenezte, mosolygott oly különös mosolygással, hogy nekem nyughatatlanul kezdett dobogni a szívem. Megnézett engem is és mosolygott. Az ünnepély után magához hivatott s papirba göngyölve, valamit nyomott a kezembe: »Édes barátom, tanuljon tovább,« szolt jóakaró mosolygással. Ezt mondta — nekem, a ki annyi időt töltöttem a külföldön, a ki kész művész vagyok!

Daróczy elhallgatott és a pikkolós findzsát bámulta.

— Nem sikerült a kép? — kérdezte a szőke fiatal ember, nem tudva, hogy csakugyan véget ért-e már az elbeszélés.

— Gyalázatos mázolás volt, édes öcsém. Mert nemcsak magunknak kell hinni, hogy értünk valamihez. Bizony nem elég az! Lássa, pedig csakugyan tanultam is valamit. De az sem elég. Nem volt tehetségem. Összeszedtem a sátorfámat, hanem mielőtt eltávoztam volna Pályiból, odaadtam Felső Mátyás uramnak, a mit a prépost a kezembe nyomott. Jó lesz Lidinek. Kibontották a papirost és szétteregették az asztalon a benne levő képes többi

papirost. »Ez a Lidié volna?« kérdezte Felső Mátyás álmélkodva. Kétszáz forint volt a pénz. »Vegyenek egy pár ökröt,« — biztattam az öreget. Hej édes barátim, ha ezt a képet láttátok volna, azokat a tündöklő, boldog képeket. Ilyen képet nem lehet ám festeni. Meg is elégedtem vele és többet nem festettem. Ez a pályi kép története.

Daróczy Károly a legteljesebb szatir-mosolyával, melyet valaha csak láttak az arczán, a Rubens-fiut nézte, hosszasan, de nyugodtan.

Csorvinka felesége.

A plebánia hosszú ambitusán az eczet-ágyas üvegeket jó darab ideig nézegette már Csorvinka János, de a plebános még mindig nem jött haza. Tizszer is eszébe jutott ezalatt, hogy hátha a lutheránus paphoz menne el, az ő papjához, mert a plebános ugyanis az asszony papja. De ám épen azt akarja, hogy az asszony papja adjon neki tanácsot az asszony ellen.

A gazdasszony már egy pohár szilvóriummal is megkínálta Csorvinka Jánost.

— Nem jött még meg az asszony? — kérdezi a gazdasszony, kit nyilván nagy kíváncsiság gyötör.

— Talán beteg. Bizonyosan beteg, — válaszol csöndes hangon Csorvinka János. — Vagy más egyéb tartóztatja.

— Két hónapja már, hogy nem láttam.

— Nincs két hónapja, hogy elment! — válaszol Csorvinka. — Egy hétig azért nem jöhetett ki a házból, mert üvegbe lépett.

— Mikorra várja haza Csorvinka uram?

— Akár ma is megjöhet. De én most a fő-tisztelendő plebános urat várom.

— Tessék, foglaljon helyet addig, Csorvinka uram.

A csontos, nagyvállu és szőke Csorvinka János le is ül. Mintha csak azért nem nőtt volna se bajusza, se szakálla, hogy a gazdasszony annál jobban belenézhessen az orcájába. Jól meg is nézi a kopasz ábrázatot, de még az egész embert is, aztán vállvonogatással, fölbiggyesztett szájjal fordul el tőle, s megy a dolga után.

— Oh be jámbor ember!

Végre megérkezik a plebános. Csorvinka kezét akar neki csókolni, de a pap hamar elfogja a keze után kinyuló kart még a csuklójában és meg-
rázza barátságosan. A küszöbnél is hiába akar hátul maradni Csorvinka, a plebános előre bocsátja. Odabent aztán a pádimentumot nézve, várja Csorvinka, hogy megkérdezzék, mi járatban van.

— Bajom esett az asszonynyal, főtisztelendő ur. Megint nincs itthon.

A plebános szépen leülteti, még pipát is tesz elébe

— Hát mit jelent az, édes Csorvinka uram, hogy megint nincs otthon?

Csorvinka elhárítja maga elől a dohányos dobozt, a pipát is oda állítja az asztal lábához. A ritka szőke haját simogatja hátrafelé a füle mögé és nagyot sohajt:

— Nagyon rossz a falu nyelve, főtisztelendő uram, régen rágódik a becsületemen. A multkor is, mikor elment Zsófi... Bizonyosan a főtisztelendő ur is tudja, hogy hetedik hétben a lakodalom után történt. A városba ment a vásárra, de rossz vo-

natra ült. Várad helyett Csaba felé vitte, s mikor megtudta, egy puztán szállt ki. Eltévedt szegény Zsófi. Bolyongott... elég pénze sem volt. Három hét múlva gyalog jött vissza, keservesen sirva. A szivem megesett, mikor elbeszélte szenvedéseit az idegen emberek közt.

— Emlékezem Csorvinka uram, — felelt a fő-tisztelendő, nagyon nézve az ember jámbor ábrázatát.

— Hogyne emlékeznék főttisztelendő ur! Kis gyermek korától ismeri Zsófit. Milyen szép leány volt! Én is itt ismertem meg, mikor a bucsura lejöttem gyolcscsal, kartonnal. Azután eljöttem bucsu nélkül is a portékás szekérrel. Oh Bozse, Bozse! Zsófi feleségem lett. Tudja ezt mind a főttisztelendő ur.

— Tudom, Csorvinka uram. Becsületes, jó lelkü ember kelmed, azt is tudom.

Erre fölvillogott Csorvinka mélyen beesett kék szeme, mint a hal pikkelyes háta, ha föl pattan a viz felületére.

— Én nagyon szeretem Zsófit. Mégis bántanak Zsófi miatt a faluban, nem férnek tőlem, mert nem ide való vagyok, mert nem járok a korcsmába és nem káromkodom. Sulya Mihálnét már meg is kellett volna fojtanom, mert mindig azt kérdezi: »Otthon van a felesége, Csorvinka uram?« Bolyó Gábor szomszéd pedig kíváncsi, mivel kenem az utcz'ajtó sarkát, hogy nem nyikorog éjjel. Módis Borcsára a botom is ráfogtam már, mert folyton ismétli, hogy a Sajó kutyámat mikor üttetem agyon,

hisz akkor nem ugat, mikor kellene. Most pedig már két hónapja, hogy mindenki Zsófit kérdezi tőlem. Én pedig nem tudom, hová lett Zsófi, nem tudom, főttisztelendő ur. Hát mit kell most nekem tenni?

Csorvinka János, a mig ezt elmondta, forró harmatkása verte ki a homlokát, irult-pirult, a lélekzete is elakadt, s mikor odáig ért, hogy most már mit kell neki tenni, akkor esedezően fogta össze a két kezét, s a hangja egészen elhalt.

— Hát keresse föl Csorvinka, uram, a feleségét.

— Nem tudom, hol van.

— Utána jár, kitudakolja, — folytatta szelid részvétellel a plebános.

— És azután? — kérdezte Csorvinka.

— Terringettét! — kiáltott fölcsattanva a plebános és Csorvinka szeme közé nézve, de aztán hirtelen alább eresztette hangját. — Ez, kedves Csorvinka uram, nem tartozik énhozzám, semmi egyházi törvényt nem tudok rá. De máskülönben is, Csorvinka uram, kegyelmed a másik eklézsiához tartozik, az én hiveim közül Zsófi való. Neki tudnék is valami kegyes intést mondani, küldje ide Csorvinka uram. Más egyebet nem tehetek.

Égett az arcza Csorvinka Jánosnak, a szeme előtt is mintha tűzszikrák pattogtak volna. Nehezen találta meg a kalapját, s ájtatos köszöntések közt távozott. A falu másik vége felé vette útját. Senki köszöntését nem viszonzta az egész utján; de még ki is kerülte a szemközt jövőket.

A lutheránus pap is szépen végig hallgatta. attól is megkérdezte Csorvinka János, hogy már most mit csináljon.

— Mikor a csabai vonat megtévesztette Zsófit, akkor kellett volna . . .

— Mit, tiszteletes uram, mit?

— No, ahogy szokás, Csorvinka uram.

— De hát nem lett volna igaza Zsófinak?

— Persze, persze Csorvinka uram, hogy igaza lehetett.

— És a mit azóta róla beszélnek, tiszteletes uram, ha én azt mind összefoglalom! Meg hogy két hónap előtt eltávozott, hogy a sógornéja lebetegedésére megy; de oda nem ment, és én nem tudom, hol van. Oh jaj!

— Válni akar feleségétől, Csorvinka gazda?

Csorvinka felüti a fejét, mint a kakas, mely valami gyanus neszt hall! Figyel egy pár pillanatra a levegőre, a csíz énekére, a sétáló pap csizmájának ropogására. Megbámulja az ablakon beszüremelő napfény sávját a padlón. Végül pedig keservesen hajtogatja ide-oda a fejét.

— De én ugy szeretem Zsófit.

A pap megáll előtte, ráteszi a kezét vállára.

— Várja meg, gazduram, Zsófit. Ha majd hazajött, talán saját magától is megtudja, hogy mit tegyen vele.

Csorvinka azt sem tudja, hogyan jutott ki a paptól. Kimegy a mezőre, ott kóborog. Látja a

távolban a füstölgő vasuti vonatot, látja az ország-
uton felfodrosodó porgomolyt, melyet a szekerek
vernek. De a vasut tovább megy, az országuton
nem érkezik Zsófi.

A tanyai kutyák ugatják, s ő az utszélen
levág egy botot, azzal megy tovább. Olyan fenye-
getőn forgatja kezében, hogy a ki találkozik vele,
önkéntelen köszön neki.

— Ejha! mi lelte ezt a jámbor tótot? —
kérdézi magában a csósz.

A falu szélén egy furulyás zsidót talál. Attól
hosszadalmas alku után megvesz egy nagy kést.
És most már mintha nyugodtabban érezné magát,
ugy megy be a faluba. A mint köszönnek neki, a
köszönő arczába néz és éles tekintetével mintegy
elmetszi, hogy az még valamit kérdezzen tőle. De
Sulya Mihálynén nem fog ki, az mégis megkérdezi:

— Nem érkezett még haza a szomszédasszony?

Csorvinka János fölkapja a sudar husángot,
de csak a levegőben suhint vele egyet.

— Ez a felelet, hogy az ember még sajnál-
kozik? — sápit az asszony és tovább kullog.

Hát a ház ajtajában ott várja Bokor Andrásné,
a ki közel rokona Zsófinak. A mint látja a köze-
ledő Csorvinkát, elibe megy.

— Oh, kedves lelkem, nagy hirt mondok.
Engem tudósított Zsófi, mert nem is merészkedett
kegyelmedhez fordulni. Megint nagy sor érte sze-
gény galambomat. Ő talán majd jobban elmondja,

ha megjön. De addig is éntőlem tudja meg gazd-
uram . . .

Csorvinka János becsapja maga után az ajtót,
hogy kapu, kerítés csak úgy reng belé. Bokorné
pedig kívül maradt.

— No hát csak jőjön haza az asszony! —
kiált vissza Csorvinka.

Nagy kőház ez. Az udvar tele baromfival.
Még páva is büszkélkedik a szinen. Csorvinka
sietve megy be a házba, körül sem néz. Ottbenn
egy nagy vasas ládát, a melyben egykor a gyolcsot,
kartont és barkettet hordozta vásárookra, nyit föl.
Annak a fenekén van egy régi pisztoly. Az is a
vásárookra kellett.

Most már van botja, kése, pisztolya. Szépen
egymás mellé teszi az asztalra. Aztán a felesége
ruháját rakja egy ládába

— Ez az övé. A többi itt mind az enyém.
Délután kimegy az országútra. Ha egy domb
vagy földhányás akad, arra föláll, körülnéz. On-
nan lesi a vasuti vonatot, az érkező szekereket.
Meg-megpihen, mintha nagyon fáradt volna, s ilyen-
kor a botjára támaszkodik. Ha közeledik egy szekér,
megtapogatja zsebében a pisztolyt, fölkeresi ujjáival
a kés nyelét.

A vasut fütyöl; a szekerek ostorpattogással
hajtanak el mellette.

Csak az a kérdés, hogy Zsófi haza fog-e térni?

A keztyü fele.

Bodon Kálmán úgy nézett egy épen most kapott táviratra, mint valami rémlátványra. Azután összevissza gyúrte és a földhöz csapta.

Felesége épen a reggeli öltözködést végezte és a tükörből látta az indulatoskodást.

— Nagyon rossz hirt kaptál?

— Aligha leszek törvényszéki elnök.

— Már talán ki is van nevezve az elnök?

— Még nincs, de Máté nem biztat. Protekció dolgozik ellenem.

— Mit? — kérdezte az asszony, egészen hátra fordulva a tükörtől. — Máté nem biztat téged, aki erdélyi fejedelmi sarjadék vagy? Hát ilyen képviselő Máté, hogy még biztatni sem tud. Micsoda képviselő Máté, ha még protekciója sincs? Nem úgy, édes Kálmán, én törvényszéki elnökné szeretnék lenni. Igazán nyomorult kivánság, mikor fejedelmi ivadékról van szó. Ha Máté a jövő választáskor nem akar megbukni, törvényszéki elnöknek kell lenned. Különben keresünk másik képviselőt.

— Már pedig alighanem Bencze Miksáné lesz az elnökné.

— Kálmán, te csak bosszantani akarsz! — válaszolt a fejedelmi ivadék felesége, olyan elutasító hangon, mintha képtelenségről volna szó. — Reménylem, nem nyugszunk bele, hogy ne te légy az elnök és én az elnökné. Felutazok azonna Pestre. Azaz, hogy mivel kettőnkéről van szó, én is veled utazom. Máténak megmondjuk, hogy nem törődik a kerület érdekeivel. Aztán elmegyünk mindenhová. Az esti vonattal indulhatunk.

Este csakugyan el is utaztak. A másnapi képviselőházi ülésen Bodon Kálmán már a ház pipafüstös folyosóján tudakozódott Máté képviselő ur után. Az asszony pedig a karzatról nézegetett, mert hallgatni ugy sem volt érdemes az unalmas ülést.

— Máté csókoltatja a kezedet, Bertuskám, — szólt Bodon Kálmán a feleségéhez, — de bizony engem nem igen biztatott. A miniszter nagyon makacs.

— Mintha nem mindegy volna a miniszternek, te, vagy más, pláne Bencze Miksa!

— Talán nem is ő. Máté sem tudja, csak azt tudja, hogy a protekció nagy.

— Máté semmit sem tud, még tisztességet sem, mert különben nem üzente volna a kézcsókot, hanem feljött volna maga. Tudakold meg mindjárt, hogy mikor fogad a miniszter.

Azon a nap 2 órakor fogadott a miniszter. Az asszony elkísérte az urát abba a nagy kaszár-

nya-épületbe, maga pedig ott sétálgatott a folyosón azalatt, míg Bodon Kálmán a miniszter színe elé kerülhetett.

Bizony semmi sem ragyogott az arcán, mikor kijött a kegyelmes urtól. Hanem a feleségét nem találta sehol. Kereste végtől végig a folyosón, a lépcsők fülkéiben, az ablak-közökben. Utoljára a szolgálától is tudakolta, hanem azok rendszerint nem tudnak utbaigazítást adni.

Hanem az egyik ablaknál meghallotta a felesége hangját. Nagy hévvel és körülményesen beszélt. Bodon Kálmán meghökkent, amint a legközelebbi ajtón levő feliratot megpillantotta.

— Az államtitkárnál van. Talán csak nem tört be? Bertuskától minden kitelik, ha az én jövőmről van szó. Csakhogy el is ronthatja a dolgomat szépségesen.

Ment utána az államtitkárhoz, de a szolgálutját állta. Hogyan, hát a feleségének több joga van, és neki még annyi sincs, hogy utána menjen. De az államtitkár ma nem fogad senkit. Mig a szolgálával pörölt, megnyílt az ajtó és Bodon Kálmánét két ur kísérte udvariasan egész a küszöbig.

Bodon Kálmánné fiatal és szép asszony volt, s most különösen jól mutatott kipirult arczával. Elsőrendü intézetben növekedett, és egészen természetes volt önérzete, hogy törvényszéki elnökné kívánt lenni. Férje aggodalma hirtelen lecsillapult, amint meglátta, hogy felesége milyen finoman haj-

totta meg magát a két ur előtt, amint épen távozni készült.

— De épen itt van a férjem, Bodon Kálmán, törvényszéki bíró, — szólt hirtelen az asszony. — Egészen el van csüggedve, hogy tehetőségét, szorgalmát nem méltányolják. Aggódik, hogy talán életpályát tévesztett. Ah istenem, ne vegyék el egy derék ember életkedvét. Kálmán kérlek . . . Az államtitkár . . . a tanácsos ur ő méltóságai. Már mindent tudnak és az államtitkár ő méltósága holnapután szívesen fogad.

Bodonné még egyszer meghajtotta magát s beszédes szemeivel köszönetet mondott a két urnak. Bodon hatalmasan hajlongott az előszobából.

— Holnapután igénybe veszem a kegyességet.

A két ur, kifogástalan gavallérok módjára, még egyszer üdvözölték Bodonnét és visszatértek.

— Reménylem, barátom, hogy holnapután rám fog ismerni? — kérdezte Bodon, jól megnyomott hangon a szolgától s karját nyujtotta feleségének.

Az asszonytól nem igen kellett kérdezni, hogy mi történt.

— Vannak még udvarias emberek a világon. Nem mindenki olyan mint Máté, akiről most már megtudtam, hogy semmi befolyása sincs. Amint itt a folyosón várakozom rád, egy ur megkérdezte, hogy kire várok. A tanácsos volt. Megmondtam neki s a derék ember följánlotta, hogy foglaljak

addig helyet szobájában. Hirtelen valami jutott eszembe. »Oh istenem, nem beszélhetnék az államtitkárral?« Mert épen a szemembe ötlött egy ajtó feliratán. »Ha oly sürgős, nagysád kivánságának, védpajzsa alatt talán megpróbálhatjuk.« Ezt válaszolta, s néhány pillanat múlva bevezetett az államtitkárhoz. Elmondtam mindent. Azt is, hogyha elveszted kedvedet és a bizalmadat, akkor nincs a kerületben senki más, aki összetartaná a pártot. Nagyon fontos politikai érdek kívánja, hogy te légy az elnök. Nagyon figyelmesen hallgattak és a tanácsos ur maga ment egy pohár vizért, mihelyt mondtam, hogy szomjas vagyok. Ez alatt aztán tudtára adtam az államtitkárnak, hogyha Bencze Miksát neveznék ki, én ezt a férjem tisztessége ellen intézett oly támadásnak tekinteném . . .

— Bertuska, mért heveskedtél?

— Igen, édesem, oly támadásnak tekinteném, hogy megrendülne bennem a hit férjem iránt; megrendülne bizalmam, hogy családját képes eltartani és gyermekeinek szép nevet hagyni . . .

— Nem kérdezték a gyermekek számát?

— Nem, Kálmán, mert látták, hogy fiatal vagyok, sőt testvérednek képzeltek. No, méltóságos uraim — mondám, — ha egy nő (egy fiatal nő) bizalma így megrendül, akkor vége a családi boldogságnak, akkor én válópöرت inditok, mert ha férjem csakugyan méltó volna az elnökségre, okvetetlen megkapná, de ha nem méltó, ha érdemetlen

rá egy fejedelmi ivadék: akkor isten velünk. Méltóságtok egy család boldogságát dülják föl; az erdélyi históriát végig gázolják egy fejedelmi ivadékban. Kérem, gondolják meg ezt.

— Jaj, Bertuska, ezt még sem kellett volna mondanod. Hivatalos ügyekről így beszélni nem szabad.

— Hát te ugyan mit mondtál a miniszternek?

— Tárgyilagosan hivatkoztam sokféle érdemre.

— És mit válaszolt neked a kegyelmes ur?

— Megfontolja, megvizsgálja és beható figyelme tárgyává teszi a kérelmet.

— Oh istenem! — kiáltott nevetve az asszony, — csakugyan elmondják ezt a választ a nagyurak? Én azt gondoltam, hogy ellenzéki lapok fogják rá a miniszterekre és a kabinet-irodára. Nekem még sem mertek ilyen haszontalan választ adni.

— Mit mondtak neked, Bertuskám?

— Az államtitkár a távozáskor kezét csókolt.

*

Ügyes erdélyi asszony volt ez a Bodonné. Magyarországi fogalmak szerint az erdélyi asszony épen olyan jól a sarkára tud állni, mint a férfiak amilyen jól tudják kinyujtani a kezöket; és amennyi ravaszságok van a férfiaknak, annyi az eszök az asszonyoknak. De hát ez csak afféle beszéd a férfiak-

ról, nem pedig az asszonyokról. Pedig az igazi szerepet mégis csak a férfiak viszik.

Harmadnap a derék asszony megint elkisérte férjét a miniszteriumba. A hűvös és barátságtalan folyosón már egészen otthonosan érezte magát Bertuska. A tanácsos úr szolgája megismerte a tegnapelőtti asszonyt, s a tanácsos úr is gyorsan megjelent a folyosón, ágbogas piros szegfűszárral a kezében, és finom hajlongással, a miben még — az erdélyi úr-asszonyok állítólagos véleménye szerint — a magyarországi nem épen fejedelmi vérű, sőt labancz eredetű uraságok előtté járnak a királyhágóntúli fejedelmi sarjadékoknak.

Bodon Kálmán azalatt az államtitkárnál tisztelgett, s oly elégületen jött ki, hogy a folyosóbeli párbeszéd az alaphangulat egész unisonójával fordulhatott felé:

— Mi történt?

— Bizonyosan tudom, hogy az érdem szárnyaiból semmit sem nyestek le.

— Nem kell odább vinnünk a kis széket, — válaszolt Bodon Kálmán, valami közmondás jutván eszébe.

— No, de az elnöki szék? — faggatta az asszony.

— Ő méltósága biztosított teljes befolyásáról, hogy az érdem nem marad jutalmazatlanul. Erre számíthatok.

Bodon Kálmáné savanyu arcot csinált.

— Az érdem? Mi az érdem? Valahol elég elejteni egy ragadozó farkast, és az már érdem. De máshol nem érdem. De valamit el kell ejteni — nekem úgy látszik. Azért hát résen kell lenni.

— Nagysádtok még itt maradnak és résen lesznek. Bodon úr szabadságidejéről majd én gondoskodom.

Bodonék csakugyan résen maradtak. Nem távoztak el a fővárosból.

Nyár kezdete volt, s a fiatal asszony jól érezte magát a Svábhegyen, a Margit-szigeten, a mulatságokban, ahol ismeretségeket kötöttek, s ahol gyakran találkoztak befolyásos emberekkel, az államtitkárral, a tanácsossal.

— Mégis csak más élet ez, mint odaát a bérczes hazában, — szólt egyszerre az asszonyka. — Nem volna-e helyesebb, ha ide tétédnéd át magad. A fáradság egyre megy, kisegítőnek, bírának a kuriához, vagy rendes bírának a táblához — azt hiszem, hogy ami a fáradságot illeti, tökéletesen egyre megy.

— De a költségek, édes Bertuska — a költségek. Az erdélyi fejedelmek semmit sem helyeztek el az angol bankban ivadékaik számára.

E nevezetes, de épen nem históriai, sőt fölötte modern kérdés daczára a nyarat a fővárosban töltötték, mert a törvényszéki elnökséget hirtelen nem lehetett kihüvelyezni. A miniszter arra nézve már határozott ígéretet tett.

Utoljára is Bodon Kálmán azt mondta a feleségének, hogy sok a mulatság, kevés a pénz. A szabadságuk is lejár. Hathatós szószólókat már szereztek, az eredményt a bérczes hazában is megvárhatják. Ott mégis olcsóbb az élet mint a hotelban.

— A nyáron sokan távol szoktak lenni, a kikkel hát meg sem ismerkedhetünk, — válaszolta Bertuska. — Ezeket mégis meg kellene várni. Én már nem ragaszkodom a törvényszéki elnökséghez. Neked a legméltóbb helyed itt volna a központban.

— Meghiszem azt! kiáltott Bodon Kálmán. — De hol van mai napság az érdem igazi elismerése!

— Édes Kálmán, jó barátaink vannak.

— Az államtitkár, a tanácsos úr, az igaz, hogy elég gyakran megfordulnak nálunk, — szólt bizonyos ingerültséggel Bodon, — a szigeten is mindig ott vannak, de hát mit tettek eddig?

— No, olyan gyakran nem fordulnak meg nálunk, édes Kálmán. Távollétedben nem fogadok senkit! — szólt oda erélyesen Bertuska.

— Csütörtökön kikocsiztál, édes Bertuskám. Tegnap is előbb indultál a gőzhajóra, mint én hazajöttem, amikor kimentem a szigetre, még nem voltál ott.

— Kálmán! Mit jelent ez? Ah, mennyire elkeserít téged a türelmetlenség, hogy még szem-

rehányásokkal illetsz engem, aki fölsegítettek arról a szál deszkáról, melyet az a hitvány Máté tett a lábad alá. Fölsegítettek egy szilárd, kőlépcsőre. Győződj meg róla magad. Siess, menj az államtitkárhoz, kérdezősködjél saját magadról, s hallani fogsz valamit, ami megszégyenít.

Bodon Kálmán nagyon izgatott volt. Hamar feketébe öltözött. De ez aztán az utolsó utja. Végre is egy fejedelmi ivadék nem fog lótni-futni annyit.

Az államtitkár előszobájában még a keztyűjét akarta felhuzni.

— Egy fél keztyű, csak a jobb kezemre. Micsoda keztyű ez is! Hogy került ez hozzám? A mosdó-szekrényről kaptam föl. Hm! A feleségemnek nincs ekkora keztyűje. Ördög vigye. Legalább a fél kezemre keztyűt huzok.

-- Méltóztassék belépni, — szólt a szolga. — A méltóságos úr már épen távozni akart. Méltóztassék . . .

Bemegy az államtitkárhoz.

— Ah, Bodon úr! Csakugyan ragaszkodik ön az elnökséghez? — kérdezi ő méltósága.

— Nagy megnyugtatósomra szolgálna, ösztönzés lenne egész további életemre.

— Az ön képessége, buzgalma talán többet is érdemelne.

Bodon Kálmán meghajtja magát.

— Többet érdemel, mint abban a kis városban a törvényszéki elnökség.

— Méltóságod bizonyára hivatott, hogy megítélje szerény képességeimet.

Az államtitkár úr, mint már a szolga is jelentette, távozni akart valahová. Már a felöltője is oda volt helyezve a szék karjára. Az egész beszélgetés alatt a készülődés előkészületeit folytatta. Az íróasztal fiókját becsukta, a nyakkendőjét megigazitotta.

— Kedves biró úr, engedje meg, hogy e pillanatban ne magyarázzak bővebben semmit. Sietnem kell egy anketra. A személyes ismeretség önnel, kedves Bodon úr, meggyőzött engem róla, hogy ön a birói kar legkitünőbb tagja... György! György! Nem látta maga a másik keztyűmet... Bodon úr, mit szólna hozzá, ha ide a központba neveznék ki?

Bodon Kálmán valamit épen szólni akart ehhez és már meg is hajolt hozzá.

De György, a szolga, nem találja sehol a keztyűt.

Bodon Kálmán hirtelen hátra kapja a maga keztyűs kezét. Épen olyan van ő méltósága balkezén, mint az ő jobbkezén. Vörösbarna keztyű, a kezefején kivarrrva selyemmel négy vonal.

— Méltóságos uram, meg kellene ezt előbb gondolnom.

— A kedves nejének talán nem lenne kifogása ellene. Hogy van ő nagysága, már régen nem láttam.

— Bertuskát? Oh méltóságos uram, Bertuska aligha jól érezné magát ebben a nagyvárosban.

— A királyi táblánál éppen üresedés van, édes biró úr.

— A táblánál, méltóságos uram? De hát ott, a mi törvénytársainknél is megüresedett az elnökség.

— Ugyan mit ragaszkodik annyira hozzá. Nem akar táblai biró lenni?

— Nem.

Az államtitkár csodálkozva néz rá.

— Még nem láttam szemtől szembe ilyen ambíciózus embert. De a kuriánál csak elfoglalna egy széket?

Bodon Kálmánnak zúgott a feje erre a nagy-szerű carriérré.

— Az ön kitűnő tulajdonai, — folytatta az államtitkár, — megérdemlik, hogy ide, miközénk jőjön, a kuriához.

— Köszönöm. Nem akarok ide jönni! — kiáltott csodálatos izgatottsággal Bodon Kálmán. — Minél messzebb akarok innen maradni.

Magából kikelve rángatta le jobb kezéről a fél keztyűt és oda vetette a méltóságos úr elé.

— Itt van a másik keztyű. Méltóságod jobban tudhatja, mint én, hogyan jutott hozzám!

Idill a drámában.

A fényes, zajos élet után a kétségbeesettek Istene elé dobta magát Osgyáni Dénes. Annyi Isten között, a melynek addig áldozott, az utolsó Isten ő tőle sem fordult el, hanem magánál tartotta.

A véres testét fölvitték az erdőből a törteli kastélyba. Utána ment az egész falu, kezüket csapdosva, sápitozva, sugdosva. Oh, hogy ilyen vége lett a nagyságos urnak! A főszolgabíró lóhalálba hajtattott a kastélyba, azután a táviróhivatalba ment, hogy elsőnek tudathassa az alispánnal, a főispánnal, a kik oly sok jó napot töltöttek a törteli kastélyban. Csakhamar megtudta az egész megye, és ép úgy csodálkoztak az urak, mint a falu népe, habár ők előre látták, hogy ez fog történni, hisz Osgyáni Dénes három napig sem szokott fölkelni a játszó-asztaltól. Mégis egy csomó ember rohant az ügyvédekhez, a takarékpénztárhoz, a hitelintézetekhez, a kik még nem rég szentül hitték, hogy ha valakinek, ugy Osgyáni Dininek meg lehet tenni azt a bizonyos kis szivességet, a melyhez egy darab

halványbarna czifraságu papiros s egy esöpp tinta szükségés.

A törteli kastélyban a cselédek és a többi léhütők csomagolni kezdtek s mindenik igyekezett minél nagyobb pakkokhoz jutni. Este felé többen közülök kiosontak a vasuti állomásra, ott hagyva a sülyedő hajót. A kastélyban alig maradt valaki, a kitől a megyei főorvos meg a többi hivatalos személyiség megtudakolja, hogy hol fekszik a nagyságos ur.

— Micsoda lótás-futás ez a kastélyban? — kérdezte ingerülten egy száraz, öreg asszony, ki egy kertre néző hüvös szobában a divánon üldögélt, homlokán zöld selyemernyővel.

Szegény Ella, a ki majd megfult a zokogástól, erre nem tudta visszatartani fájaldalmát. Oda borult az öreg asszony ölébe és ott sirt.

— Nagyon beteg apánk, édes néném. Most vannak nála az orvosok.

Annak az öreg asszonynak lehetett mondani akármit, el lehetett vele hitetni. Vak volt már évek óta. Ella apránkint szép mesében beszélte el, hogy most már vége mindennek; az édesapát megütötte a szél.

A szerencsétlen ember másik gyermeke, Osgyáni Tivadar, a ki külön vonaton érkezett meg a katasztrófa hírére, a temetés után szomorun megölelte hugát és így szólt hozzá:

— Készülj, Ella, el kell innen mennünk.

Semmi sem a mienk többé. Ah, Ella, ne kérdezz semmit — borzasztó ez. Majd elmegyünk valahová, a hol elrejtőzhetünk, mert nekünk el kell rejtőzni a világ elől.

E pillanatban a kastély összes villamos csengetyüi megszólaltak és a szomszéd szobában is hatalmasan csilingelt egy nagyobb csöngetyü. Egy türelmetlen, éles hang ezen is felül szólt:

— Hol vannak a cselédek? Senki sem gondol velem?

Ella hirtelen besietett.

— Hát most már senki sem gondol velem? — fakadt ki az öreg asszony. — Énvelem, dengelegi Osgyáni Katalinával, dengelegi Osgyáni Domokos leányával? Azt hiszem, nekem is van részem ebben a kastélyban. Én Dénesnél két cselédet kikötöttem magamnak... Hol is van — hol is az irás, a kontraktus? Te vagy, Ella, te vagy, Tivadar? Olvassátok el a kontraktust.

A vak öreg asszony egy csomó kulcsot keresett ki az oldalán függő bársony-zacskóból, abból egyet kiválasztott és feltartotta. Nyissák ki vele a kis szekrény felső fiókját, ott van a hiteles irás, olvassák föl.

Kikeresték, meg is találták a vastag diósgyőri papirost, szépen összehajtva. Meg volt abban írva, hogy dengelegi Osgyáni Katalin, nemes és vitézlő Boronkay Boldizsár özvegye; minden vagyonát átadja használatra öcsésének, Osgyáni Dénesnek, a

következő föltételek mellett. És harmincznégy pontban voltak fölsorolva a föltételek, végül hitelesítve, lepecsételve.

— Uri tartás illet engem, kedves öcsém, engem, dengelegi Osgyáni Domokos leányát, Boronkay Boldizsár özvegyét.

Osgyáni Dénes két árvája fájdalmasan összenézett. Tivadar eltakarta az arczát a kezébe.

— Szegény Katalin nénénk! — sóhajtott halkan.

Ella nyugodtabb volt. Megsimogatta az öreg asszony arczát.

— Oh, édes néném, parancsolj velünk mindnyájunkkal. De ne haragudj! A cselédeknek felmondtunk, mert elköltözünk innen.

— Bálintnak csak nem mondatok föl?

— Oh, az nagyon hanyag volt, és sokat dörögött, ha csengettél. Tivadar nem türhette, hogy tiszteletlenül bánjon veled. Nagyon derék inast ajánlottak helyébe.

— Egy felolvasónőre is szükségem volna. Az ember nagyon elmarad a világtól, ha nem olvassa a hirlapokat.

— Akár én is olvasok neked, kedves jó Katalin néném.

Az öreg asszonyt megnyugtatták; mikor pedig megtudta, hogy felköltöznek a fővárosba, egészen felvidult.

— Sokat megyünk koncertbe, operába, ugy-e, fiam?

Gyorsan el kellett hagyniok a törteli kastélyt, mert nagyon kellemetlen emberek jártak-keltek ott. De egyenesen még nem mentek föl Budapestre, hadd rendezzék be ott a lakást. Addig Katalin néni és Ella elvonultak egy csodálatos hatású forrás mellé, melyet csak most fedeztek föl és Ellának az orvosok nagyon ajánlottak. Szerencsére még kaptak ott uri lakást, közvetlen a forrás mellett. Ella reggelenként kivezette nénjét a patakhoz, ittak a forrásból, melynek vizét bedugaszolt palaczkokból öntötték pohárba. Nagyon kár volt, hogy az egész környéket oláhok lakták, azok nyelvén Katalin néni beszélni nem tudott; azok közül cselédnek való sem vált be. Majd a városi lakásban áll be az új cselédség, addig Ella szívesen megtesz mindent egy öreg oláh asszonnyal.

Késő őszig maradtak abban a kis, szegényes falusi lakásban, melynek pompás klasszikus külsejéről, felséges fekvéséről Ella annyit tudott beszélni. A leány naponként várta a postát, és szomorúan olvasta Tivadar leveleit, mert sokáig semmi bizonyosat nem tudott írni arra nézve, hogy miért is mennének ők a fővárosba.

De a régi fényes élet morzsáiból, a családi összeköttetések foszlányaiból Tivadar még fölhajszolt egy kis pártfogást, s a fiatal ember szerény állást kapott valamelyik minisztériumban.

Katalin néni már mélyen sohajtozott a koncertek és európai előadások után, mikor végre csakugyan felutazhattak Budapestre.

A szállás nagyon szép és fejedelmi volt, s a vak asszonyt háromszor is bevezették egy-egy szobába, hogy így nyolcz szobát járhasson be. Abból három szoba a Katalin nénié volt. Ennyiből állt az egész lakás. A felolvasónő is tisztességtudó asszony. Miska, a szolga is egészen más mint Bálint, igazán nevelt és mivelt legény, mennyire csak egy szolga lehet. És a koncertek, meg az Operaház.

Az öreg asszony olyan jól érezte magát.

És gyakran megjelent Bátti László, a ki régibb ismerőse, a mennyiben a kataszteri fölméréseknél hosszabb időt töltött Osgyáni Dénes kastélyában s azontul is többször akadt még dolga a fiatal mérnöknek a környékben. De Katalin néni nem igen tudott róla valamit. Most is, mikor először megjelent, azt kérdezte Ellától:

— Ugy-e, valami vén ember ez a mérnök, olyan vastag hangja van.

Ella ráhagyta, hogy Bátti László csuzos öreg ember. Hiszen Miska, az ügyes legény sem volt más mint egy szegény színész, ki egy kis sötét szobát kapott s a néni körül játszotta első szerepét, az alakoskodást. Oh és milyen nyugodt szep-temvir tudott lenni, aki dengelegi Osgyáni Domokos előtt cenzurázott valaha, rendkívüli becsben is tartja emlékét! Ez a lurkó, ki a Gyönyörffy Bánk

nevet készül halhatatlanná tenni a magyar Tháliában, a nagyságos asszonyt a legkitünőbb társasággal volt képes ellátni, mert alig távozott el a derék szeptemvir, mindjárt megjelent az ezredes, a ki a nagyságos asszonyt még leánykorában ismerte és váltig csodálkozott, hogy nem emlékszik rá, holott tánczoltak is együtt a főispánnál. Gyönyörffy Bánk ugy változtatta a hangját, hogy három-négy személy gyanánt is beszélt.

Egyik hónap első napján hosszú asztalt terítették s fiatal emberek jelentek meg déli 12 óra után. Morvainé, a felolvasónő, egy kis hivatalnok özvegye, alig győzte délelőtt, hogy a konyhában is legyen, regényt is olvasson a nagyságos asszonynak.

— Egy kis villásreggeli lesz, édes néném — magyarázta Ella szorongva. — Tivadar ismerősei jönnek el.

— Nagyon szeretem a társaságot — felelt előkelő modorban a nagyságos asszony. — Reménylen, bemutatjátok nekem az urakat.

Tehát bemutatták. Csupa előkelő ur volt.

Másnap déli 12 órakor megint terítették a hosszú asztalt, de akkorra már a szomszéd lakásból béreltek ki egy szobát. Odajárt 8–10 kosztos mindennap. Tivadarnak, Ellának nagyon kellett törni magukat, hogy a néninek teljesithessék a kívánságait és az Operában páholyba vihessék.

Ez időtől kezdve gyakran volt társaság a

háznál, egy héten kétszer is megjelentek Tivadar ismerősei. Köztük híres orvos az egyik — nagyon el is van foglalva az egyetemen, mert szorgalmas tanuló. Maklári egy locsogó fiatal ember, a ki ismeri egész Európa valamire való városát, mert postatiszt. Szenczi Ádám három ízben volt képviselő, negyedszer is ráköltött a választásra 20,000 forintot, csakhogy 50,000 forint állt vele szemközt, így aztán 3 nyomorult szavazattal megbukott. Előkelő hivatalnok, író szintén megfordult a társaságban, leggyakrabban Bátti László, kit a néni fölötté mogorvának talált, s csodálkozott is rajta, hogy Ella mért emlegeti mégis legtöbbször.

Lassankint igen szép társaság vette körül az asszonyságot, ki minden hónap második csütörtökjén jour fixet is adott, mert Tivadar és Ella szeretetreméltó hölgyekkel ismertette meg a nénit.

— Meddig tarthat még ez az alakoskodás, — kérdezte egyszer nagy aggodalommal Tivadar. — A koncert, az Opera sokba kerül. Alig birjuk a néni számára a zsebpénzt. Morvainé sem győzi, hogy olvasson is, főzzön is.

— Pedig atyánk emlékét tisztán kell tartani testvére előtt! sóhajtott Ella. — Talán tul sem élné, ha mindent megtudna.

Morvainé lépett be, a felolvasónő, felgyürt ujjakkal, konyhabeli köténnyel.

— Látja, kisasszony, a nagysága megint re-

gényt akar olvastatni velem. Hát most ott hagyjam a konyhát?

Nem lehetett mást tenni, mint fölkérni a harmadik emeletről a kis sánta varrónőt, hogy csináljon hirtelen egy bucsulátogatást az özvegy generálisné képében, a mig Gyönyörffy Bánk haza érkezik. Ebben a három emeletes házban sok előkelőség lakott.

De nagyon is érezni lehetett ennek a helyzetnek nyomasztó súlyát. Olyan szorongás fogta el Tivadar és Ella szívét, a mikor az öreg asszony szépen felöltözött selyembe, fölrakta ékszereit, kocsit kívánt, hogy látogatást tegyen a generálisnénál, a konziliáriusnénál, és azután megkocsikáztatták, a másik lépcsőn fölvezették a varrónőhöz, vagy a japáni apróságokkal kereskedő vénasszonyhoz.

Bátti László volt oly jó, hogy a saját hivatalos bérkocsiját rendelkezésre bocsátotta.

Gyönyörffy Bánk jót akart tenni, mikor összebeszélte az ebédre járó híres orvossal és a szep-temvir hangját véve föl, így szólt:

— Nagyságos asszonyom, a régi doktorok nem tudtak semmit. Merem mondani, hogy semmit sem tudtak. Csak szegény áldott feleségemre kell gondolnom, a ki egy hitvány hideglelés áldozata lett legszebb virágában. Ha a nagyságos öcsém-asszony helyében volnék, nem hagynám annyiban a dolgot és doktorhoz mennék. Bozsó doktor is azt mondta a multkor, hogy neki ugy tetszik, nem

egészen rossz a szem, de bizonyosan rosszul gyógyították.

— Én is mindig azt mondtam! — kiáltott hévvel a szegény vak asszony.

Mindjárt meg is hagyta, hogy a mint jön a doktor, küldjék be hozzá. Annak pedig Gyönyörffy megmondta, hogy mit beszéljen, mikor megnézi a szemét.

— Lehet egy kis remény. Ki tudja. Hanem a fő a nyugalom. Orizkedni kell mindenféle izgalmaktól, mert az a nervusokra hat, s a nervusok okoznak minden bajt. Nem kell annyit olvastatni. A zene is izgat.

— Nem vagyok gyermek, hogy vissza ne tudnám magamat tartani! — szólt reményteljesen és elszántan az öreg asszony.

Ezentul még azt sem szerette, ha Ella zongorázott, pedig ezelőtt órákig kellett játszani a leánynak, mikor egyéb dolga is bőven akadt volna. Koncertbe, operába nem járt. A híres orvos pedig mindennap megnézte a szemét.

— Becsületemre, becsületemre! — így kiáltott föl egyszer Gyönyörffy Bánk elképedve, a mikor szeptemviri látogatását végezte. — A jó néni lát, semmi esetre sem vak többé. Bátti Lászlóról beszélt, és azt mondta: »az a fiatal ur.« Én kérdeztem, hogy micsoda fiatal ur? Erre különösen mosolygott s megint azt mondta; »Nem öreg ur

— az és — —.« Ah, Ella kisasszony, valóban azt mondta: »és udvarol Ellának«.

Ella lángvörös lett. A színész pedig hirtelen lehorgasztotta fejét és nagyot sóhajtott:

— Jobban lát mint én. Mert én ezt nem láttam, nem!

— Talán Bozsó doktor szerei csakugyan használnak, — jegyzé meg szórakozottan Ella, csak azért, hogy valamit mondjon.

Az öreg asszony nagyon türelmes volt egy darab idő óta. Még azt sem emlegette, hogy dengelegi Osgyáni Domokos leánya. A jour-fixeket abba hagyta, látogatásokat nem tett. Majdnem összes szórakozása az volt, hogy Bátti fiakkerén kikocsizott olykor.

— Látni kezdek valamit, — szólt egy alkonyat felé az öreg asszony. — Igen, édes Ela, látni kezdek. Jer csak hozzám, hogy vagy most öltözve?

Ella elmondta részletesen, hogy milyen elegáns, szép pongyola van rajta.

— Közönséges rózsaszín ruha van rajtad, — szólt azután az öreg asszony, határozott hangon.

Tivadar és Ella összenéztek.

— Csak mi hárman vagyunk itt most? — kérdezte tovább Katalin néni.

— Igen, igen, — válaszolt zavartan Ella, — én, Tivadar és te, édes néném.

— No és még valaki, az öreg ur, Bátti László, ott a másik szobában. Ugy-e, gyermekeim, hogy látni kezdek? A harmadik szobában van. Akkor ment oda, mikor én ide bejöttem. Mindössze három szoba . . . Ugy-e, hogy látok?

Az öreg asszony fölállt, hirtelen levette homlokáról a zöld selyem ernyőt.

— Nézzetek rám. Látok, mindent látok. Nézzetek rám!

Feltartotta arczát, mely nyugodt, komoly, ünnepies volt és jóság sugárzott róla. Tivadar és Ella oda siettek hozzá, megfogták a kezét, úgy néztek arczába. De a szem most is az a merev, fénytelen szürke golyó volt, tekintet nélkül. Hanem annál jobban ragyogott az arcza.

— Látom én a szeretetet, azt a nagy szeretetet, a mivel körülvettetek. Látom a szíveteket és gyönyörködöm benne.

Mind a kettőt magához ölelte, úgy megczi-rógatta a fejüket.

— Látok én még egyebet is, az öreg Bátti Lászlót, és látom a szívét is. Jöjjön ide, László, édes öregem.

Bátti László valóban ki is jött a másik szobából azonnal és kiegészítette a csoportozatot. Kezet csókolt azután az öreg asszonynak, a ki azután megszorította az ő kezét, míg a másik kezével az Elláét tartotta. Bátti László bünbánólag lehajtotta a fejét.

— Én voltam az áruló, Ella kisasszony, —
szólt csöndesen. — Nem tudtam tovább tűrni,
hogy a néni ne gyönyörködjék abban a nagy gyön-
géségben és szeretetben; mely körülveszi. Neki
is látni kell ezt, mint én látom már régen

— Látok tisztán, látom a szíveteket. És
tudok mindent! — felelt a vak asszony és kicsor-
dultak könnyei.

TARTALOM.

	Lap
A Stefánia-útról	1
A Szent-János bogár	11
Csak az Isten tudja	19
A Sphynx	28
Gálé Balázs adjutánsai	38
A sárosi gázló	48
A második kötet	59
A kisasszony fejkötője	69
Az uti társ	77
A szél szekeren	90
Mit őröl a molnár	101
A csodálatos kép	115
Csorvinka felesége	127
A keztyü fele	134
Idill a drámában	146

OSZK

